

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาลวดลายกราฟิกเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างสรรค์อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 2.1 วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี
 - 2.1.1 ความเป็นมาจังหวัดจันทบุรี
 - 2.1.2 มรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.1.3 เอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี
 - 2.1.4 ประเภทของวัฒนธรรม
- 2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการออกแบบลวดลายกราฟิก
 - 2.2.1 หลักการออกแบบ (Principle Design)
 - 2.2.2 ทฤษฎีสี (Color Theory)
 - 2.2.3 การออกแบบอีเลคตรอน (Illustration)
- 2.3 การสร้างสรรค์อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี (Corporate Identity Design)
 - 2.3.1 อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี
 - 2.3.2 แนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์อัตลักษณ์
 - 2.3.3 ประเภทของสื่อสร้างสรรค์อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี

2.1.1 ความเป็นมาจังหวัดจันทบุรี

การตั้งถิ่นฐาน เมืองจันทบุรีเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่มีอายุมากกว่า 1,000 ปี ยังมีร่องรอยอารยธรรมโบราณของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 6,000 - 4,000 ปี หลักฐานที่ปรากฏทั้งด้านมานุษยวิทยา ศิลปะ และประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน การเติบโตอย่างกว้างขวางในท้องถิ่น การขยายตัวติดต่อค้าขายกับต่างถิ่น การรับ และถ่ายทอดการผสมผสานทางวัฒนธรรมซึ่งมีพัฒนาการยาวนานต่อมาจนกระทั่งเป็นเมืองจันทบุรีในปัจจุบัน

สมัยก่อนประวัติศาสตร์จันทบุรี สมัยก่อนประวัติศาสตร์จันทบุรีเป็นการศึกษาเรื่องราวของจันทบุรีในอดีตจากหลักฐานต่าง ๆ ที่พบ โดยการสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดี สมัยก่อนประวัติศาสตร์บริเวณพื้นที่จังหวัดจันทบุรี การศึกษาในทางโบราณคดีแยกศึกษาได้อย่างกว้าง ๆ เป็น 2 ยุคสมัย คือ

โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric Archaeology) คือ ช่วงเวลาก่อนที่จะมีประวัติศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษร จึงครอบคลุมเพียงแค่ช่วงเวลาที่เกิดบรรพบุรุษรุ่นแรกของคน วัฒนธรรมของคนในโลกมาถึงช่วงที่คนเริ่มจดบันทึกเท่านั้น จุดเริ่มต้นของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งยึดหลักฐานทางวัฒนธรรมกำหนดนั้น ในแต่ละภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกจะเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน เนื่องจากการอพยพ การตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนวิวัฒนาการของมนุษย์

โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ (Historic Archaeology) เป็นช่วงเวลาที่มียุคประวัติศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว หลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้เรียกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical Evidences) ได้แก่ จารึก ตำนาน พงศาวดาร ปุ้มโหร ปุ้มแพทย์ บันทึกการเดินทาง จดหมายเหตุ เนื่องจากมนุษย์ในดินแดนต่าง ๆ ของโลกเริ่มทำการบันทึกเวลาต่าง ๆ ไม่พร้อมกัน การสิ้นสุดของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือการเริ่มต้นของสมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนต่าง ๆ ของโลกจึงปรากฏขึ้นในเวลาที่แตกต่างกัน

ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ของบางภูมิภาคจะเป็นช่วงที่พบหลักฐานทางภาษาหรือตัวหนังสือ แต่ไม่สามารถอ่านหรือนำมาเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ได้ จึงเรียกช่วงเวลานี้ว่า สมัยกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Proto History)

การศึกษาประวัติของจังหวัดจันทบุรีที่ผ่านมาจะศึกษาจากตำนานเรื่องกาไว และพระนางกาไว เรื่องราวของตำนานจะเชื่อมโยงถึงวัดทองทั่ว ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี ซึ่งพบทับหลังลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรมต่อสมโบโรไพรกุก พ.ศ. 1150 และทับหลังแบบศิลปะไพรกเมง พ.ศ. 1180 - 1250 เป็นเบื้องต้นต่อจากนั้นจะศึกษาจากหลักฐานในหนังสือฝรั่งเศสชื่อ แคมโบซ ซึ่งชาวฝรั่งเศสชื่อ ม. อิติเมอร์ เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. 2444 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ศึกษาเรื่องราวของเมืองจันทบุรีจากการที่พระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นในปี พ.ศ. 1893 แล้วทรงประกาศว่ากรุงศรีอยุธยามีประเทศราชอยู่ 16 หัวเมือง ในจำนวนนั้นมีชื่อเมืองจันทบุรี ช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นพระยาวชิรปราการ ได้นำกำลังตีฝ่าวงล้อมของพม่ามายึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นแหล่งสะสมอาหาร รวบรวมพลเพื่อกอบกู้กรุงศรีอยุธยาต่อไป ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ศึกษาจากร่องรอยในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยเกิดกรณีพิพาทกับญวน ถึงต้องทำสงครามกันด้วยเรื่องเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเกรงว่าญวนจะยึดเมืองจันทบุรีซึ่งเป็นเมืองชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกเป็นที่มั่นเพื่อทำการต่อสู้กับไทย จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมค่าย และเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านเนินวง ซึ่งปัจจุบันคือโบราณสถานค่าย เนินวงรวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมไพรพินาศ และป้อมพิฆาตปัจจามิตรที่หัวหาดแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) ไทยกับฝรั่งเศสเกิดกรณีพิพาทด้วยเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จนถึงขั้นปะทะกันด้วยอาวุธ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติของจังหวัดจันทบุรีที่ผ่านมาเป็นการศึกษาทางโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ การสำรวจ และขุดค้นแหล่งโบราณคดีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน พบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ บริเวณพื้นที่จังหวัดจันทบุรีจำนวนหลายแห่ง ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี มีรายละเอียดทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากขึ้น เรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เริ่มต้นตั้งแต่การพบหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นร่องรอยของคนในอดีตที่อาศัยอยู่ และดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณพื้นที่ของจันทบุรี หลักฐานที่พบเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณ 10,000 - 6,000 ปีมาแล้ว ต่อเนื่องถึงหินใหม่ตอนปลาย มีอายุประมาณ 4,000 - 2,000 ปีมาแล้ว รวมถึงยุคโลหะที่คนรู้จักการทำสำริด และเหล็ก

คือ เมื่อประมาณ 1,500 ปีมาแล้ว เข้าสู่สมัยพุทธศตวรรษที่ 12 ได้พบจารึกเพนียด (หลักที่ 52) ถือว่า สมัยก่อนประวัติศาสตร์จันทบุรีได้สิ้นสุดลง และเริ่มเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

การตั้งถิ่นฐานเมืองจันทบุรีในยุคประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 11 - 18 ได้พบหลักฐานชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ในจันทบุรีเป็นเมืองโบราณเก่าแก่ซึ่งน่าจะมียุคถึงปลายสมัยพูนัน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมศิลปะศาสนาจากขอมโบราณซึ่งปรากฏหลักฐานในหนังสือฝรั่งเศสชื่อ "แคมโบช" (Le Cambodge) เขียนโดย มองสิเออร์ เอเตียนน์ เอโมนิเออร์ (Etienne Aymonier) ปี พ.ศ. 2444 ว่ามีบาทหลวงองค์หนึ่งพบศิลาจารึกภาษาสันสกฤตที่ ตำบลเขาสระบาป ในศิลาจารึกมีข้อความว่า เมื่อพันปีล่วงมาแล้วมีเมือง ๆ หนึ่งชื่อว่า "ควนคราบุรี" เป็นเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวางตั้งอยู่บริเวณบ้านเพนียด บ้านสระบาป ต.คลองนารายณ์ อ.เมือง ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 1 กิโลเมตร ยาวประมาณ 2 กม. ร่องรอยทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของชุมชนโบราณในจังหวัดจันทบุรีในสมัยยุคประวัติศาสตร์นั้นปรากฏชัดเจน ราวพุทธศตวรรษที่ 11 แต่อาจจะมีชุมชนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนแล้ว และขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานนั้นอยู่ ณ บริเวณวัดทองทั่ว และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี จ.จันทบุรี ภูมิประเทศเป็นที่ราบ หน้าเขาสระบาปที่มีลำน้ำไหลลงจากเขาสระบาป ผ่านไปออกสู่ม่าน้ำจันทบุรีทางตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่พบแหล่งโบราณสถาน มี 4 แห่ง คือ

1. เนินโบราณสถานวัดเพนียด
2. โบราณสถานเพนียด
3. เนินโบราณสถานใกล้วัดทองทั่ว
4. เนินโบราณสถานวัดสมภาร

จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่าตัวเมืองมีผังเมืองเกือบเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส แนวถนนสุขุมวิทพาดผ่านในแนวเฉียง เนินโบราณสถานที่เก่าที่สุดตามหลักฐานที่พบคือ จารึกทับหลัง เสาประดับ กรอบประตู เคยเป็นที่ตั้งของวัดเพนียด ที่ปัจจุบันเหลือเพียงเนินขนาดใหญ่ฐานล่างก่อด้วยอิฐ ลึกจากพื้นดินปัจจุบันลงไปประมาณ 4 เมตร เนินดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของแนวศิลาแลงยาวประมาณ 15 เมตร หลักฐานทางโบราณคดีที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่า บริเวณนี้คงมีชุมชนอยู่อย่างหนาแน่นพอสมควร ในราวพุทธศตวรรษและเมื่อมีการขยายชุมชนออกไปพร้อมกับสภาพทางการเมืองที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอมโบราณตั้งแต่สมัยแคว้นเจนละเป็นต้นมา ปรากฏว่าสอดคล้องกับหลักฐานทางสถาปัตยกรรม ซึ่งได้แก่ ทับหลังแบบสถาปนิวัตร์และทับหลังแบบสมโบร์ไพรกุก ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ทับหลังแบบไพรกเมง ราวพุทธศตวรรษที่ 13 เสาประดับกรอบประตูในศิลปะขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร จารึก 2 หลัก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 ภาชนะดินเผาเป็นกระปุกทรงลูกจันทน์ รูปแบบอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 ไหเท้าช้าง ซึ่งเป็นที่นิยมมากในพุทธศตวรรษที่ 17-18 เป็นต้นมา

เนินโบราณสถานบริเวณวัดสมภาร (ร้าง) ได้แสดงให้เห็นถึงการขยายชุมชนออกไป บริเวณนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นศาสนสถานเช่นกัน เนื่องจากพบประติมากรรมขนาดเล็ก ในอิทธิพลของศิลปะขอมแบบนครวัด ราว พ.ศ. 1650-1725 ประติมากรรมที่พบมีทั้งสลักจากศิลา

และทำด้วยสำริด นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมที่หลงเหลืออยู่เล็กน้อยได้ถูกเคลื่อนย้ายมาไว้ที่บริเวณวัดสระบาปที่อยู่ใกล้เคียงกัน

เนินโบราณสถานบริเวณใกล้กับวัดทองทั่ว ในพื้นที่นี้ใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ในบริเวณนี้ยังได้พบเศียรพระติมากรรมรูปเคารพขนาดเล็กสลักจากศิลาทรายสีแดง กำหนดได้ว่าเป็นศิลปะร่วมในศิลปะขอมแบบบายน ราวพุทธศตวรรษที่ 18

หลักฐานที่หลงเหลืออยู่อย่างชัดเจนก็คือโบราณสถานเพนียด ซึ่งใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุในการก่อสร้างทั้งหมด การใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุก่อสร้างนั้น เป็นรูปแบบการก่อสร้างที่สำคัญในศิลปะขอมแบบบายน ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ดังเช่น ปราสาทเมืองสิงห์จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น โบราณสถานเพนียดนี้แต่เดิมมี 2 แห่ง สร้างคู่กันในแนวเหนือใต้ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ต่อมาได้มีการย้ายเมืองมายังบริเวณบ้านหัววัง เรียกกันว่า เมืองพุททะลาย แต่ทำเลบริเวณนี้ไม่เหมาะสม น้ำท่วมเป็นประจำ จึงทำให้มีการย้ายเมืองอีกครั้งมายังบริเวณบ้านลุ่มริมแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวเมืองในปัจจุบัน

ดังนั้น จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ชุมชนบริเวณนี้คงจะมีการตั้งถิ่นฐานอย่างค่อนข้างหนาแน่นราวพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา ในรูปแบบสังคมเกษตรกรรม ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับขอม คติความเชื่อทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ การนับถือผี ของชนพื้นเมืองที่เรียกว่า ชาวชอง มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจได้รับการถ่ายทอดจากชุมชนอื่นร่วมสมัยเดียวกัน เป็นชุมชนเปิดที่มีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบกและทางทะเล สามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ รวมทั้งมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ เขาสระบาปและแม่น้ำจันทบุรี พื้นที่ลุ่มเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชน จนกระทั่งเป็นเมือง ซึ่งในตำนานพื้นเมืองเรียกกันว่า เมืองเพนียดหรือเมืองนางกาไว มีระบบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นเจ้าเมือง

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองจันทบุรีสมัยอยุธยา

การตั้งถิ่นฐาน สันสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724-1763) จันทบุรีคงจะเป็นอิสระจากขอม เนื่องจากตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 18 ขอมได้ประสบความหายนะทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจากการโหมสร้างปราสาทหินจำนวน 600 แห่ง จึงเกิดชุมชนอิสระปรากฏขึ้นทั่วไป เมื่อจันทบุรีเป็นอิสระแล้วไม่มีหลักฐานยืนยันว่าจันทบุรีขึ้นกับสุโขทัยหรือไม่ แต่ในสมัยอยุธยาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 1893 ปรากฏชื่อเมืองจันทบุรีเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา เรียกว่า **จันตะบูร** หรือ **จันทบูร**

จันทบุรีสมัยอยุธยาตอนต้นมีฐานะเป็นประเทศราช น่าจะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เนื่องจากที่ตั้งจันทบุรีเหมาะที่จะเป็นเมืองท่าและเมืองที่คอยควบคุมเขมรในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกกองทัพไปตีเมืองเขมร ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ กล่าวว่าพระองค์ทรงให้กองทัพเมืองจันทบูรคุมเรือ 150 ลำ ปรากฏว่าเขมรถูกตีแตกยับเยิน และได้กวาดต้อนผู้คนลงมาถึง 30,000 คน ซึ่งน่าจะนำมาไว้ที่จันทบุรีบ้าง แต่ไม่ปรากฏหลักฐาน

ที่ตั้งของตัวเมืองสันนิษฐานว่าน่าจะย้ายจากเมืองเพนียดตั้งแต่ขอมหมดอำนาจลงใน พ.ศ. 1763 มาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านหัววัง ตำบลพุงทะลาย (ปัจจุบันคือตำบลจันทนิมิต) ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี บริเวณดังกล่าวได้พบหลักฐานที่เป็นชุมชนเก่าแก่ และมีร่องรอยศิลปกรรมร่วมสมัยอยุธยาตอนต้น และได้ค้นพบใบเสมาหลายชิ้น

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 ชุมชนบริเวณพุงทะลายได้ขยายตัวกระจายไปตามลุ่มแม่น้ำจันทบุรีจนถึงปากอ่าว ในระยะนี้ชุมชนจันทบุรีคงจะประกอบไปด้วยหลายเชื้อชาติเช่น ชองซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิม คนไทยซึ่งเข้ามาในลักษณะเป็นผู้ปกครอง ลาว เขมร ซึ่งถูกกวาดต้อนเข้ามาในสมัยอยุธยาเนื่องจากสงคราม กลุ่มชนเหล่านี้จะอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ดังปรากฏชื่อในปัจจุบัน คือ บ้านขอม บ้านลาว

การย้ายตัวเมืองจันทบุรีจากพุงทะลายมายังบ้านลุ่ม เนื่องจากมีชัยภูมิที่เหมาะสมกว่า ประกอบกับที่เดิมเป็นที่ราบค่อนข้างลุ่ม มีน้ำท่วมขัง เมืองมีความคับแคบ ส่วนที่ใหม่เป็นที่ลาดสูงชัน เหมาะเป็นที่อยู่อาศัยและป้องกันเมือง

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เขมรเกิดจลาจลทั้งไทยและญวนต่างเข้าไปแทรกแซง นับตั้งแต่นั้นมาเขมรกลายเป็นดินแดนกันชนระหว่างไทยกับญวนเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จันทบุรีกลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในการส่งข่าวเหตุการณ์ในเขมรและญวนให้ทางราชสำนักทราบ และเป็นเมืองหน้าด่านทางตะวันออกที่คอยป้องกันการรุกรานของเขมรและญวน ดังนั้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงให้สร้างกำแพงเมือง ป้อมคูเมือง หอรบ ตามแบบตะวันตก ปัจจุบันยังคงมีหลักฐานหลงเหลืออยู่บริเวณค่ายตากสิน ฉะนั้นจะเห็นว่าจันทบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ มาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ในคราวกบฏสุพรรณบุรีครั้งใหญ่ พ.ศ. 2310 นั้น จันทบุรีเป็นแหล่งที่รวบรวมกำลังของพระยาตาก จนสามารถนำกองทัพเข้าต่อสู้กับพม่า กระทั่งกบฏสุพรรณบุรียุติลงสำเร็จ ประวัติเมืองจันทบุรีในสมัยอยุธยานั้นไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามมากเท่าใดนัก อาจกล่าวได้ว่าเมืองจันทบุรีเป็นเมืองที่สงบสุขเรื่อยมา ทั้งนี้เพราะว่าในสมัยอยุธยา ไทยเราทำสงครามติดพันกับพม่าซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับไทยเฉพาะทางภาคพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) และตะวันตกเท่านั้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่า สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเอกทัศเสด็จขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ได้เมื่อ พ.ศ. 1927 (ศักราชที่กล่าวนี้เป็นศักราชที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา แต่เท่าที่สอบสวนใหม่ปรากฏว่าอยู่ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช) ขุนหลวงพะงั่วกวาดต้อนเชลยล่านามาไว้ในเมืองต่างๆ ทางภาคใต้และชายฝั่งตะวันออกหลายเมือง เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุงและจันทบุรี จึงน่าจะอนุมานได้ว่าพวกไทยคงจะออกมาตั้งถิ่นฐานบ้านช่องกันอยู่อย่างมากมายแล้วตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีเป็นต้นมา ครั้นต่อมาชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในครั้งนี้นี้คงจะได้สมพงศ์กับชาวพื้นเมืองเดิม เช่น พวกขอมและพวกชอง เป็นต้น จึงทำให้สำเนียงและคำพูดบางตอนบางคำตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีผิดแผกแตกต่างไปจากทางภาคกลางและภาคพายัพบ้างแม้จะผิดแผกแตกต่างกันไปประการใดก็ตาม ชาวเมืองจันทบุรีก็ยังคงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาก่อนพูดกันโดยทั่วไปตลอดทั้งจังหวัด ยกเว้นแต่ชนหมู่เล็กๆ เช่น ชาวจีนและชาวญวนเข้ามาในครั้งหลังเท่านั้นที่ยังพูดภาษาของตนอยู่

เมืองเดิมที่เขาสระบาป ตำบลคลองนารายณ์นี้ น่าจะย้ายมาอยู่ใหม่ที่บ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา เพราะในรัชกาลนี้ ทรงจัดระเบียบการปกครองใหม่ คือทรงจัดตั้งจตุสดมภ์ มีเวียง วัง คลัง นา ขึ้นและทรงตั้งตำแหน่ง อัครมหาเสนาบดีขึ้นอีก 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งฝ่ายทหาร มีชื่อเรียกว่า **สมุหกลาโหม** และฝ่ายพลเรือนตำแหน่งหนึ่ง มีชื่อเรียกว่า **สมุหนายก** ส่วนนอกราชธานีออกไปก็จัดการปกครองหัวเมืองต่างๆ ลดหลั่นกันลงไปตามความสำคัญของเมืองนั้นๆ โดยทรงตั้งเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี และเมืองจัตวา ขึ้นไปตามลำดับ จึงทำให้เข้าใจว่าเมืองจันทบุรีน่าจะย้ายมาตั้งที่บ้านลุ่มในสมัยนี้ด้วย เพราะเมืองเดิมที่เขาสระบาปนั้น มีภูเขาขนาบอยู่ข้างหนึ่ง คงจะไม่มีทางที่จะขยายให้ใหญ่โตออกไปจากเดิมได้ การสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มนี้คงทำคูเมืองป้อมเหมือนที่เมืองโบราณทั้งหลาย คือ มีคูและเชิงหินรอบเมืองทำรูปสี่เหลี่ยมกว้าง ยาว ประมาณด้านละ 60 เมตร เมืองจันทบุรีตั้งอยู่ที่ตำบลนี้มาตลอดจนสิ้นสมัยอยุธยา ในสมัยอยุธยาตอนปลายเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงทรงยกพลขึ้นบกออกมาจากเมืองระยองมาตีเมืองจันทบุรีก็มาตีเมืองซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มนี้

แต่ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี ไทยเกิดศึกเขมร ชาวจันทบุรีถูกกวาดต้อนไปข้างต่อมาสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อ พ.ศ. 2126 พระองค์ทรงยกทัพไปตีกัมพูชาและให้เกณฑ์กองทัพอาสาจามและกองทัพเมืองจันทบุรีคุมเรือรบ 150 ลำ พลรบ พลแจวหมื่นหนึ่งสรรพไปด้วยเครื่องศาสตราวุธปืนใหญ่น้อย กระสุนดินประสิว ให้พระยาราชบังสันเป็นแม่ทัพตีไปทางปากน้ำพุทไธมาศ เนื่องจากราชกรูได้รับความเดือดร้อนจากประเทศกัมพูชาอยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชพิโรธและตีกัมพูชาแตกและจับพระยาละแวกสำเร็จโทษ

ในตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา จันทบุรีปรากฏชื่ออีกครั้งหนึ่งเมื่อกรมหมื่นเทพพิพิธพระเจ้าลูกยาเธอในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ถูกควบคุมตัวมาไว้ที่เมืองจันทบุรีด้วยสาเหตุที่เกรงว่าจะชิงราชสมบัติ

ใน พ.ศ. 2310 เมื่อคราวจะเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เนื่องด้วยกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นเจ้าและมีได้ทรงกระทำความผิดคิดร้ายประการใด ประชาชนยังคงให้ความเคารพนับถืออยู่มาก ทรงได้กำลังชายฉกรรจ์จากจันทบุรี จัดเป็นกองทัพน้อยๆ ร่วมกับกองกำลังปราจีนบุรียกไปช่วยตีกองทัพพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ โปรดให้ทัพหน้าตั้งพลอยู่ ณ ปากน้ำโยทะกา พม่าทราบข่าวก็จัดทหารเข้าตีกองทัพหน้าของไทยซึ่งตั้งมั่นแตกกระจายไป กรมหมื่นเทพพิพิธเมื่อทราบข่าวกองทัพหน้าถูกตีแตก ก็เสด็จหนีไปที่เมืองนครราชสีมา เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยกทัพมาถึงเมืองระยองซึ่งเป็นหัวเมืองขนาดเล็กในขณะที่เมืองข้างเคียงเป็นเมืองขนาดใหญ่ต่างตั้งเมืองเป็นอิสระ จึงมีความจำเป็นที่พระองค์ต้องยึดเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่าเป็นที่ตั้งมั่น เมืองจันทบุรีเป็นเมืองใหญ่ที่สุดในหัวเมืองตะวันออกเหมาะที่จะยึดเป็นที่ตั้งมั่น

ณ เมืองระยองนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ปรึกษานายทหาร และลี้พลทั้งปวงตั้งตัวเป็นอิสระเป็นเสมือนเจ้าผู้ครองเมืองเอกทั้งหลาย เพื่อให้เป็นที่เคารพยำเกรงซึ่งจะเป็นหนทางให้กอบกู้แผ่นดินได้โดยง่าย พวกนายทหารเห็นชอบ ต่อมาคนทั้งปวงจึงเรียกท่านว่า **"เจ้าตาก"**

พระยาจันทบุรี ปฏิเสธที่จะเป็นไมตรีกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และปรึกษากับขุนรามหมื่นซอง ซึ่งหนีมาจากระยอง ร่วมกันออกอุบายลวงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชให้เข้าเมืองจันทบุรี แล้วคงกำจัดได้โดยง่าย จึงนิมนต์พระสงฆ์รูปเป็นทูตไปเจรจาว่าพระยาจันทบุรีมี

ความยินดีช่วยเจ้าตากกู้ชาติ และออกอุบายให้หลวงปลัดนำทัพเลี้ยวไปทางใต้โดยให้ข้ามแม่น้ำจะคอยเข้าโจมตีเมื่อพลทหารข้ามแม่น้ำ (เป็นพื้นที่ลุ่มและป่าชายเลนน้ำเค็มแม่น้ำนี้ คือ คลองน้ำใส สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกกองทหารจากเมืองระยองเดินทาง 5 วัน ถึงบ้านพลอยแหวน) สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทราบอุบายห้ามกองทหารวกกลับลงมาทางขวา ตรงเข้าประตูท่าช้าง พักกองทหาร ณ วัดแก้ว ริมเมืองจันทบุรี (ประตูท่าช้างคือ บริเวณบ้านท่าช้างและคลองท่าช้าง วัดแก้วอยู่ในบริเวณค่ายตากสิน เมื่อฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีได้สร้างอาคารคลังกระสุนที่บริเวณวัดเดิม)

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเรียกประชุมแม่ทัพ สั่งให้ทหารหุงอาหาร และให้ทหารทิ้งเสีย ต่อยหม้อข้าวหม้อแกงให้หมด คั้นน้ำดีเอาเมืองจันทบุรีให้ได้ ไปหาข้าวเข้ากินในเมือง ถ้าตีเมืองไม่ได้ก็ให้ตายด้วยกัน

พระเจ้าตากสินมหาราชทรงช้างพังศรีบุญชูชนัดที่พันต์ โดยมีหลวงพิชัยอาสาทหารเอกคุมทหารเดินเท้าเข้าโจมตีเมือง เจ้าเมืองจันทบุรีทั้งเมืองหนีเอาตัวรอดไปเมืองพุทไธมาศ (กรมศิลปากร. 2512 : 18 - 25)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองจันทบุรีสมัยธนบุรี

การตั้งถิ่นฐานเมืองจันทบุรีในสมัยกรุงธนบุรียังคงตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านลุ่ม และมีความสงบสุข ไม่มีศึกสงครามตลอดมาจนสิ้นสมัย

จันทบุรีในสมัยธนบุรีเป็นเมืองที่ค่อนข้างสงบไม่มีศึกสงครามมาติดพัน เป็นเพียงเมืองท่าหลักขายฝั่งทะเลตะวันออก และเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่มีชัยภูมิเหมาะสมแก่การตั้งรับข้าศึกทางด้านญวนและเขมร

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองจันทบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์

การตั้งถิ่นฐานในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองจันทบุรียังคงอยู่ที่บ้านลุ่ม ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ครั้นต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยเกิดพิพาทกับญวน เนื่องจากเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์เอาใจออกห่างจากไทยไปสวามิภักดิ์กับญวน การทำสงครามในครั้งนั้นใช้กองทัพบกและกองทัพเรือ เมืองจันทบุรีเป็นเมืองชายทะเลทางทิศตะวันออก อยู่ใกล้กับญวนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกรงว่าญวนจะมายึดเอาเมืองจันทบุรีเป็นที่มั่นเพื่อทำการต่อสู้กับไทย และเมืองจันทบุรีในขณะนั้นตั้งอยู่ในที่ลุ่มไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นฐานทัพต่อสู้กับญวน ฉะนั้นจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองออกมาสร้างป้อมค่ายและเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ ตำบลที่จะสร้างเมืองใหม่ตั้งอยู่ในที่สูงอยู่ห่างจากเมืองเดิมไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นชัยภูมิดี เหมาะแก่การสร้างฐานทัพต่อสู้ข้าศึก ลักษณะของเมืองที่สร้างมีกำแพงสร้างด้วยศิลา ป้อมคู ประตู 4 ทิศ เป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 14 เส้น ยาว 15 เส้น มีปืนใหญ่ตั้งเรียงรายอยู่ตามช่องโอบเสมา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2377 ภายในเมืองได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ดังปรากฏอยู่ในวัดโยธานิมิตว่า ได้ฝังอภรณ์หลักเมืองที่บ้านเนินวง ณ วันเสาร์ ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 4 ปีมะแม จุลศักราช 1197 คลังเก็บอาวุธกระสุนปืนใหญ่ และคลังดินปืน กับทั้งสร้างวัดชื่อ "วัดโยธานิมิต" ขึ้นภายในเมืองใหม่นั้นด้วย

เมื่อได้สร้างเมืองใหม่ขึ้นที่บ้านเนินวงแล้ว รัฐบาลไทยในสมัยนั้นได้ส่งย้ายเมืองจันทบุรีจากที่บ้านลุ่มไปอยู่ที่เมืองใหม่ และมีความปรารถนาที่จะให้ประชาชนอพยพจากเมืองเก่าที่ตั้งเป็นจังหวัดในปัจจุบันไปอยู่ที่เมืองใหม่ด้วย แต่เนื่องด้วยตัวเมืองใหม่อยู่บนที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 30 เมตร และตั้งอยู่ห่างจากคลองน้ำใสซึ่งเป็นคลองน้ำจืดประมาณ 1 กิโลเมตร ไม่สะดวกแก่ประชาชนในเรื่องน้ำใช้ ประชาชนจึงไม่สมัครใจอยู่ คงอยู่ที่เมืองเก่าเป็นส่วนมาก พวกที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานก็มีแต่ข้าราชการ ปัจจุบันยังมีบุตรหลานของข้าราชการสมัยนั้นตั้งเคหสถานอยู่ที่บ้านท่าเนียน (อยู่ในบริเวณบ้านเนินวง) ในเมืองใหม่มาจนทุกวันนี้ต่อมาเมื่อญวนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส สงครามระหว่างไทยกับญวนจึงสงบลง เมืองใหม่ก็ไม่มีควมสำคัญอะไรที่ประชาชนจะต้องอพยพไปอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรเลือกอยู่ได้ตามความสมัครใจ ยกเว้นจวนเจ้าเมืองยังคงอยู่บ้านเนินวง จนกระทั่งรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายตัวเมืองกลับไปตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มตามเดิม

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จันทบุรีจัดเป็นหัวเมืองขึ้นต่อกรมท่า ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ได้จัดตั้งมณฑลจันทบุรีขึ้น โดยมีเมืองจันทบุรี ระยอง และตราด อยู่ในเขตปกครอง เมื่อถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2476 ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอเมืองจันทบุรีได้ขยายจากบริเวณบ้านลุ่มซึ่งอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี เข้ามาบริเวณพื้นที่ในส่วนที่เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น อย่างไรก็ตามบริเวณบ้านลุ่มก็ยังเป็นแหล่งที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมาจนกระทั่งปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่า เมื่อเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองจันทบุรียังคงอยู่ที่บ้านลุ่ม ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี จันทบุรีปรากฏชื่อในประวัติศาสตร์อีกครั้งในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยเกิดกรณีพิพาทกับญวนจนเป็นเหตุให้ต้องสร้างเมืองใหม่ที่บ้านเนินวง พร้อมกับการสร้างเมืองใหม่นี้ จมื่นราชามาตย์ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าของพระยาทิพากรวงศ์ได้ให้พระยาอภัยพิพิธ (ต่อมาเป็นเจ้าของเมืองตราด) เป็นแม่กองสร้างป้อมที่ด่านปากน้ำแหลมสิงห์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานนามในภายหลังว่า ป้อมพิฆาตปัจจามิตร และบนยอดเขาแหลมสิงห์ชื่อ ป้อมไพร่พิฆาต ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ผนวชอยู่ได้เสด็จมาถึงจันทบุรี ได้โปรดให้สร้างจุลสีห์จุมภตเจดีย์ไว้เป็นที่ระลึกบริเวณน้ำตกคลองนารายณ์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยเกิดกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส ทำให้จันทบุรีต้องตาเป็นเมืองประกันของฝรั่งเศส ในระหว่างที่ปะทะกับฝรั่งเศสทางจันทบุรีได้เตรียมต่อสู้ป้องกันตามกำลังพอที่จะกระทำได้ เพราะในเวลานั้นมีกองทหารเรืออยู่ในตัวเมืองและป้อมที่ปากน้ำแหลมสิงห์ แต่เมื่อทราบข่าวรัฐบาลยอมให้ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี กองทหารเรือทั้งสองแห่งก็ได้โยกย้ายไปอยู่ที่เกาะจิก และอำเภอขลุง ต่อมาไม่กี่วันกองทหารฝรั่งเศสก็เคลื่อนเข้าสู่จันทบุรีตรงกับปี พ.ศ. 2436 ทหารที่เข้ามาโดยมากเป็นทหารญวนที่ส่งมาจากไซ่ง่อนที่เป็นทหารฝรั่งเศสมีจำนวนไม่มากนัก จำนวนทหารญวนและฝรั่งเศสโดยรวมประมาณ 600 นาย

ได้แยกกันอยู่ 2 แห่ง คือ ที่ป้อมปากน้ำแหลมสิงห์พวกหนึ่ง ฝรั่งเศสได้รื้อป้อมปัจจามิตรแล้วสร้างที่พังและกองบัญชาการทหาร เรียกว่า "ตึกแดง" ทั้งได้สร้างที่คุ้มขังนักโทษชาวไทยไว้ด้วย เรียกกันว่า "คุกขี้ไก่" อีกพวกหนึ่งตั้งอยู่ที่ตัวเมืองจันทบุรีในบริเวณพื้นที่ค่ายตากสินในปัจจุบันนี้ ฝรั่งเศสจะปกครองในส่วนกองทหารฝรั่งเศสและบุคคลที่อยู่ในความคุ้มครองของฝรั่งเศสเท่านั้น ส่วนไทยยังคงปกครองดินแดนนอกเขตฝรั่งเศสยึดครองโดยมีพระยาวิเชียรดิ (หวาด บุญนาค) เป็นเจ้าเมืองจันทบุรี

ภาพที่ 2.1 : คุกขี้ไก่
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

รัฐบาลไทยและฝรั่งเศสได้ทำสัญญาตกลงกัน เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446 ว่าฝ่ายไทยยินยอมยกดินแดนเมืองตราด ตลอดจนถึงเมืองประจันตคีรีเขตให้แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจึงยอมถอนทหารออกไปจากจันทบุรีจนหมด เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2447 รัฐบาลไทยจึงได้ย้ายกองทหารเรือที่เกาะจิกและที่อำเภอลงกลึงกลับมาตั้งอยู่ในเมืองจันทบุรีตามเดิม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีถึง 2 ครั้ง ดังปรากฏในจดหมายเหตุเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันออก และทรงพอพระราชหฤทัยในธรรมชาติที่น้ำตกพลิ้วเป็นอย่างมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสรณ์เป็นเจดีย์ทรงลังกาไว้เมื่อปี พ.ศ. 2419 พระราชทานนามว่า **อลงกรณ์เจดีย์** และในปี พ.ศ. 2424 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ที่ระลึกความรักแด่พระนางเจ้าสุนันทากุมารรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งเคยเสด็จประพาสต้น ณ ที่นี้ เมื่อ พ.ศ. 2417 สร้างเป็นพีระมิตใกล้กับอลงกรณ์เจดีย์ ภายในพีระมิตนี้ได้บรรจุพระอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าพระองค์นี้ไว้ด้วย

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จมาประทับที่จันทบุรี ได้พระราชทานชื่อบริเวณที่ประทับว่า **"สวนบ้านแก้ว"** ปัจจุบันเป็นสถานศึกษาคือ สถาบัน

ราชภัฏรำไพพรรณี นอกจากนี้ยังได้ทรงอุปถัมภ์โรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรี จนกลายเป็นโรงพยาบาลใหญ่โตทันสมัย คือ โรงพยาบาลพระปกเกล้า

ภาพที่ 2.2 : โรงพยาบาลพระปกเกล้าในอดีต
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.3 : พิธีเปิดอาคารผ่าตัด“ประชาธิปไตย”
ที่มา : (โรงพยาบาลพระปกเกล้า, 2566)

ภาพที่ 2.4 : ตึกประชาธิปก
ที่มา : (โรงพยาบาลพระปกเกล้า, 2566)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จังหวัดจันทบุรี ได้รับการพิจารณาให้จัดตั้งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อำเภอท่าใหม่ ศูนย์แห่งนี้ได้จัดตั้งขึ้นสำหรับการพัฒนาการประมงชายฝั่งและอนุรักษ์ป่าชายเลน รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบ

จึงอาจกล่าวได้ว่า จังหวัดจันทบุรีมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่องและบางครั้งก็เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย แม้ในปัจจุบันก็เป็นแนวกันชนชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาในด้านเศรษฐกิจก็เป็นแหล่งที่ทำรายได้จากเป็นพืชเศรษฐกิจ อัญมณี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาลชาวจันทบุรีควรภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากข้อมูลความเป็นมาของจังหวัดจันทบุรีดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นบริบทด้านประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนานและสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบต่อไป

2.1.2 มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.1.2.1 มรดกทางธรรมชาติ

จังหวัดจันทบุรีมีมรดกทางธรรมชาติอันมีค่าอย่างมากมาย เช่น ป่าไม้ต้นน้ำลำธารพืชพรรณธรรมชาติ สัตว์และแร่ธาตุต่าง ๆ จึงทำให้จังหวัดจันทบุรี มีศักยภาพในการนำมรดกทางธรรมชาติมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มรดกทางธรรมชาติของจังหวัดจันทบุรี ที่สำคัญมี ดังนี้

ป่าไม้ พืชพรรณ พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดจันทบุรีประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติวนอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จากสถิติของส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้กรมป่าไม้ ปี พ.ศ. 2538 มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 2,833.39 ตารางกิโลเมตร เป็นป่าสงวนแห่งชาติ 2,792.67 ตารางกิโลเมตร ป่าชายเลน 40.72 ตารางกิโลเมตร จากการสำรวจข้อมูลป่าไม้ด้วย

ดาวเทียม LANDSAT-5 ระบบ TM ในปี พ.ศ. 2541 พบว่าป่าไม้ของจังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด 1,867.74 ตารางกิโลเมตร เป็นป่าสงวนแห่งชาติ 1,828.21 ตารางกิโลเมตร ป่าชายเลน 38.93 ตารางกิโลเมตร เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่ป่าไม้ระหว่างปี พ.ศ. 2538 ถึง ปี พ.ศ. 2541 แสดงว่าพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดจันทบุรีลดลงเป็นอันมาก

อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของจังหวัดจันทบุรีแบ่งได้ดังนี้คือ อุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว มีเนื้อที่ 134.50 ตารางกิโลเมตร (84,062.50 ไร่) ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 และอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีเนื้อที่ 58.70 ตารางกิโลเมตร (36,687.00 ไร่) ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2520

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในจังหวัดจันทบุรีมีอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสะอยดาว มีเนื้อที่ 745.02 ตารางกิโลเมตร (465,637 ไร่) ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2515 และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ระยะเวลา และชลบุรี มีเนื้อที่ 921.90 ตารางกิโลเมตร (576,188 ไร่) ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2520 (ตารางที่ 3.3)

พืชพรรณไม้ จังหวัดจันทบุรีมีพืชพรรณไม้หลายประเภท พันธุ์ที่มีความสำคัญและผูกพันกับจังหวัดจันทบุรีจนถือได้ว่าเป็น **"ต้นไม้ประจำจังหวัดจันทบุรี"** คือ ต้นสำรองหรือต้นพุททะเลลาย

ต้นสำรอง ต้นสำรองภาษาถิ่นทางภาคอีสานเรียกว่า บักจอง เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ มีลำต้นสูงประมาณ 14 เมตร แตกกิ่งก้านสาขาเฉพาะช่วงปลายยอดของต้น เมื่อมีผลที่เก็บเกี่ยว ชาวบ้านมักโค่นต้นเพื่อสะดวกในการเก็บลูก ไม่นิยมให้ผลหล่นตามธรรมชาติ เพราะช้ำมากกว่าที่จะหล่นหมดต้น และผลมักจะร่วงหล่นไปไกลทำให้ยากต่อการเก็บ เนื่องจากลูกสำรองจะมีลูกติดลำเถาปลิวไปได้ ชาวบ้านมักเกรงว่าเพื่อนบ้านจะมาเก็บเกี่ยวก่อนจึงจำเป็นต้องโค่นต้น สำรองเป็นไม้ชอบขึ้นตามป่าดงดิบ มีความชื้นสูง ไม่นิยมปลูก มักขึ้นเองตามธรรมชาติตามภูเขาน้อยใหญ่ทั่วไป ชาวจันทบุรีนิยมเรียก "สำรอง" มากกว่าพุททะเลลาย ผลของต้นสำรองใช้เป็นสมุนไพรที่เข้าตำรายาไทย สำหรับผลเมื่อนำมาแช่น้ำจะพองขึ้น สามารถนำมารับประทานได้โดยเพิ่มน้ำตาล ถ้าต้องการมีรสชาติมากขึ้นใส่น้ำแข็งหรือน้ำเข้าตู้เย็น สรรพคุณเป็นยาแก้ร้อนในกระหายน้ำ ทำให้รู้สึกชุ่มชื้น โดยเหตุที่เมืองเก่าจันทบุรีครั้งหนึ่งเคยตั้งอยู่ที่ตำบลพุททะเลลาย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีต้นสำรองหนาแน่นและมีการซื้อขายกัน เมืองเก่าแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่า เมืองพุททะเลลาย

ต้นจันทน์ เป็นไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 20 เมตร ยอดอ่อนมีขน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปวงรี กว้าง 2.5 - 3 เซนติเมตร ยาว 7 - 10 เซนติเมตร ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้เป็นช่อกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปคนโท สีขาวนวล ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว ลักษณะคล้ายกับดอกตัวผู้ แต่มีขนาดใหญ่กว่า ผลสด มีสองรูปร่าง คือ ทรงกลมแบนเรียกว่า "ลูกจันทน์" และทรงกลมเรียกว่า "ลูกอิน" เมื่อสุกมีสีเหลือง มีกลิ่นหอม และกลีบเลี้ยงยังคงติดอยู่ ตำรายาไทย และยาพื้นบ้านใช้แก่นผสมรวมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มแก้ไข้

ไม้ประจำท้องถิ่นชนิดอื่น ๆ ได้แก่

ต้นสอยดาว เป็นไม้พุ่มหรือไม้ต้นสูงได้ถึง 20 เมตร ยอดอ่อนมีขนสีขาว ลำต้นมีสีน้ำตาลออกขาว ใบเดี่ยว เรียงแบบบันไดเรียงห่าง ๆ รูปไข่แกมข้าวหลามตัดหรือสามเหลี่ยมกว้าง 3 - 22 เซนติเมตร ยาว 5 - 24 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมเป็นหางยาว บางที่เป็นแฉกแหลมสามแฉก ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่นห่าง ๆ โคนใบกลมสอบมนๆ โคนสุดมีต่อมใหญ่ 1 คู่ อยู่ด้านบน ด้านล่างมีขนรูปดาวสีหนาแน่น มีเส้นแขนงใบ 5 - 8 คู่ เส้นใบย่อยเรียงเป็นเส้นบันไดตามเส้นใบและก้านใบ มีขนสีน้ำตาลอ่อน ก้านใบยาว 3 - 18 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อที่ยอด และตามง่ามใบยาว 7 - 35 เซนติเมตร มีขนสีน้ำตาลปกคลุม มีทั้งดอกเพศผู้ ดอกเพศเมีย และดอกสมบูรณ์เพศ ผลมี 3 พู กว้างประมาณ 7.5 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 4.5 มิลลิเมตร มีขนยาวนุ่มปกคลุมเมล็ด มีรูปร่างค่อนข้างกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร สีดำ

ต้นชะมวง ชะมวงมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Garcinia cowa*, Roxb. อยู่ในวงศ์ GUTTIFERACEAE มีชื่อเรียกอื่น ๆ คือ ส้มม่วง (ภาคใต้) ชะมวง (ไทยกลางและตะวันออก) ชะมวงเป็นพรรณไม้ยืนต้นมีขนาดย่อมจนถึงขนาดกลาง มีอยู่ทั่วไปตามป่าชื้น ใบจะมีลักษณะแข็ง และยวหนาคคล้ายกับใบมะดัน ดอกเล็ก กลีบดอกจะแข็งมีสีเหลืองนวลและมีกลิ่นหอม ดอกจะดกมากใหญ่ประมาณ 10 - 15 เซนติเมตร การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ด สรรพคุณอื่น ๆ ใบและดอกใช้เป็นยาระบายท้อง รักษาโรคข้อ กัดฟอกเสมหะรักษาธาตุพิการ นอกจากนี้ใบอ่อนและผลยังใช้ปรุงเป็นอาหารมีรสเปรี้ยวคล้ายใบมะดัน ถ้ากินมาก ๆ จะทำให้ท้องระบายน้อยลงต้นชะมวงนี้ถิ่นที่อยู่มักจะขึ้นตามป่าชื้นทางภาคใต้และภาคตะวันออก ทางภาคกลางก็มีปลูกกันบ้างแต่เล็กน้อย

ส้มมะปืด มะปืดเป็นไม้พุ่ม คล้ายต้นมะนาว แต่มีขนาดเล็กกว่ามะนาว ผลเป็นรูปทรงกลม ฉ่ำน้ำ สีเขียวเข้ม ลูกเล็กกว่ามะนาว เมื่อสุกมีสีส้มเข้มค่อนข้างเหลือง มีรสเปรี้ยวจัด เนื้อข้างในจะเป็นสีส้มปนเหลือง มีกลิ่นหอม มักปลูกตามสวนพืชมานานทั่วไป นิยมใช้แทนมะนาว ที่ชาวจันทบุรีรู้จักกันดีคือ น้ำพริกกะปิส้มมะปืด มีรสชาติอร่อย สรรพคุณทางยา ใช้กัดเสมหะ ไม่เหมาะกับผู้ป่วยโรคท้องร่วง เพราะจะทำให้อาการรุนแรงขึ้น ขยายพันธุ์โดยการตอนกิ่ง ปลูกในกระถางเป็นไม้ประดับเพื่อความสวยงามได้

ต้นกฤษณา ไม้กฤษณาเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ความสูงประมาณ 20 - 30 เมตร ขึ้นอยู่ตามป่าดิบ ในเมืองไทยพบมากที่จังหวัดจันทบุรี ประโยชน์ใช้เป็นสมุนไพร มีสรรพคุณรักษาโรคปวดข้อ บำรุงหัวใจ บำรุงปอด และเนื้อไม้หอมใช้ทำธูปหอม และเครื่องหอมต่างๆ

ต้นกระวาน กระวานเป็นพืชที่มีลำต้นตรง มีอายุอยู่ได้หลายปีลำต้นมีขนาดสูงถึงส่วนปลายใบ ยาวประมาณ 6 - 18 ฟุต ใบจะไม่เรียงตัวอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ใบมีรูปร่างแบบใบหอก จะเริ่มออกดอกเมื่อลำต้นสูง 2 - 4 ฟุต ดอกจะเป็นดอกช่อ มีสีขาวหรือเขียวอ่อน ผลมีขนาดเล็ก มีรูปร่างแบบรูปไข่ สีน้ำตาลแกมแดง ภายในเมล็ดจะมีน้ำมันระเหยอยู่มาก ประโยชน์ของกระวานคือเป็นเครื่องเทศที่มีชื่อว่า "ราชินีแห่งเครื่องเทศ" เพราะเป็นที่นิยมใช้กันมากในสมัยโบราณ การใช้กระวานส่วนมากนำไปใช้แต่งกลิ่นอาหารชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีพืชพันธุ์ประจำท้องถิ่นอีกหลายชนิด เช่น กระโถนฤๅษี เป็นพืชกาฝากหายาก เป็นลักษณะแสดงถึงความบริสุทธิ์ของป่า พบที่ป่าเขาสอยดาว และเหลืองจันทบูรซึ่งเป็นกล้วยไม้ที่มีลักษณะที่โดดเด่น มีถิ่นกำเนิดที่จังหวัดจันทบุรี

สัตว์น่านาชนิด จังหวัดจันทบุรีมีสภาพภูมิอากาศ และภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ จึงทำให้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เพราะมีแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ที่หลบภัยและอื่นๆ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพของสัตว์ป่าอย่างครบถ้วน จากการสำรวจของส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ พบว่าสัตว์ป่าในจังหวัดจันทบุรีมีหลายประเภท ได้แก่

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม พบรวมทั้งหมด 122 ชนิด เช่น กระต๊อ แมวตาว กระรอกหลากสี ฯลฯ

สัตว์ปีกประเภทนก พบรวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า 276 ชนิด เช่น ไก่ฟ้าหลังขาว จันทบูร ไก่ฟ้าพญาลอ นกกระทาดงจันทบูร นกอินทรีดำ นกขมิ้นแดง ฯลฯ

สัตว์เลื้อยคลาน พบรวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า 88 ชนิด เช่น เต่าหวาย เต่าเหลือง ตุ๊กแกปลายพาดจันทบูร งูสิง งูปีแก้ว ฯลฯ

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก พบรวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า 29 ชนิดเช่น เขียดนา กบ อึ่ง กบอกหนาม กบหนอง ฯลฯ

ปลาน้ำจืด พบรวมทั้งหมด 47 ชนิด เช่น ปลาชะโอน ปลาพลวงหิน ปลากะสูบ-กัต ปลาค้อ ปลารากกล้วย ฯลฯ

กบอกหนาม ชื่อวิทยาศาสตร์ Rana Fascisulispina, 1970

พบเฉพาะบริเวณลำธารเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว และอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี กบอกหนามมีลักษณะผิวหนังขรุขระเป็นสันและปุ่มตามลำตัวคล้ายคางคก ในฤดูผสมพันธุ์ตัวผู้จะมีหนามแหลมสีดำกระจายอยู่บริเวณแผ่นอกและใต้คาง

สัตว์น้ำที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งซึ่งมีเฉพาะในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่

ปลาบู่มหิตล เป็นปลาน้ำกร่อย มีความยาวไม่เกิน 8 เซนติเมตร มีลักษณะเด่นต่างจากปลาบู่สกุลอื่นทั้งหมดของโลกคือหัวแบนข้างเล็กน้อย ตาโต โปนเล็กน้อยลำตัวกลมยาว ขากรรไกรยาวมากทำให้ปากมีลักษณะกว้าง และมีมุมปากอยู่ในแนวถัดไปทางท้ายของตา โดยเฉพาะปลาตัวผู้ที่โตเต็มวัย ฟันมีขนาดเล็กและมีแถวเดียวที่ขากรรไกรบน ที่ขากรรไกรล่างมีฟันหลายแถวในประเทศไทยพบปลาชนิดนี้บริเวณอ่าวและปากแม่น้ำ ฝั่งอ่าวไทย พบที่ปากแม่น้ำจันทบุรี ในท้องที่อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

ปลาพลวงหิน เป็นปลาที่พบเฉพาะในลำธารน้ำตกและบนภูเขา ทางภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ของประเทศ ชอบอาศัยอยู่บนผิวน้ำ ว่ายน้ำได้ปราดเปรียวว่องไว เมื่อโตเต็มที่จะยาวประมาณ 50 เซนติเมตร เกสิดมีขนาดใหญ่ สีเกสิดบนส่วนหลังเป็นสีน้ำตาลอมเทา ส่วนท้องเป็นสีขาว ชอบกินอาหารพวกใบพืชผัก เมล็ดพืชผลไม้เนื่องจากปลาชนิดนี้ ชอบกินเมล็ดพืชและผลไม้ ในบางฤดูปลาได้กินพืชผลไม้ที่มีพิษเข้าไปทำให้คนที่บริโภคปลานี้อาจมีอาการมีเมาพิษได้ จึงไม่นิยมบริโภคปลาชนิดนี้

แนวปะการัง

แนวปะการังจันทบุรี เขตจังหวัดจันทบุรีเป็นบริเวณที่เรียกว่า estuarine area โดยได้รับอิทธิพลของปริมาณน้ำจืดจากแม่น้ำจันทบุรีและแม่น้ำเวฬุ พื้นที่ตลอดชายฝั่งจันทบุรี ประกอบด้วยหาดทราย ถึงทรายปนโคลน และป่าชายเลน ประกอบกับอัตราการตกตะกอนบริเวณชายฝั่งทะเลสูง ซึ่งอิทธิพลสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มีผลต่อสภาพและการพัฒนาแนวปะการังทั้งสิ้น

แนวปะการังบริเวณหินอายลอบ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอท่าใหม่ มีขอบเขตพื้นที่ประมาณ 0.5 ตารางกิโลเมตร ลักษณะการกระจายตัวของปะการังจะกระจายเป็นหย่อมๆ ค่อนข้างหนาแน่นทั่วบริเวณ ร้อยละการครอบคลุมพื้นที่ของปะการังมีชีวิตประมาณ 70 ส่วนที่เหลือเป็นหินและปะการังตาย

แนวปะการังบริเวณหาดเจ้าหลาว ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอท่าใหม่ โครงสร้างของแนวปะการังจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ แนวปะการังที่เป็นที่ราบสูงกว่าระดับน้ำลงต่ำสุด และแนวปะการังที่ไม่ไผ่ล้นน้ำ ร้อยละการครอบคลุมพื้นที่ของปะการังมีชีวิตประมาณ 14.5

แนวปะการังบริเวณเกาะสะบ้า ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอท่าใหม่ มีลักษณะเป็นแนวปะการังขนาดใหญ่กระจายอยู่อย่างไม่หนาแน่นรอบๆ เกาะ ร้อยละการครอบคลุมพื้นที่ของปะการังมีชีวิตประมาณ 14.55

แนวปะการังบริเวณเกาะนมสาว ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์ เป็นแนวปะการังแบบ Reef lat ร้อยละการครอบคลุมพื้นที่ของปะการังมีชีวิตประมาณ 39.5 แนวปะการังบริเวณเกาะจุฬา ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์ ลักษณะภูมิฐานเป็นเกาะขนาดเล็กล้อมรอบด้วยแนวหิน มีการกระจายของแนวปะการังอย่างเบาบางมาก

แร่ธาตุและแร่รัตนชาติ จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านแร่ธาตุและแร่รัตนชาติหลายชนิด เนื่องจากโครงสร้างทางธรณีวิทยาของจังหวัดจันทบุรีเอื้ออำนวยต่อการเกิดแร่ธาตุหลายประเภท

แร่ธาตุ แร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่

แร่ทรายแก้ว พบที่ตำบลคลองขุดและตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ และตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม หินอ่อนพบที่ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว แร่ควอตซ์พบที่ตำบลเขาหัว อำเภอท่าใหม่ แร่ดินขาวพบที่ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่

นอกจากนี้จังหวัดจันทบุรียังเป็นแหล่งกำเนิดแร่รัตนชาติ ซึ่งเป็นพลอยหลากสีแห่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นพลอยสีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีเขียว โดยพบที่ตำบลบางกะจะอำเภอเมืองจันทบุรี และโดยเฉพาะพลอยสีแดงที่ได้รับการขนานนามว่า **ทับทิมสยาม** พบที่ตำบลเขาหัว อำเภอท่าใหม่ ตำบลบ่อเวฬุ และตำบลตกรพรม อำเภอขลุง

แร่รัตนชาติ จังหวัดจันทบุรี เป็นแหล่งแร่รัตนชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเป็นแหล่งกำเนิดพลอยหลากสีล้วน แต่เดิมพลอยใช้เป็นเครื่องรางของขลังทำเครื่องประดับ ป้องกันภัยอันตรายและใช้เป็นเครื่องแสดงความมีฐานะของบุคคลในสังคม เชื่อกันว่าผู้ใดเป็นเจ้าของอัญมณีที่มีน้ำงาม ก็จะทำให้มีความสุขสมบูรณ์และมั่งคั่ง พลอยเป็นสิ่งที่มีความค่ามากกว่า 7,000 ปีแล้ว

กำเนิดพลอย แต่กว่าที่พลอยจะปรากฏแก่สายตามนุษย์ ต้องผ่านการบ่มเพาะ ใช้เวลานานับร้อยล้านปี เริ่มจากการที่ลาวาอันร้อนระอุปะทุขึ้นสู่ผิวโลก เมื่อแข็งตัวก็จะกลายเป็นหินอัคนีเนื้อละเอียดที่เรียกว่า หินบะซอลต์ (Basalt) แต่ในขณะที่ลาวายังอ่อนตัวอยู่ ถ้าได้สัมผัส ดูดซับ อลูมินา (Alumina) ในหินฟิโลไลต์ (Phylite) ที่อยู่ใกล้เคียง และได้ผสมกับออกซิเจนในบรรยากาศโลก ก็จะกลายเป็นผลึกอะลูมิเนียมออกไซด์ปราศจากสี เรียกว่า แร่ "**คอรัันดัม**" (Corundum) หรือ "**กากระรุน**" ที่มีคุณสมบัติเป็นแร่รัตนชาติที่มีความแข็งเป็นรองก็แต่เพชรเท่านั้นแร่คอรัันดัม จะกลายเป็นพลอยหลากสีในสกุลแซฟไฟร์ (Sapphire) ได้ก็ต่อเมื่อมีแร่ธาตุอื่น ๆ เข้าไปผสมอยู่ในเนื้อ แม้เพียงน้อยนิดก็จะผันแปรให้พลอยนั้นกลายเป็นสีต่างกัน

แหล่งพลอย

ในจังหวัดจันทบุรี พบแหล่งพลอยในสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย เช่น ตามภูเขา ไหล่เขา และพื้นที่ราบที่กระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด แหล่งที่มีพลอยของจังหวัดจันทบุรีสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 เขตใหญ่ๆ คือ

เขตแรก เป็นแหล่งพลอยที่อยู่ทางซีกตะวันตกของจังหวัด แถบอำเภอท่าใหม่ และอำเภอเมือง กินอาณาบริเวณตั้งแต่เขาหัว เขาพลอยแหวน เขาสระแก้ว และบ้านบางกะจะ พลอยที่พบส่วนใหญ่เป็นพลอยสีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง พลอยสาแทรกและพลอยจำพวกเพทาย (Zicon) และโกเมน (Garnet)

เขตที่สอง เป็นแหล่งพลอยที่อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดแถบเขาสระบาป ในพื้นที่อำเภอขลุงและอำเภอมะขาม บริเวณบ้านบ่อเวฬุ บ้านสี่เสียด บ้านตกรวม บ้านบ่อเอ็ด บ้านกลาง บ้านหนองปลาไหล บ้านตกรัง บ้านสะตอ ห้วยสะพานหิน (บ้านทัพนคร) บ้านแสงแดง และบ้านแสงส้ม พลอยที่พบส่วนใหญ่เป็นพลอยสีแดง และสีน้ำเงิน

การขุดพลอย

ในการขุดพลอยนั้น นอกจากอาศัยโชคช่วยแล้ว ยังมีเทคนิควิธีการเฉพาะตัวในการค้นหาด้วย เช่น บ้างสังเกตสีของดิน บ้างดูจากขี้พลอย ซึ่งก็คือแร่ "**ไฟร็อกซิน**" ที่มีสีดำคล้ายนิลตะโก กระจายบนผิวดิน บางรายสังเกตจากเพื่อนพลอยจำพวกเพทายหรือพลอยน้ำค้าง นอกจากนั้นยังสังเกตได้จาก "**ตัวตุ๊กตา**" ที่เคยเชื่อกันว่าเป็นอาหารของพลอยซึ่งที่แท้ก็คือ "**แร่ไมก้า**" ชนิดหนึ่งนั่นเอง เมื่อพบร่องรอยเหล่านี้จึงเริ่มลงมือขุด โดยขุดหน้าดินทิ้งไปก่อน เพราะเป็นชั้นที่ยังไม่มีพลอย ชาวบ้านเรียกดินชั้นนี้ว่า "**อิหลอก**" แล้วขุดต่อไปจนถึงความลึกประมาณ 2-3 คอก หากพบชั้นหินกรวดที่เรียกว่า "ชั้นกะสะ" ซึ่งก็คือ หินบะซอลต์ หรือหิน "**โคบก**" ที่ชาวบ้านเรียกว่า "**ลูกร้อน**" จึงจะแน่ใจว่ามีพลอยเพราะพลอยจะอยู่ในชั้นกะสะนี้เอง ชั้นกะสะนี้จะมีขนาดตั้งแต่ 10 - 30 เซนติเมตรบริเวณใดมีกะสะหนามาก อย่างที่เรียกว่า "**หนาขนาดคอก**" จะมีพลอยหนาแน่นมาก บริเวณใดพลอยน้อย คนขุดมักจะเรียกบริเวณนั้นว่ามี "**พลอยห่าง**" เมื่อได้ดินในชั้นกะสะขึ้นมาจึงจะนำมาล้างและร่อนในตะแกรงเพื่อแยกพลอยออกจากดินและก้อนกรวด

ภาพคนร่อนพลอยตามริมตลิ่งหรือตามท้องห้วยที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งพลอยเป็นภาพที่พบเห็นได้เสมอแถบห้วยสะพานหิน บ้านแสงส้ม บ้านบ่อเวฬุ

การขุดพลอยอีกรูปแบบหนึ่ง คือการใช้รถตักดิน หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่ารถแมคโคร จ้วงตักชั้นดินที่ไม่มีพลอยทิ้งไป แล้วขุดเอาชั้นกะสะที่มีพลอยมากองไว้ จากนั้นจึงใช้น้ำท่อ

ใหญ่ฉีดไล่ล้างดิน ปล่อยให้ส่วนของกรวดและพลอยไหลตามราง (palong) ลงไปที่ "จี้ก" (jig) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "แย็ก" ซึ่งก็คือเครื่องแยกพลอยออกจากกรวด ต่อจากนั้นจึงใช้แรงงานคัดพลอยด้วยมืออีกที เรียกการขุดพลอยแบบนี้ว่า **เหมืองฉีด**

พลอยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวนมาก ตลาดขายพลอยขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่ "ถนนอัญมณี" ซึ่งมีการซื้อขายในวันศุกร์ - เสาร์ - อาทิตย์มีมูลค่าการซื้อขายเป็นสิบล้านบาทต่อวัน ปัจจุบันจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์การค้าพลอยของประเทศ ในแต่ละปีมีมูลค่านับหมื่นล้านบาท งานฝีมือฝังพลอยและงานเจียรระโนพลอยของช่างจังหวัดจันทบุรีก็นับว่ามีชื่อเสียงมาก

2.1.2.2 มรดกทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนอันชัดเจนของจิตวิญญาณ วัตถุประสงค์ปัญหาและอารมณ์ ซึ่งประกอบกันเป็นสังคมเป็นหมู่คณะ ทำให้สังคมมีรากฐาน มีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาสืบทอด จากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง

จันทบุรีนับเป็นภูมิภาคส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของไทยที่มีวิวัฒนาการสืบทอดทางสังคมมายาวนานนับจากอดีต นับจากยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญที่ตกทอดมาถึงคนรุ่นหลังมีมากมาย นับตั้งแต่โบราณสถานยุคสมัยต่าง ๆ จนถึงพยานหลักฐานยืนยันถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ลักษณะความเป็นอยู่ของชุมชน ภาษา วรรณกรรม การละเล่น อาหาร การกิน เหล่านี้เป็นต้น

มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจันทบุรี แยกออกตามประเภทและรายละเอียดได้ ดังนี้

- โบราณสถาน โบราณวัตถุ

เมื่อสิ้นสุดยุคก่อนประวัติศาสตร์และกึ่งก่อนประวัติศาสตร์แล้ว จันทบุรีได้เริ่มเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ โดยได้พบหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้ แยกเป็นประเภทโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วและโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน แหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนและได้พบโบราณสถาน โบราณวัตถุและจิตรกรรมฝาผนังที่พบในจันทบุรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

โบราณสถานโบราณสถานขึ้นทะเบียนวัดเพนียด

ตำบลคลองนารายณ์อำเภอเมืองประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 ประกอบด้วยกำแพงก่อด้วยศิลาแลง กว้าง 16 เมตร ยาว 26 เมตร สูง 3 เมตร (เฉพาะที่ขึ้นทะเบียน) ส่วนที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน สสำรวจโดยคณะกรรมการสำรวจโบราณสถานเมืองเพนียด แต่งตั้งโดยสภาตำบลคลองนารายณ์ สสำรวจเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2499 ได้ข้อมูลว่าเพนียดเป็นกำแพงก่อสร้างด้วยศิลาแลง รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 17 เมตร ยาว 57 เมตร และโบราณสถานเพนียดอีกแห่ง อยู่ห่างออกไป 30 เมตร แต่ถูกทำลายเหลืออยู่เพียงมูลดิน

ตำนานโบราณกล่าวถึงโบราณสถานแห่งนี้ว่า คือ เมืองเพนียด หรือเมืองกาไว หรือเมืองคังคะบุรี มีนางกาไวเป็นผู้สร้างเมืองและเป็นผู้ครองเมืองแทนท้าวพรหมทัต พระสวามีที่ทิวคดลง และได้สร้างวัดเพนียดขึ้นในกลางใจเมืองนี้ โบราณสถานแห่งนี้เป็นที่ขุดพบศิลาจารึก (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) ห่างจากกำแพงเมืองไปทางทิศใต้ราว 40 เมตร เป็นจารึกที่เขียนขึ้นในสมัยพระเจ้ายโสรแมน ใช้ภาษาสันสกฤตและขอม มีเนื้อหาเหมือนกับจารึกชิ้นอื่นๆ

อีก 11 หลักที่พบในเขมร เนื้อหากล่าวถึงศาสนาฮินดู นักบวช และพิธีกรรมในศาสนา ในบริเวณใกล้เคียงยังพบหินแกะสลักศิลปะขอมสถาปนาที่เก่าที่สุดในประเทศไทย (พ.ศ. 1150-1200) ซึ่ง นักโบราณคดีบางท่านจัดให้อยู่ในสมัยพูนดินตอนปลายหรือสมัยเจนละ นอกจากนี้ยังพบหินแกะสลัก ศิลปะขอมแบบไพรกเมงและนครวัดด้วย

ค่ายเนินวง

ค่ายเนินวงสร้างเมื่อ พ.ศ. 2377 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อครั้งที่ไทยมีสงครามต่อสู้กับญวน สาเหตุจากเรื่องกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองจันทบุรีเป็นหัวเมืองตะวันออกที่อยู่ใกล้ชิดกับเขตญวนสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงเกรงว่า ญวนจะยึดเอาจันทบุรีเป็น ที่มั่นเพื่อต่อสู้กับไทย จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยา-มหาประเทศ (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กอง ในการสร้างป้อมค่ายเมืองใหม่มีกำแพงและคูน้ำล้อมรอบ มีป้อมและประตูทั้ง 4 ทิศ เมืองนี้อยู่บนชัยภูมิที่ดี เป็นที่สูง มองไปเห็นได้ไกลถึงปากแม่น้ำจันทบุรีและอ่าวใกล้เคียงภายในเมืองสร้างศาลหลักเมือง คลังกระสุนและดินดำ พร้อมกันนั้นให้สร้างวัดโยธานิมิตขึ้นไว้เป็นวัดประจำเมือง เมื่อสร้างเสร็จรัฐบาลให้ย้ายราษฎรไปอยู่ที่เมืองใหม่ค่ายเนินวงนี้ แต่เนื่องจากไกลจากแหล่งน้ำใช้ราษฎรจึงสมัครใจอยู่ที่เก่าเป็นส่วนมาก คงมีอยู่แต่หมู่ข้าราชการเท่านั้น ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองมาอยู่ที่บ้านลุ่มที่เก่าดั้งเดิม ค่ายเนินวงจึงร้างตั้งแต่นั้นมา

ค่ายเนินวงเป็นเมืองป้อมค่ายก่อสร้างด้วยดิน โดยขุดคูขึ้นเป็นเทินรอบเนินดินขนาดใหญ่และก่อกำแพงศิลาแลงมีโบสถ์และช่องป็นบนเชิงโดยรอบ ประตูเมืองเป็นช่องอิฐก่อเป็นคั่นกันดิน ป้อมประตูเมืองเดิมเป็นอาคารไม้ มุงกระเบื้องทรงไทย อยู่เหนือประตู (ลักษณะคล้ายประตูชุมพล ประตูเมืองโคราช แต่เล็กกว่ามาก) ยังเหลือตัวอย่างพอสังเกตเค้าได้จากประตูค่ายเนินวงที่เรียกว่าประตูต้นไทร ด้านทิศเหนือ ตัวป้อมหน้าค่ายเนินวงในปัจจุบัน เป็นป้อมคอนกรีตเสริมเหล็กทรง 8 เหลี่ยม ที่บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2516 โดยดำริของนายวิจิต ศุขะวิริยะ ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี

วัดพลับ

วัดพลับเป็นวัดเก่าแก่ของเมืองจันทบุรี สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2300 มีชื่อเดิมว่า วัดสุวรรณดิมพรุธาราม แปลว่า อารามที่มีผลมะพลับทอง แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าวัดพลับ

กองทัพของพระเจ้าตากสินได้แวะพักวัดนี้ก่อนเข้าตีเมืองจันทบุรี พระองค์และแม่ทัพนายกองได้รับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และรับถวายพระยอดตรง ต่อมาเมื่อมีชื่อเสียงโด่งดังจนมีคำพูดในหมู่ชนว่า พระยอดตรงดีต้องพระยอดตรงวัดพลับบางกะจะ

น้ำพระพุทธมนต์ที่ประกอบพิธีที่อุโบสถวัดพลับ ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์จะต้องประกอบด้วยน้ำพระพุทธมนต์จากวัดพลับนี้ด้วย โดยนำน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์จากถ้ำพระนารายณ์ ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี และจากสระแก้ว ที่วัดสระแก้วตำบลพลอยแหวน อำเภอ ท่าใหม่ มารวมกันทำพิธีสวด ปลุกเสกน้ำพระพุทธมนต์เป็นเวลาติดต่อกัน ๆ วัน 3 คืนจนเสร็จพิธี

ตามทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร โบราณสถานวัดปลับที่ขึ้นทะเบียนไว้ ประกอบด้วย

1. วิหารไม้ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกรกิริยา ตัววิหารตั้งอยู่ทางทิศเหนือหน้าวัด รูปทรงเป็นอาคารไม้สี่เหลี่ยมจัตุรัส หลังคาทรงจตุรมุขประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็ก เครื่องถ่ายองหรือปั้นลม (ไม้แผ่นปิดหัวแป้โครงหลังคา) เป็นไม้แกะสลักสวยงาม ช่องลมทั้งสี่ด้านฉลุเป็นลวดลายฝีมือช่างพื้นบ้าน

2. หอไตร มีรูปทรงเป็นหอไตรขนาดกลาง สร้างอยู่ในสระน้ำ เป็นอาคารทรงไทย หลังคาสองชั้น ทรงจั่ว มีระเบียงรอบหอ โครงสร้างเป็นไม้ตกแต่งด้วยเครื่องถ่ายองไม้ยังพอมองเห็นการตกแต่งเสา และบริเวณด้านหน้าที่เคยเป็นลวดลายลงรักปิดทอง แบบลายรดน้ำ

3. พระปราสาท สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2441 ประกอบด้วยองค์ปราสาทสูงประมาณ 20 เมตร ซึ่งมีซุ้มประตูสี่ทิศ เหนือประตูเป็นรูปราหูอมจันทร์ ตัวปราสาทตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ 2 ชั้น มีบันไดทางขึ้น 4 ทาง ส่วนยอดปราสาทมีการซ้อนชั้น มีชั้นเชิงบาตรรองรับตัวปราสาทขนาดเล็ก มีรูปปั้นเศียรช้างประดับทั้งทิศ ลักษณะยอดบนซึ่งเป็นยอดปราสาทและตรีศูลเป็นลักษณะที่ไม่ได้พบมากนักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. โบสถ์ เป็นโบสถ์ที่ใช้ในการประกอบน้ำพระพุทธรูปสำหรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ ตัวโบสถ์มีการบูรณะปฏิสังขรณ์แล้วหลายครั้ง ปัจจุบันมีลักษณะเหมือนโบสถ์ไทยทั่วไป หน้าบันเป็นลวดลายปูนปั้นรูปนารายณ์ทรงครุฑ เครื่องตกแต่งหลังคาเป็นปูนปั้นเช่นเดียวกัน

5. เจดีย์กลางน้ำ เป็นเจดีย์ทรงกลม ก่ออิฐหินปูน สูงประมาณ 7 เมตร ไม่ประดับกระเบื้อง ยกฐานสูง ตัวองค์ระฆังขนาดเล็ก มีส่วนประกอบแบบเจดีย์ระฆังทรงกลมทั่วไป ลักษณะศิลปะแบบอยุธยาตอนกลางได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2481 มีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของวัดปลับ อีกหลังหนึ่งซึ่งไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้พร้อมกันกับหลังอื่น คือเมรุเผาศพ ซึ่งชาวบ้านบางกะจะเรียกเป็นภาษาพื้นบ้านว่า "ลำซ่าง" สร้างด้วยไม้ เป็นรูปทรงสูงประกอบด้วยเสาไม้กลมสี่ต้นรองรับหลังคาสี่เหลี่ยม ย่อขึ้นไป 5 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ปลายยอดแหลม ด้านหน้ายังมีอาคารเป็นศาลาโถงอีก หลังหนึ่ง ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างคู่กันมา ปัจจุบันถูกพายุฝนพัดพังลงมากองอยู่กับพื้นแล้วเหลือแต่ศาลาโถงเท่านั้น

อลงกรณ์เจดีย์

เป็นเจดีย์ศิลาแลง ทรงกลมแบบลังกา มีบันไดขึ้นบันประทักษิณทั้ง 4 ด้าน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสน้ำตกปลับ พ.ศ. 2419 ทรงโปรดฯ ให้พระยาจันทบุรี สร้างขึ้น ณ เขาสระบาป บริเวณน้ำตกปลับ

ต่อมาอลงกรณ์เจดีย์ชำรุดทรุดโทรมมากจังหวัดจันทบุรีและกรมศิลปากรจึงร่วมกันบูรณะขึ้นใหม่ตามแบบเดิม เมื่อ พ.ศ. 2508

เจดีย์และมณฑป วัดเขาพลอยแหวน

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 104 ตอนที่ 143 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2530 เนื้อที่ 2 ไร่ 90 ตารางวา

เจดีย์และมณฑป วัดเขาพลอยแหวน ตั้งอยู่บนเขาพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ มีเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา 1 องค์ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ใกล้เคียงกันมีมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง 1 องค์ มีประวัติการก่อสร้างในปี พ.ศ. 2399 โดยพระยาไชยบดีณรงค์ชัย (ตามพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี พ.ศ. 2419 ว่าสร้างโดยพระนนทบุรี (สองเมือง) เจ้าเมืองจันทบุรีในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังเป็นพระยาไกรโกษา)เจดีย์นี้สูง 12.75 เมตร ฝีมือช่างพื้นเมือง ได้มีการบูรณะในปี พ.ศ. 2495-2496 ส่วนมณฑปพระพุทธบาทยังสร้างไม่สมบูรณ์จนกระทั่งปัจจุบัน

สระแก้ว

มีตำนานอยู่ว่า มีผู้ไปพบสระน้ำแห่งหนึ่ง อยู่ในป่าทึบใกล้กับเขาสระแก้ว ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ น้ำในสระเต็มเปี่ยมและใสบริสุทธิ์ ในสระมีแสงสว่างเป็นวงเขียวคล้ายแก้ว เป็นวงรอบสระ ประกอบกับมีเหตุอัศจรรย์อยู่เนือง ๆ ชาวบ้านจึงนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และให้ชื่อว่า สระแก้ว และน้ำในสระนี้ได้ใช้ในพิธีบรมราชาภิเษก ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาทุกรัชกาล

ตึกแดง

ตึกแดงอยู่ที่ชายหาดแหลมสิงห์ห่างจากจังหวัด 30 กิโลเมตร กองทหารฝรั่งเศสสร้างขึ้นเพื่อเป็นกองบัญชาการและที่พักนายทหารที่รักษาปากน้ำแหลมสิงห์ เมื่อสมัยฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี พ.ศ. 2436 ลักษณะเป็นตึกก่ออิฐถือปูนชั้นเดียวทาสีแดง จึงถูกเรียกว่าตึกแดง กว้าง 7 เมตร ยาว 32 เมตร ภายในแบ่งเป็น 5 ห้อง แต่ละห้องมีประตูกลาง ทะลุถึงกันตลอด ตึกแดงได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2528 ได้เคยใช้ประโยชน์เป็นห้องสมุดประชาชนและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

คุกขี้ไก่ (คุกฝรั่ง)

คุกขี้ไก่อยู่ใกล้ชายหาดแหลมสิงห์ ก่อสร้างคร่าวเดียวกับตึกแดง ลักษณะอาคารเป็นตึกก่ออิฐถือปูน : ชั้น ชั้นบนเป็นพื้นไม้ รูปตึกสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ 4 เมตร มีประตูออก , ประตู มีช่องหน้าต่างเรียงทั้ง 4 ด้าน ลักษณะหน้าต่างสูงแคบภายนอกกว้าง ภายในแคบ มีช่องสำหรับเลี้ยงปืน เล่ากันว่าเดิมเป็นป้อมปืน แต่ต่อมาฝรั่งเศสใช้เป็นที่ขังคน และเลี้ยงไก่ไว้ข้างบน ให้ไก่ขี้ตหัวนักรบ เดิมเคยมีน้ำล้อมรอบ 3 ด้านแต่น้ำเซาะผนังพังลงมา 1 ด้าน สภาพปัจจุบันบูรณะโดยกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2515

ป้อมไพร่พินาศ

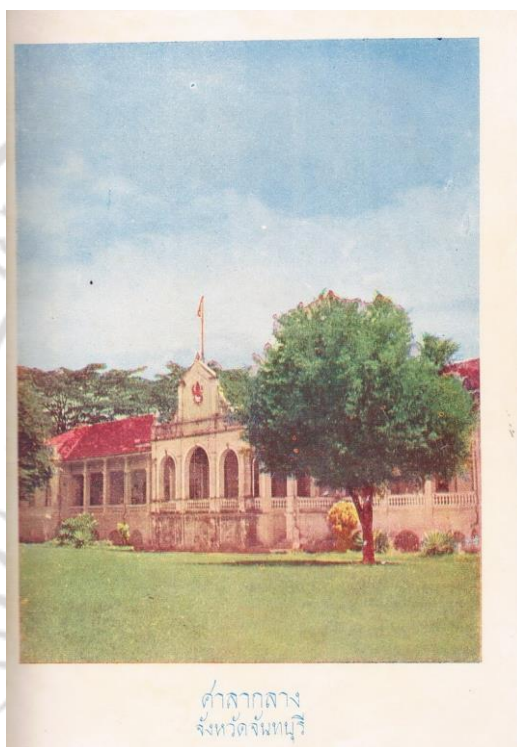
ป้อมไพร่พินาศตั้งอยู่บนภูเขาแหลมสิงห์ เป็นตึกดินก่ออิฐฉาบปูน กว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร ผนังหนา 60 เซนติเมตร มีคลังกระสุนดินดำแยกอยู่ต่างหากเป็นตึกก่ออิฐถือปูน กว้าง 1 เมตร ยาว 2.8 เมตร ปัจจุบันเหลือเพียงแต่ซากพอสังเกตได้ใกล้เคียงกันนี้มีเจดีย์องค์หนึ่งที่ชาวจันทบุรีได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2449 เพื่อเป็นที่ระลึกว่ากองทหารฝรั่งเศสได้ถอนตัวออกไปแล้ว

ศาลากลางจังหวัดจันทบุรี

ศาลากลางจังหวัดจันทบุรีสร้างเมื่อ พ.ศ. 2459 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ใช้เป็นที่ทำการมณฑลจังหวัดจันทบุรี ซึ่งประกอบด้วยเมืองจันทบุรี ระยอง และตราด จนกระทั่ง พ.ศ. 2476 ยกเลิกมณฑล ใช้เป็นศาลากลางจันทบุรี จนถึง พ.ศ. 2521

ศาลากลางเก่าเป็นอาคารชั้นเดียว รูปทรงเป็นอาคารแบบยุโรป ตัวอาคารก่ออิฐฉาบปูน ยกใต้ถุนสูงสำหรับเก็บวัสดุ อาคารมีความยาว 73 เมตร กว้าง 27 เมตร มีระเบียงด้านหน้า

ยาวตลอด กับทั้งยังมีมุขยื่นออกไป ชุ้มระเบียงเป็นรูปโค้ง 3 ชุ้ม เหนือชุ้มเป็นหน้าบันรูปจั่ว เครื่องบนและฝ้าเพดานเป็นไม้ หลังคามุงกระเบื้องว่าว เสาระเบียง กั้นเสาตอช่อกลม ตกแต่งด้วยไม้ฉลุลายสวยงาม นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างตะวันออกและตะวันตก

ภาพที่ 2.5 : ศาลากลางเก่า
ที่มา : (หอจดหมายเหตุแห่งชาติจันทบุรี, 2566)

หอทะเบียนที่ดินเก่า

สำนักงานที่ดินจังหวัดจันทบุรี เดิมเรียกว่า หอทะเบียนที่ดิน ทำการครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2455 มีที่ทำการเป็นตึกแถวอยู่ในตลาดจันทบุรี ต่อมาปี พ.ศ. 2459 ย้ายมาอยู่กับศาลารัฐบาลมณฑล และก่อสร้างอาคารเปิดใช้งานเป็นทางการ ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2463

หอไตร วัดตะปอนน้อย

หอไตรอยู่ในสระน้ำข้างศาลาการเปรียญ เป็นหอเก็บพระไตรปิฎกขนาดเล็ก กว้างประมาณ 1.50 เมตร ยาวประมาณ 2.45 เมตร ปัจจุบันพังลงมาตั้งหลังแล้วทางวัดยังเก็บชิ้นส่วนไม้ไว้ได้ถุนศาลาเกือบครบทั้งหลัง

ย่านประวัติศาสตร์

อาคารพักอาศัยและร้านค้าย่านท่าหลวง

อาคารพักอาศัยและร้านค้าย่านท่าหลวงเป็นชุมชนเก่าแกริมน้ำจันทบุรีมีจุดเริ่มต้นจากเชิงสะพานวัดจันทนาราม ผ่านบ้านท่าหลวงยาวเป็นแนวตลอดไปจนถึงชุมชนตลาดล่าง บริเวณที่เรียกว่าท่าเรือจ้ง อาคารส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยและร้านค้าของชุมชนที่มีอายุเกือบร้อยปี

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะเป็นตึกแถวโบราณมีลวดลายไม้จำหลักอ่อนช้อยงดงามอยู่ตามบานประตู หน้าต่าง และมุมของอาคาร ซึ่งจะพบรูปแบบเรือนขนมปังขิงปะปนอยู่ด้วย เพราะชาวจีนทบุรีได้รับอิทธิพลจากการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะการฉลุลายของช่างฝีมือชาวจีนทบุรีจัดได้ว่ามีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครโดยเฉพาะการจำหลักฉลุช่องลมเป็นภาพจำหลักนูนรูปหัวพญาคันคดแทรกอยู่ตามกิ่งเครือเถาหรือความคมเฉียบของลายที่แฝงไปด้วยความอ่อนช้อยของลายจำหลัก

ภาพที่ 2.6 : ชุมชนเก่าแกริมแม่น้ำจันทบุรี

ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

รูปปั้นอนุสาวรีย์

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"พระบรมราชานุสาวรีย์" หมายความว่า อนุสาวรีย์ของพระมหากษัตริย์ซึ่งได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเป็นคุณอย่างยิ่งใหญ่แก่ชาติไทยยุคสมัยต่างๆ ตามที่มีเรื่องหรือพระนามปรากฏในเอกสาร หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ชาวจันทบุรีมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ทรงรวบรวมคนไทยยกบฏอิสรภาพจากพม่าได้เป็นผลสำเร็จ ทรงฟื้นฟูประเทศไทยให้เข้าสู่ความสงบโดยเร็ว เนื่องจากในระหว่างที่พระองค์ทรงรวบรวมกำลังคนและอาวุธยุทธโธปกรณ์เพื่อกอบกู้

บ้านเมืองนั้น ทรงใช้เมืองจันทบุรีเป็นฐานที่มั่นสำคัญ ชาวจังหวัดจันทบุรีได้ร่วมก่อสร้าง พระบรมราชานุสาวรีย์ไว้เป็นอนุสรณ์จำนวน 2 แห่ง คือ

1. พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ สวนสาธารณะทุ่งนาเซย อำเภอเมืองจันทบุรี มีรูปลักษณะพระบรมรูปทรงม้าพระที่นั่งออกศึก ทรงเครื่องกษัตริย์นักรบ ขนาดสองเท่าครึ่งพระองค์จริง รอบพระบรมรูปเป็นทหารคนสนิท 4 คน คอยอารักขาทั้งสี่ด้าน
2. พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี พระบรมรูปอยู่ในท่าทรงพระแสงดาบบัญชาการรบ

พระอนุสาวรีย์พระนางเรือล่ม

เมื่อ พ.ศ. 2424 ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอนุสาวรีย์เป็นรูปประมิตด้วยแผ่นอิฐ เพื่อบรรจุพระอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เนื่องมาจากตามประวัติว่าในปี พ.ศ. 2417 สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์เคยเสด็จมาที่ประมิตอนุสรณ์นี้

ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น

ประติมากรรม

วัดตะปอนน้อย ตำบลตะปอน อำเภอขลุง

มีจิตรกรรมฝาผนังเป็นพระพุทธรูปประวัติ ดอกไม้ร่วง บานแผลและเป็นภาพทหารฝรั่ง (เขียนเมื่อ พ.ศ. 2450) เพดานเป็นรูปดวงดารา ภาพจับพระยาอากาศ

วัดเนินสูง ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง

ในโบสถ์ มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพพุทธรูปประวัติ ทศชาติชาดก ต้นนารีผล (ขุนภักดิ์หะระริรัฐ เขียนเมื่อปี พ.ศ. 2460)

วัดเกาะขวาง ตำบลเกาะขวาง อำเภอเมือง

ในโบสถ์ มีจิตรกรรมลายเพดาน เป็นลายกระบวนจีน

วัดคลองน้ำเค็ม ตำบลคลองน้ำเค็ม อำเภอแหลมสิงห์

ในโบสถ์ มีจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพพุทธรูปประวัติ ช่วงล่างเป็นภาพคนแบกมีลายประดับเพดานรูปครุฑ นกยูง นาคเกี้ยว ดวงดารา รามสูร เมขลา

วัดบางสระเก้า ตำบลบางสระเก้า อำเภอแหลมสิงห์ ในกุฏิ มีจิตรกรรมเป็นลายเพดาน รูปพญานาค

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาที่ชาวจันทบุรีพูดกันเป็นภาษาไทยที่ใช้พูดในภาคกลางทั่วๆ ไป แต่สำเนียงและหางเสียงผิดเพี้ยนกันไปเป็นสำเนียงของชาวจันทบุรีโดยเฉพาะ สำเนียงในแต่ละท้องถิ่นก็ยังมีผิดเพี้ยนกันไปอีกมากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางนิรุกติศาสตร์ ที่บ้านน้ำรัก บ้านท่าหลวง บ้านวังแฉ่ม อำเภอมะขาม เป็นหมู่บ้านอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี มีสำเนียงเสียงพูดอย่างหนึ่ง แถบบ้านมะทาย บ้านทุ่งบอน บ้านอ่าง ท้องที่อำเภอมะขามเหมือนกัน เป็นหมู่บ้านอยู่ตามป่าเขา แต่สำเนียงพูดอีกอย่างหนึ่ง หากจะศึกษาภาษาถิ่นของชาวจันทบุรีตามหลักนิรุกติศาสตร์แล้ว เรื่องที่

สำคัญที่ทำให้ภาษาจันทเป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะ ก็ได้แก่ระดับเสียงสูง กลาง ต่ำ ของพยัญชนะคือ อักษรสามหมู่ หรือไตรยางค์นั่นเอง โดยมีเรื่องคำเป็นคำตายและตัวสะกดแม่ กก กต และ กบ เข้ามามีบทบาทด้วย

ภาษาท้องถิ่นเมืองจันท

จันท เป็นคำที่คนภาคอื่นมักนำมาใช้ล้อเลียนชาวจันทบุรี เพราะประโยคที่เป็นคำถามหรือคำตอบของชาวจันทมักจะต้องมี **อิ** ลงท้ายอยู่เสมอ แต่เมื่อถูกล้อเลียนเข้ามาก ๆ คนจันทรุ่นใหม่ก็เลิกกันไปมากแล้วภาษาพูดของชาวจันทบุรีจัดอยู่ในกลุ่มภาษาถิ่นไทยตะวันออก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คล้ายคลึงกับภาษาไทยกลาง จะต่างกันบ้างก็ตรงวิธีการออกเสียงซึ่งฟังดูหนักแน่น จริงจัง และมีศัพท์บางคำที่ใช้กันเฉพาะในท้องถิ่น สำเนียงพูดของชาวจันทบุรีฟังเข้าใจได้ไม่ยากนัก แต่การเลียนเสียงให้เหมือนนั้นไม่ใช่ของง่ายเลย เพราะการออกเสียงสูงหลายคำแตกต่างกันไปจากสำเนียงกรุงเทพฯ อย่างเช่น คำตายที่สะกดด้วย แม่กก กบ และกต ถ้าพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางหรืออักษรสูง เช่น บก จบ หรือชด สำเนียงกรุงเทพฯ จันทบุรีจะออกเป็นเสียงสามัญ ถ้าพยัญชนะต้นเป็นอักษร เช่น ครก ชาวกรุงเทพฯ ออกเสียงเป็นเสียงตรี แต่คนท้องถิ่นจะออกเสียงเป็นเสียงโท เป็นต้น นอกจากนี้ สำเนียงจันทบุรีในท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ยังมีระดับเสียงต่างกันอีก แยกเป็นสำเนียงทำใหม่ สำเนียงขลุ่ย สำเนียงแหลมสิงห์ ฯลฯ กลุ่มหมู่บ้านตะกาดเจ้า บางกะไชย บ้านที่ตั้งอยู่ระหว่างอำเภอทำใหม่และอำเภอขลุ่ยจะมีสำเนียงต่างไป ออกจะคล้ายคลึงกับสำเนียงใต้ ทั้งยังมีละครที่เรียกว่า “เท่งตึก” ที่คล้ายคลึงกับละครชาตรีและโนราของทางใต้ จึงน่าจะสงสัยว่าคนกลุ่มนี้อาจอพยพมาจากทางใต้ก็เป็นได้ ที่อำเภอมะขาม หมู่บ้านแถบริมแม่น้ำจันทบุรี เช่น บ้านน้ำรักท่าหลวง วังแฉ่ม ก็มีสำเนียงพูดอีกแบบหนึ่งต่างจากแถบบ้านมะทาย ทุ่งบอน บ้านอ่าง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเดียวกันศัพท์แสงในภาษาท้องถิ่นจันทบุรีนั้นนอกจากจะมีคำที่ใช้กันทั่วไปในภาคตะวันออกแล้ว ยังมีศัพท์ที่หยิบยืมมาจากภาษาอื่นด้วย เช่น **เค้ย** ซึ่งแปลว่าแทะนั้น มาจากคำภาษาญวนที่ออกเสียงว่า **เฮ้ย** คำว่า **กับโป** แปลว่าคางคก ก็มาจากภาษาญวน คำว่า **สุย** ซึ่งแปลว่าผลึกหรือตันไปข้างหน้า- เป็นภาษาของออกเสียงว่า **ซุย** ชื่อเรียกสถานที่ในจังหวัดจันทบุรีก็มีจำนวนไม่น้อยทีเดียวที่มาจากภาษาของ เช่น บ้านวังตึก (วัง= ที่ ตึก=ใหญ่) บ้านเส (เส=หวาย) หนองซิม (โห่ง=ภูเขา ซิม=นก) คลองกะต้อย (กะต้อย =พลูป่า) เป็นต้น และที่เป็น ภาษาเขมรมีอาทิ อำเภอขลุ่ย เขมรออกเสียงว่า **เฌอดลง** แปลว่าไม่ชิงชั้น หรือวังจะอ้าย เขมรออกเสียงว่า **ฉงาย** แปลว่า ไกล เป็นต้น

สำเนียงพูด และคำศัพท์ที่ใช้กันในท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของเมืองจันท ซึ่งหลอมรวมความหลากหลายของคนต่างกลุ่มเข้าเป็นชาวจันทได้อย่างดี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ของจังหวัดจันทบุรีเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจันทบุรีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ในปัจจุบัน มีทั้งที่เป็น การละเล่นแบบดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพชนชาว จันทบุรี และรูปแบบที่พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวจันทบุรีไว้อย่างเด่นชัด

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ที่รวบรวมไว้ในโอกาสนี้จัดเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การละเล่นของเด็ก ที่มีรูปแบบการละเล่นที่คล้ายกับการละเล่นของเด็กไทยในท้องถิ่นอื่นและการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นจันทบุรี

2. การละเล่นของผู้ใหญ่

2.1 การละเล่นพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและได้สืบทอดจากชนพื้นเมือง

2.2 เพลงพื้นบ้านที่เป็นบทเพลงใช้ร้องและเล่นในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึง

ปัจจุบัน

3. นาฏศิลป์ ที่มีรูปแบบเฉพาะท้องถิ่นและการแสดงนาฏศิลป์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยอิงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ และทรัพยากรธรรมชาติของจันทบุรี

การละเล่นของเด็กไทย การละเล่นของเด็กไทยนั้นมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยตีการค้าบรพก่อนประวัติศาสตร์แล้ว คือแรกเริ่มเด็ก ๆ จะนำดินมาปั้นเล่นโดยการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ที่นำดินมาปั้นเป็นภาชนะสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการละเล่นของเด็กอีกหลายอย่างที่ไดกล่าวถึงในหนังสือ ตำรา หรือบทละครต่างๆ ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ ลิงชิงหลัก ตะกร้อ ต้องเต ชี่ม้าส่งเมือง ตึกตาล้มลุก ตึกตาพราหมณ์ ม้าก้านกล้วย ตะกร้อสานด้วยทางมะพร้าวสำหรับโยนเตะเล่น ตึกตาว่าวควายที่ปั้นด้วยดินเหนียว กลองหม้อตาล เป็นต้น

การแสดงละครเท่งตึก (เท่งกรู๊ก)

ที่เรียกว่าละครเพราะเป็นการแสดงที่เป็นเรื่องราว มีประวัติอยู่หลายทาง แต่เมื่อพิจารณาแล้วก็ถือว่าเป็นการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งของจังหวัดจันทบุรีที่มีมานานหลายสิบปีแล้ว ลักษณะของชื่อการแสดงที่เรียกว่าเท่งตึก น่าจะมาจากเสียงกลองเท่งตึกเวลาที่ใช้ตีประกอบการแสดง

ผู้แสดง ส่วนใหญ่ใช้ผู้หญิงแสดง ยกเว้นตัวตลกอาจใช้ผู้ชายแสดงก็ได้

เรื่องที่ใช้แสดง ส่วนมากนำเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านหรือเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ มาแสดง ในปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นเรื่องราวอิงชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการอภิเษกซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน หรืออาจดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เป็นไปตามบุคคลหรือตามความต้องการของผู้จัดทำไปแสดง

เครื่องแต่งกาย

1) **ตัวพระ** นุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าโจงทางหงส์ มีห้อยหน้าห้อยข้าง สวมเสื้อใส่กรองคอ ประดับด้วยเครื่องประดับ ได้แก่ สังวาลย์ ทับทรวง เข็มขัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้าสวมถุงเท้าขาว ศีรษะสวมหมวก

2) **ตัวนาง** นุ่งผ้ายกจีบหน้านาง ห่มผ้าห่มนาง ใส่กรองคอ ประดับด้วยเครื่องประดับ ได้แก่ จี๋นาง เข็มขัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า ศีรษะสวมมงกุฎหรือใส่กะบังหน้าหรือใส่เกี้ยว ตามฐานะของตัวละคร ถ้าเป็นตัวนางกษัตริย์สวมมงกุฎ แต่ถ้าฐานะลดหลั่นลงไปจะใส่กะบังหน้าหรือใส่เกี้ยว

เครื่องดนตรีที่ใช้ กลองเท่งตึก โทณ ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ ปัจจุบันมีการนำระนาดเข้ามาร่วมบรรเลงด้วย

โอกาสที่ใช้ในการแสดง แสดงได้ทุกโอกาสตามแต่จะมีผู้ว่าจ้างไปแสดง งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค งานแก้บนหรืองานประจำปีต่างๆ

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

ศาสนบุคคล จังหวัดจันทบุรีมีพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางศาสนาและการพัฒนาท้องถิ่นเป็นจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่สำคัญๆ เพียง 5 รูป เป็นประธานสงฆ์ในอดีตจำนวน 2 รูป และในปัจจุบันจำนวน 3 รูป รวม 5 รูป ดังนี้

ประธานสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสในอดีต

พระราชจันทกวี	อดีตเจ้า อาวาสวัดโบสถ์เมืองจันทบุรี
พระพิศาลธรรมคุณ	อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาพิทยาราม (พระอารามหลวง)
พระเทพสิทธิมนี	เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) อดีตเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี
พระปริยัติสุธี	เจ้าอาวาสวัดใหม่เมืองจันทบุรี
พระราชวิสุทธินายก	เจ้าอาวาสวัดจันทาราม

ศาสนสถาน ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี จังหวัดจันทบุรีมีศาสนสถาน que แสดงถึงความเจริญและความเป็นมาของชาวจันทบุรีในยุคต่างๆ หลายแห่ง

วัดสระบาป

วัดสระบาป ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 7 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา วัดสระบาป เดิมชื่อว่า "วัดเขาถ้ำ" ตั้งอยู่บนเชิงเขาสระบาป สร้างประมาณปี พ.ศ. 1700 ปัจจุบันมีโบราณวัตถุหลงเหลืออยู่ เช่น เศษกระเบื้อง เศษอิฐ หินเสาไม้เนื้อแข็ง มีเจ้าอาวาสปกครองสืบทอดกันมา 15 รูป การย้ายวัดครั้งแรกได้ย้ายมาสร้างในบริเวณที่ลุ่มห่างจากสถานที่ตั้งปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ 100 เมตร และได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "วัดป่าเรไร" วัดป่าเรไร มีพระภิกษุอยู่มาก แบ่งเป็นคณะได้ 3 คณะ มีสมภารปกครองพร้อมกัน 3 รูป วัดป่าเรไรจึงได้ชื่อใหม่ว่า "วัดสามถาวร" (วัดที่มีสมภาร 3 รูป)

การย้ายวัดครั้งที่ 2 สันนิษฐานว่า มีสมภารองค์ใดองค์หนึ่งได้ย้ายวัดจากที่ดังกล่าวมาตั้ง ณ ที่แห่งใหม่ คือที่ตั้งปัจจุบันนี้ มีตำนานเล่าต่อ ๆ กันว่า เหตุการณ์บ้านเมืองสมัยนั้นมีศึกสงครามอยู่เสมอ แม่ทัพขอมได้ร่วมกับชนชาติของ ยกทัพไปรบกับพวกกุหลาเมื่อได้ชัยชนะก็ยกทัพกลับมาตั้งค่ายพักแรมที่วัดสามถาวร ผู้เป็นแม่ทัพได้สร้างถาวรวัตถุมากมายและเปลี่ยนชื่อวัดเป็น "วัดชัยชมภูพล" จากวัดชัยชมภูพล มีเจ้าอาวาสปกครองสืบทอดเรื่อยมา กระทั่งปี พ.ศ. 2485 อาจารย์ถนอม ชวนปญโญ เจ้าอาวาสในสมัยนั้นได้เปลี่ยนชื่อวัดชัยชมภูพล เป็น "วัดสระบาป" เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม คือ ใกล้ภูเขาสระบาปและชื่อหมู่บ้าน "สระบาป"

หลักฐานที่แสดงว่าวัดสระบาปเป็นวัดเก่าแก่คือ หินศิวิลิ่งค์ ใบเสมาหินทราย เทวสตรีสำริด ศิลปะสมัยลพบุรี รอยพระพุทธบาทจำลอง

วัดทองทั่ว

วัดทองทั่วตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 กิโลเมตร

เรื่องราวก่อนสร้างวัด คนเก่าแก่เล่าต่อ ๆ กันว่า มีวัดหนึ่งอยู่ห่างจากวัดทองทั่วไปทางทิศใต้ราว 400 เมตร ชื่อว่า "วัดเพนียด" ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้าง และได้มาสร้างวัดใหม่ชื่อว่า "วัดทองทั่ว" มีตำนานพื้นบ้านเล่ากันมาเกี่ยวกับเมืองจันทบุรีโบราณบริเวณเชิงเขาสระบาปว่า

ประมาณ 900 ปีเศษล่วงมาแล้ว พระนางกาไวผู้เป็นมเหสีเจ้าผู้ครองนครซึ่งสิ้นพระชนม์ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนโอรสของตนซึ่งยังทรงพระเยาว์ อยู่มาไม่นานโอรสของพระมเหสีก่อนซึ่งไปสร้างเมืองอยู่แถบชายแดนขอม (เขมร) กริธาทัพมาตีเมือง พระนางกาไวเห็นว่า จะสู้ไม่ได้ จึงนำเครื่องทองออกหว่านล่อทหารข้าศึกให้พะวงกับเครื่องทองเหล่านั้นเพื่อตนจะหนีได้สะดวก สถานที่หว่านทองต่อมาเรียกว่า "ทองทั่ว" เมื่อสร้างวัดตรงนี้จึงเรียกว่า "วัดทองทั่ว"

ประวัติการสร้างวัดทองทั่ว วัดทองทั่วเป็นวัดเก่าแก่ไม่มีหลักฐานชัดเจนถึงปี พ.ศ. ที่สร้าง เมื่อประมวลหลักฐานและพิจารณาจากสภาพแวดล้อมทั่วไป วัดทองทั่วอาจสร้างในยุคที่เมืองจันทบุรียังตั้งอยู่ในแถบนี้โดยเจ้าผู้ครองนครองค์ใดองค์หนึ่ง และสร้างต่อ ๆ กันมา อุโบสถหลังเก่านี้น่าจะสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สังกัดได้จากลายปูนปั้นประดับเป็นซุ้มโค้งเหนือกรอบประตูและหน้าต่าง ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยดังกล่าว ภายหลังจากที่ได้สร้างอุโบสถหลังใหม่แล้ว อุโบสถหลังเก่านี้ได้ใช้เป็นที่เก็บโบราณวัตถุ เช่น ทับหลังลวดลายต่าง ๆ ศิลปะขอมยุคอาณาจักรวัดและไพรกเมงที่นำมาจากเมืองเพนียด

วัดพลับ

วัดพลับตั้งอยู่ที่ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อประมาณ พ.ศ. 2300 เดิม วัดนี้มีชื่อว่า "วัดสุวรรณติมพราราม" แปลว่าอารามที่มีผลมะพลับทอง เนื่องจากมีต้นมะพลับใหญ่โต เมื่อเวลาผลสุกมีสีเหลืองเหมือนสีทอง ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีชื่อว่า "วัดสุวรรณติมพราราม" ต่อมาประชาชนนิยมเรียกกันว่า "วัดพลับ" ภายในวัดมีพระปรางค์ซึ่งมีเจดีย์ล้อมรอบ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จมาประทับพักแรมอยู่ที่วัดนี้ก่อนที่จะยกทัพเข้าตีเมืองจันทบุรี ได้ทรงแจกพระยอดธงนี้แก่ทหาร ส่วนพระยอดธงที่เหลือได้ถูกนำมาบรรจุไว้ในเจดีย์ ต่อมาเจดีย์ทะลายลง จึงนำพระยอดธงส่วนหนึ่งบรรจุไว้ในพระปรางค์นี้ นักนิยมพระเครื่องเรียกพระยอดธงนี้ว่า "พระยอดธงกู่ชาติ" ภายในวัดพลับมีสิ่งก่อสร้างโบราณที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้คือ หอไตรกลางน้ำ เจดีย์กลางบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ใช้ประกอบน้ำพระพุทธมนต์สำหรับพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ (ซึ่งจะต้องใช้น้ำที่สระแก้ว ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ น้ำที่ถ้ำพระนารายณ์ ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี มารวมกัน แล้วทำพิธีน้ำพระพุทธมนต์พุทธานิเษก ๆ วัน 3 คืน

ภายในพระอุโบสถวัดพลับ) นอกจากนี้ยังมีวิหารไม้ ภายในมีพระพุทธรูปประทับนั่ง พระปรารค์ (บรรจุพระยอดธง) หอสวดมนต์ (ปัจจุบันรื้อแล้วบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. 2530)

ภาพที่ 2.7 : ชุมประต้วัดพลับบางกะจะ
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

วัดโยธานิมิต

วัดโยธานิมิตเป็นวัดอยู่ในกำแพงเมืองจันทบุรีที่ค่ายเนินวง ตำบลบางกะจะ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2397 สมัยรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ บุนนาค) สร้างขึ้นในคราวเดียวกับสร้างเมืองใหม่ที่ค่ายเนินวงเพื่อให้เป็นวัดประจำเมืองกำแพงวัดก่อด้วยศิลาแลงโดยรอบ ภายในกำแพงวัดมีโบสถ์หลังหนึ่ง หลังโบสถ์ออกไปเจดีย์ทรงกลมแบบลังกาสูงประมาณ 20 เมตร มีศาลาการเปรียญพร้อมกุฏิสงฆ์ ภายในโบสถ์มีพระประธาน เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นชื่อ หลวงพ่อใหญ่ ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือมากกราบไหว้สักการบูชากันมาก

วัดเขาพลอยแหวน

วัดเขาพลอยแหวนเป็นวัดตั้งอยู่ที่เชิงเขาพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ สร้างโดยพระยาจันทบุรีชื่อสองเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 4 ภายในวัดมีกุฏิพระ โรงเรียน พระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ วัดนี้ในอดีตมีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าของคณะจังหวัดจันทบุรี นามพระธรรมวงศาจารย์ (เอ็ง) จุดเด่นของวัดคือเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและรอยพระพุทธรูปจำลองที่ประดิษฐานภายในมณฑป ในเดือน 5 จะมีประชาชนขึ้นไปนมัสการและชมทิวทัศน์โดยรอบที่มองเห็นทั้งภูเขา แม่น้ำจันทบุรีและทะเล

วัดจันทนาราม

ประวัติการสร้างวัด วัดจันทนารามเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำจันทบุรี ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เป็นวัดฝ่ายธรรมยุตปัจจุบันมีพระราชวิสุทธินายกเป็นเจ้าอาวาสและดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายธรรมยุต

"วัดจันทนารามนี้สร้างเมื่อไรกำหนดไม่ได้ ประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็มีวัดนี้เกิดขึ้นแล้ว"

ในแผ่นดินสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ราว พ.ศ. 2368 สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ขณะผนวช พระราชทานญัตติแห่งธรรมยุตให้กับท่านเจ้าอาวาสวม(จันทิสฺสโร) และได้อยู่สำนักสมเด็จพระอุปชฌาย์เฝ้าปฏิบัติพระองค์ท่านจนได้นิสสัยมุตตกะ(มีอิสระ) แล้ว จึงทูลลาจากวัดโสมนัสวิหารเพื่อรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจันทนาราม

ในสมัยนั้นวัดจันทนารามขึ้นแก่วัดโสมนัสวิหาร ด้วยความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยของพระเถร จนสมเด็จพระวันรัต (ทับ) เมื่อครั้งยังเป็นพระพรหมมุนี ออกปากชมเชยว่า "บางช้าง รั้มโม วินโย จันทบูร"

วัดจันทนารามเป็นสถานที่ที่สำคัญในการจัดงานประเพณีลอยกระทง โดยเริ่มจัดครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2462 ในสมัยท่านพระครูครุณาถา (แสง สุภาโส) เป็นเจ้าอาวาส และมีการจัดงาน "ทอดผ้าป่าหิน" ขึ้นเป็นครั้งแรก จุดประสงค์เพื่อนำหินไปถมโคนเสาไม้ชายฝั่งแม่น้ำป้องกันน้ำเซาะตลิ่ง

วัดใหม่เมืองจันทบุรี

วัดใหม่เมืองจันทบุรีเป็นวัดเก่าแก่อีกวัดหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้างในสมัยใด แต่ประมาณได้ว่าสร้างมาก่อน ร.ศ. 112 เพราะในขณะที่สร้างโบสถ์นั้นฝรั่งเศสยังยึดครองเมืองจันทบุรีอยู่และได้ไปเดินดูการก่อสร้าง ได้เดินเหยียบปูนที่เทไว้ใหม่ๆ ยังมีรอยเท้าติดอยู่

วัดใหม่ตั้งอยู่เลขที่ 139 ถนนท่าแฉลบ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีที่ดินตั้งวัดจำนวน 8 ไร่ 2 งาน 27 ตารางวา ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดเมื่อพ.ศ. 2335 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2510 และประกอบพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2512

วัดบูรพาพิทยาราม (พระอารามหลวง)

วัดบูรพาพิทยารามตั้งอยู่เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลเขาหัว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี มีเนื้อที่ 44 ไร่ ได้ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2368 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2370 วัดนี้ได้เจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนเนิ่นนาน

ปัจจุบันวัดบูรพาพิทยาราม เป็นพระอารามหลวงที่มีถาวรวัตถุ อาคารเสนาสนะ ศาลาการเปรียญครบถ้วน เป็นวัดที่ร่มรื่นสวยงาม เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ให้บริการชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการการศึกษาที่สำคัญของจันทบุรี

วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง)

วัดไผ่ล้อมตั้งอยู่เลขที่ 17 หมู่ที่ 6 ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี มีที่ดินตั้งวัดจำนวน 28 ไร่ 2 งาน 17.6 ตารางวา โฉนดจังหวัดที่ 2941 2942 2943 ได้ตั้งวัดเมื่อปีพุทธศักราช 2320 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปีพุทธศักราช 2325

พระพุทธไสยาสน์

พระพุทธรูปไสยาสน์นี้เป็นปูชนียวัตถุที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สร้างขึ้นด้วยความดำริของท่านพระเทพสิทธิมนี เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมในปัจจุบัน เพื่อเป็นพุทธบูชาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนื่องจากในภาคตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีพระพุทธรูปไสยาสน์ (พระนอน) ให้ศาสนิกชนในภาคนี้กราบไหว้ พระพิศาลธีรคุณ (สมณศักดิ์เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมในสมัยนั้น) จึงได้ประชุมชาวบ้านฝ่ายสงฆ์ ข้าราชการ และพ่อค้าในจังหวัดจันทบุรีให้จัดสร้างขึ้นภายในบริเวณวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี เริ่มดำเนินการก่อสร้างวิหารพร้อมองค์พระพุทธรูปไสยาสน์ในปี พ.ศ. 2520

ลักษณะขององค์พระพุทธรูปไสยาสน์ ยาว 9 วา 9 นิ้ว ปางไสยาสน์ หันพระเศียรไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีพุทธลักษณะเป็นประติมากรรมผสมคอนกรีตศิลปะสุโขทัย สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ฉาบแต่งผิวแล้วลงรักปิดทอง มีแท่นฐานเป็นบัวคว่ำ บัวหงาย ลักษณะยาวกว่าองค์พระเล็กน้อยพร้อมวิหารครอบลักษณะ 2 ชั้น ทรงไทยประยุกต์ ทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก มีขนาดกว้าง 32.49 เมตร ยาว 54.19 เมตร บริเวณโดยรอบวิหารมีรั้วรอบแทนกำแพงแก้ว มีประตูเข้าออก 5 ประตู ส่วนพื้นวิหารปูด้วยกระเบื้องหินอ่อนทั้งหลัง หลังคาเพดานกรีตมุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย

ในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2531 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีสวมพระเศศพระพุทธรูปไสยาสน์ประจำภาคตะวันออกเฉียงใต้ วัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองจันทบุรี ในช่วงเทศกาลตรุษจีนจะมีงานนมัสการปิดทองพระพุทธรูปไสยาสน์และมีมหรสพฉลองทุกปี

วัดโบสถ์เมือง

วัดโบสถ์เมืองตั้งอยู่เลขที่ 146 ถนนเบญจมาชุกษิศา ตำบลตลาด อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดกับแม่น้ำจันทบุรี

วัดโบสถ์เมืองสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2395 ความเป็นมาแต่เดิมนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ภายในวัดมีอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ได้แก่ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ โรงเรียนปริยัติธรรม หอสมุดมนต์ กุฏิ เตี้ยใหญ่บรรจุพระบรมธาตุ และมีเจดีย์เล็กล้อมรอบ 4 มุม หน้าพระอุโบสถมีทับหลังศิลปะบาปวนตั้งไว้

วัดโบสถ์เมืองปัจจุบันเป็นสถานที่จัดหล่อเทียนประจำพรรษาของจังหวัดจันทบุรี มาแต่เดิมและสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

วัดเขาสุกิม

วัดเขาสุกิมตั้งอยู่ที่ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พื้นที่ตั้งวัดอยู่บนเขามีพื้นที่ 3,280 ไร่ เมื่อ พ.ศ. 2507 เป็นสำนักสงฆ์ ต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2516

เป็นศูนย์ฝึกปฏิบัติธรรมของโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีศาสนสถานศาสนวัตถุ และศาสนสมบัติ เช่น โบสถ์พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตน พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราชชื่อ "ตำหนักจิตตาคม" เรือนรับรอง ตึกธรรมวิจัย ตึกธรรมสาธิต วิหารบูรพาจารย์ ซึ่งสร้างอยู่บนชั้น 4 ของตึก 60 ปี เฉลิมพระชนมพรรษาฯ และมีพิพิธภัณฑ์ประจำวัดอยู่ภายในตึก 60 ปีฯ วัดเขาสุกิมเป็นวัดที่ประชาชนมาปฏิบัติธรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก

วัดเขตรันานุกัญญาราม (ฮกซ่งยี่)

วัดเขตรักษาบุญญาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เป็นวัดพระสงฆ์อนัมนิกาย สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เมื่อพ.ศ.2377 พระองค์โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า "วัดเขตรักษาบุญญาราม" กาลเวลาต่อมา พระอุโบสถเดิมที่เป็นไม้ได้ชำรุด คณะกรรมการ ศิษยานุศิษย์ และชาวจันทบุรีได้พร้อมใจกันสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ และได้ทำหนังสือกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 มาเป็นองค์ประธานประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถหลังใหม่ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2511 เวลา 10.45 นาฬิกา เพื่อให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง เป็นสิริมงคล และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีถือศีลกินเจให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

ภายในวัดมีอาคารโรงเจบัวแสดหรือศาลาบำเพ็ญบุญที่โดดเด่นเป็นสง่าเป็นที่รองรับสมาชิกผู้ถือศีลกินเจบัวแสดในงานเทศกาลถือศีลกินเจ กว้างขวางสวยงาม ซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 ของจีน วัดเขตรักษาบุญญารามได้ร่วมกับคณะกรรมการบัวแสดจัดงานนี้มา กว่า 106 ปี ได้ปรับปรุงต่อเติมอาคารที่ประทับองค์ฮุดโจ้วเดิมให้สวยงามโดดเด่นเป็นสง่า

นับได้ว่าวัดนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เก่าแก่ควรเคารพ มีโรงเจคู่บ้านคู่เมือง ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวจีนทั้งใกล้ไกลมานมัสการโดยตลอดหลายชั่วอายุคน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 2.8 : วัดเขตรักษาบุญญาราม

ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.9 : วัดเขตรัณนาบุญญารามในอดีต
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล (โบสถ์วัดคาทอลิก)

โบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรี (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) ตั้งอยู่ที่ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี โบสถ์หลังนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวญวนผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดจันทบุรีก่อนปี พ.ศ. 2254 ซึ่งอพยพหนีภัยจากการบีบคั้นการเลือกถือศาสนาในขณะนั้น (ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ กรุงศรีอยุธยา) บาทหลวงเฮีตเป็นผู้ดูแลกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ซึ่งขณะนั้นมีเพียง 130 คน ในปี พ.ศ. 2255 บาทหลวงและสัตบุรุษได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างวัดน้อยหลังแรกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรีระหว่างปี พ.ศ. 2273 - 2295 สมัยบาทหลวงกาเบรียลเป็นเจ้าอาวาสได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากทางการได้จับชาวคาทอลิกไปอยู่ที่อยุธยา บางส่วนหลบหนีจากการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า วัดหลังที่ 1 จึงถูกทอดทิ้งให้รกร้างเปล่า

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 2.10 : โบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรีในอดีต
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ปี พ.ศ. 2295 สมัยของบาทหลวงเดอกัวนาเป็นเจ้าอาวาส ได้รวบรวมชาวคาทอลิกที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันที่เดิม และรวมตัวกันสร้างวัดหลังที่สองขึ้นด้วยไม้กระดานเก่าๆ ประกอบด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตาล

ปี พ.ศ. 2377 บาทหลวงมัทเทียโดและบาทหลวงเคลมั่งโซ่ ได้ช่วยกันสร้างวัดหลังที่สามขึ้นที่ฝั่งซ้าย โดยย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดปัจจุบันตั้งอยู่ วัดนี้เป็นเพียงวัดเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้กระดานเก่า ๆ และไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีสัตบุรุษประมาณ 1,000 คน

ปี พ.ศ. 2381 บาทหลวงรังแพงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เป็นระยะเวลาที่ชุมชนคาทอลิกเติบโตขึ้นมา จึงได้เริ่มก่อสร้างวัดหลังที่ 4 ขึ้น โดยมีสัตบุรุษได้ร่วมแรงร่วมใจและร่วมบริจาคทรัพย์ วัดหลังนี้มีลักษณะถาวรมากขึ้น มีการใช้อิฐ หิน และปูนในการก่อสร้างในขณะนั้นมีสัตบุรุษ 1,500 คน

ปี พ.ศ. 2443 บาทหลวงเปรีกาล ชาวฝรั่งเศส เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างวัดหลังที่ 5 ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า ศิลปะแบบโกธิค มีความกว้าง 20 เมตร และยาว 60 เมตร มียอดแหลมของหอทั้งสองข้าง แต่เมื่อ พ.ศ. 2483 ไทยเกิดมีกรณีพิพาท

อินโดจีน จึงต้องเอายอดแหลมของหอทั้งสองออก ทำให้ความสวยงามด้านสถาปัตยกรรมลดน้อยลง แต่สิ่งที่ทำให้โบสถ์หลังนี้มีความงดงามอีกอย่างหนึ่ง คือ การประดับกระจกสีเป็นภาพนักบุญทั้งหมด นับว่าเป็นสิ่งที่สวยงามล้ำค่าทั้งทางศิลปะและโบราณวัตถุควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบไป

ปัจจุบันโบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรีได้รับการยกย่องว่าเป็นโบสถ์วัดคาทอลิกที่เก่าแก่และงดงามที่สุดในประเทศไทย

ขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของจันทบุรี ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานตามระเบียบแบบแผนหรือข้อกำหนดที่สังคมยอมรับ เช่น ขนบประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณี เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง คือ เรื่องที่สังคมนั้น ๆ ปฏิบัติตามปกติสามัญ ที่ไม่ผิดไม่ถูกหรือมีระเบียบแบบแผน แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการตำหนิจากสังคมดังที่เรียกว่า ธรรมเนียมประเพณี เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาท การพูดจา เหล่านี้เป็นต้น

วัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงชายชาวจันทบุรี หญิงชาวจันทบุรีในอดีต นิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนห่มผ้าแถบ บางทีก็ห่มแบบตะแบงมาน เด็ก ๆ ก็นุ่งผ้าโจงกระเบน เช่นกันและนิยมสวมเสื้อกันมาก ดังพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัววาระยะทางเสด็จประพาสจันทบุรี เมื่อ พ.ศ. 2419 ทรงกล่าวถึงการแต่งกายของหญิงที่อยู่บริเวณบ้านสระบาป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 2.11 : วัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงชาวจันทบุรี
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

การแต่งกายมีการพัฒนามาเป็นนุ่งโจงกระเบนใส่เสื้อคอกระเช้า ภาพลักษณะที่เห็นคือ "เดี๋ยวมหากหยับ ๆ สวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งผ้าโจงกระเบน เหน็บผ้าเช็ดปากผืนยอม พร้อมกระเช้าหมาก" และในยุค 60-70 ปีมานี้ พัฒนามาเป็นนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อคอกระเช้าในยามที่อยู่กับบ้าน ส่วนหญิงที่สืบเชื้อสายมาจากชาวจีนแท้ จะนุ่งกางเกงจีน เหมือนที่พบเห็นในปัจจุบันทั่วไป แต่ชนิดของผ้าที่ใช้ตัดเป็นไปตามยุคตามสมัย ในปัจจุบัน ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบนห่มผ้าแถบนั้นพบได้น้อย แต่นุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อคอกระเช้า ยังคงเหลืออยู่บ้างสำหรับหญิงซึ่งมีอายุประมาณ 80-90 ปี ขึ้นไป และอาศัยอยู่ในแถบชานเมืองชนบท

สำหรับการแต่งกายของผู้ชายสมัยก่อนประมาณ 100 กว่าปี ชาวไร่จะนุ่งผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง กางเกงขาก๊วย แต่ไม่นิยมสวมเสื้อ นิยมใช้ผ้าขาวม้าคาดพุง พาดบ่า คล้องคอ ตามแต่ถนัด และเมื่อพักผ่อนอยู่กับบ้านยามค่ำคืน นิยมนุ่งโสร่ง ผ้าขาวม้า เมื่อออกงานนิยมสวมเสื้อคอกลมและยังคงใช้ผ้าคาดเอวหรือพาดบ่า ระยะต่อมากการใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือพาดบ่าลดลง แต่ยังคงใช้อยู่ เช่น ใช้ผลัดอาบน้ำ แต่ปัจจุบันบทบาทของผ้าขาวม้าเปลี่ยนมานุ่งกางเกงขาสั้นและกางเกงขายาวตามสมัยมากกว่า

ภาพที่ 2.12 : วัฒนธรรมการแต่งกายของชายชาวจันทบุรี
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

จากสภาพตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าชาวจันทบุรีนิยมแต่งกายเรียบง่าย แต่การแต่งกายของคหบดีหรือผู้ที่รับราชการงานเมืองก็จะพิถีพิถันมากขึ้น แต่งกายเหมาะสมกับฐานะหน้าที่การงาน วาระและโอกาสต่าง ๆ ตามสมัยนิยม ซึ่งผู้พบเห็นก็พอจะแยกได้แต่ก็ผสมกลมกลืนในชุมชนที่อยู่จนเปรียบเสมือนพวกเดียวกัน และมีวิวัฒนาการการแต่งกายไปตามยุคสมัยเช่นกัน

ลักษณะนิสัยคนจันทบุรี

กล่าวกันว่า "สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล" ถ้าจะแปลความในข้อความที่กล่าวความหมายหนึ่ง คือ การพูดจาบ่งบอกถึงถิ่นฐาน ชาติบ้านเกิด และลักษณะท่าทางกิริยาอาการ ทำให้รู้ว่าเป็นคนเช่นไร คนจันทบุรีมีลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกดังกล่าวข้างต้นนี้เช่นกันมารยาทหรือ

ลักษณะนิสัยคนจันทบุรี มีผู้วิพากษ์คนจันทบุรีว่า "เป็นคนพูดเร็ว หัวนสั้น ไม่มีหางเสียง แต่มีความจริงใจ" จากข้อวิพากษ์บ่งบอกถึงลักษณะนิสัยและสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของคนจันทบุรีได้เป็นอย่างดี

จันทบุรีเป็นเมืองสงบร่มเย็น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีทั้งป่าเขา น้ำตก ทะเล และที่ลุ่ม สภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกชื้น ส่งผลให้เกิดทรัพยากรสินทางธรรมชาติ ผลผลิตการเกษตรสร้างรายได้ให้คนจันทบุรีมาตลอด ชาวจันทบุรีจึงได้ชื่อว่า "กินดีอยู่ดีไม่ต้องพึ่งพาใคร" มีความบากบั่นในการสร้างฐานะ ซึ่งได้แบบอย่างจากชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานมาทำมาหากิน หลังจากที่มีการค้าขายกับต่างประเทศ ลักษณะ "การขยันทำมาหากิน" เหล่านี้ ล้วนมีส่วนหล่อหลอมลักษณะนิสัยคนจันทบุรีให้มีความจริงจังต่อการดำเนินชีวิต ทรหดอดทน ทำให้เป็นคนแข็งกร้าวและหยิ่งในสายตาของคนต่างถิ่นที่ได้มาสัมผัสต่อสังคมคนจันทบุรี ซึ่งสังเกตได้จากสำเนียงการพูดที่แข็งห้วน ไม่มีหางเสียง ขาดความนุ่มนวล แต่เป็นความจริงเมื่อได้คบหากันจะพบว่า นิสัยใจคอที่แท้จริงนั้น ชาวจันทบุรีมีความจริงใจ โอบอ้อมอารีรักเพื่อนพ้องและชอบช่วยเหลือกัน กล้าที่จะเผชิญในเหตุการณ์ที่ถูกต้องยอมรับความเป็นจริงอันเป็นนิสัยของคนกล้าหาญเด็ดเดี่ยวดังเช่นบรรพบุรุษ

ความเป็นคนจันทบุรีในลักษณะดังกล่าว เป็นที่ภูมิใจของคนจันทบุรีเป็นอย่างมาก และจะให้เหตุผลถึงเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะเราคนจันทบุรีเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของนครกู่ชาติที่ร่วมรบในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนจันทบุรีเป็นคนรักสันโดษ ไม่ชอบวุ่นวายและยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดผลในทางลบ จึงมักพบว่ายามค่ำคืน คือ เวลาพักผ่อน คนจันทบุรีมักจะปิดประตูเข้านอนแต่หัวค่ำ ตั้งแต่เช้าประกอบสัมมาอาชีพของตนด้วยความขยันขันแข็ง คิดสร้างสรรค์งานในอาชีพให้ประสบผลสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่ทราบกันทั่วไป ทั้งในงานฝีมือเชิงช่าง หรือการพัฒนางานอาชีพ และในอดีตฝีมือ ช่างของชาวจันทบุรีมีชื่อเสียงเลื่องลือ ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราช นิพนธ์ไว้ในตอนหนึ่งของเสด็จประพาสจันทบุรี เช่น ช่างเกวียน เกวียนของชาวจันท "งามกว่าเกวียนในหัวเมืองทั่วทั้งปวง" ช่างทอง ในวันพุธ แรม 12 ค่ำ เดือน 3 ปีวอก พ.ศ. 2427 ทรงเสด็จทางเรือ "ลงเรือที่ท่าคลองน้ำใสแล้วขึ้นไปเมืองเก่า เพื่อจะมารับของ ซึ่งให้ช่างทองเมืองจันทบุรีทำ" ปัจจุบันช่างทำทองรูปพรรณยังคงสร้างผลงานที่มีชื่อเสียงไม่แพ้อดีต การคิดค้นวิธีการเผาพลอยเพิ่มคุณค่าและความงาม การคิดค้นวิธีการให้น้ำพืชผลไม้ ที่เรียก "นายต๋าน้ำหยด" เป็นต้น

เคยมีผู้กล่าวถึงบุคลิกภาพของชาวจันทที่อาศัยอยู่ในท้องที่ต่าง ๆ ว่า คนในท้องที่อำเภอท่าใหม่ นั้นเป็นมันสมองของจันทบุรี มีความคิดเห็นฉลาดเฉลียว รู้จักวิธีการแสดงออก จึงได้เป็นผู้นำในสังคมราชการคนในท้องที่อำเภอขลุงเป็นผู้ดี รักสงบ คนในท้องที่อำเภอแหลมสิงห์ห้าวหาญ จริงใจ รักเพื่อนพ้อง มีชีวิตโลดโผนรักการผจญภัยคนในท้องที่อำเภอมะขามมีชีวิตที่เรียบง่ายคนในอำเภอเมือง มีลักษณะผสมผสานระหว่างความเจ้าปัญญา ความเป็นผู้ดี และความทันสมัย คนในอำเภอโป่งน้ำร้อน กิ่งอำเภอสอยดาว (และรวมถึงอำเภอแก่งหางแมวและอำเภอนายายอาม) มีความหลากหลาย เนื่องจากเป็นเขตที่มีผู้อพยพเข้ามาใหม่จำนวนมาก

แม้คำกล่าวนี้จะเป็นการด่วนสรุปและอาจไม่ถูกต้องไปเสียทั้งหมด แต่ก็น่าจะสะท้อนให้เห็นสภาพการตั้งถิ่นฐาน อาชีพและความเป็นมาของชุมชนเหล่านี้ได้บางส่วนกล่าวคือ ท้องที่อำเภอท่าใหม่ นั้นเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ คือพริกไทย มาแต่ดั้งเดิม เป็นแหล่งที่พบ

พลอยเป็นแห่งแรกประชากรส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ คนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี และนิยมส่งลูกหลานให้เข้าเรียนสูงและรับราชการมาแต่อดีต จนได้เข้ามามีตำแหน่งใหญ่โตในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนไม่น้อย

อำเภอขลุง เคยเป็นหัวเมืองมาก่อนที่จะถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลจันทบุรี นับเป็นชุมชนที่มีความเจริญและมีระเบียบมาแต่เดิม คนส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนผลไม้และทำพลอยส่วนในเขตอำเภอแหลมสิงห์นั้น พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง อีกส่วนเป็นชายทะเลเหยียดยาว จึงมีทั้งชาวนาซึ่งโดยธรรมชาติต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน กับชาวประมงที่ขึ้นกับการเสี่ยงภัยในท้องทะเล

คนในท้องที่อำเภอมะขามส่วนใหญ่เป็นชาวสวนผลไม้ และมีชาวของที่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมอาศัยอยู่มาก ชีวิตความเป็นอยู่จึงสงบเรียบง่าย

พื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดนั้นเดิมเป็นป่าเขาและที่ดอน เพิ่งมีผู้คนจากท้องถิ่นต่าง ๆ เข้ามาบุกเบิกและจับจองเมื่อประมาณ 20 ปีมานี้ ในท้องที่กิ่งอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน มีคนท้องถิ่นดั้งเดิมคือชาวของ อาศัยอยู่บ้าง ชาวเขมรก็พอมี เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดน นอกจากนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวอีสานที่เข้ามาบุกเบิกทำไร่อ้อยและมันสำปะหลัง ส่วนอำเภอนายายอามและอำเภอแก่งหางแมวที่อยู่ติดกับจังหวัดระยองนั้น มีคนไทยต่างถิ่นอพยพเข้ามาบุกเบิกมากมาย ทั้งจากสุพรรณบุรีสมุทรปราการ ราชบุรี ฯลฯ

ชาวของ นั้น เชื่อกันว่าเป็นคนพื้นเมืองเดิมในดินแดนแถบนี้ พบอาศัยอยู่ในท้องที่จังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ตลอดจนถึงอำเภอโพลิน และกำปอต ในประเทศกัมพูชา ในจังหวัดจันทบุรีนั้น ชาวของส่วนใหญ่รวมกลุ่มกันอยู่ที่บริเวณเชิงเขาสอยดาวในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม โดยเฉพาะในเขตตำบลตะเคียนทอง คลองพลู และพลวง ชาวของมีรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5-5 1/2 ฟุต ผมหยิกขอด ตาโตริมฝีปากหนา นักมานุษยวิทยาจัดชนกลุ่มนี้ อยู่ในกลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งเป็นสาขาย่อยของกลุ่มออสโตร-เอเชียติก ชาวของมีภาษาพูดและวัฒนธรรมประเพณีของตนเองนับถือผีบรรพบุรุษ ทำพิธีเซ่นไหว้ทุกปีเป็นการรวมญาติ เรียกว่าพิธีเลี้ยงผีทั้ง ผีโรงแต่เดิมชาวของอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเชิงเขาปลูกบ้านเรือนอยู่อย่างง่าย ๆ และมักโยกย้ายหากมีคนตายในบ้าน นอกจากจะทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกข้าวไร่แล้ว ชาวของยังเป็นนักเก็บของป่าและพรานที่ชำนาญ ในยุคที่การค้ากระวาน สมุนไพร และของป่าอื่น ๆ รุ่งเรือง ชาวของเป็นผู้เก็บหาสิ่งเหล่านี้ส่งพ่อค้าในเมือง ต่อมา หลังจากมีการออกกฎหมายกรรมสิทธิ์ที่ดิน พื้นที่ซึ่งชาวของเคยครอบครองอยู่ส่วนใหญ่ ถูกคนไทยและจีนที่รู้จักกฎหมายจับจองขอเอกสารสิทธิ์ปัจจุบัน ชาวของเป็นจำนวนมากจึงได้ที่ทำกินและต้องกลายมาเป็นคนงานรับจ้าง มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้เป็นของตนเอง

ชาวจีน เนื่องจากเมืองต่าง ๆ ทางแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกอยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างไทยและจีนมาแต่ยุคโบราณ จึงมีชุมชนของชาวจีนอยู่ในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก เฉพาะที่จันทบุรีนั้นมีชุมชนจีนดั้งเดิมอยู่ตามชายฝั่งทะเลหลายแห่งทั้งในเขตอำเภอขลุง แหลมสิงห์ และท่าใหม่ ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงและค้าขายในตัวอำเภอเมืองมีชุมชนจีนเก่าแก่อยู่บริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี เรียกว่าย่านท่าหลวง อยู่ต่อกับบริเวณชุมชนชาวจีนที่เรียกว่าตลาดล่าง

โดยมีศาลเจ้าเป็นที่หมายเขต ชาวจีนเป็นผู้บุกเบิกกิจการหลายอย่างอาทิ การทำสวนพริกไทย การต่อเรือสำเภา และการค้าของป่า รวมทั้งเป็นนายอากรเก็บส่วยด้วย

ชาวญวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรีตั้งแต่อยุธยาตอนปลาย จากประวัติวัดคาทอลิกจันทบุรี ในหนังสืออนุสรณ์สมโภช 275 ปี ของการตั้งวัด ระบุว่า พระสังฆราชซึ่งปีของเดอ ซีเซ ให้บาทหลวงเฮท (Heutte) เดินทางมาดูแลคาทอลิกชาวญวนซึ่งอพยพหนีภัยการบีบบังคับทางศาสนาในญวนเข้ามาอยู่ในจันทบุรีตั้งแต่เมื่อหลายสิบปีก่อน เมื่อบาทหลวงเฮทเดินทางมาถึงใน พ.ศ. 2554 (สมัยพระเจ้าท้ายสระ) ก็พบว่าขณะนั้นจันทบุรีมีคาทอลิกชาวญวนจำนวน 130 คน บาทหลวงเฮทได้สร้างโบสถ์หลังเล็ก ๆ (Chapel) ขึ้นหลังหนึ่ง (ต่อมาได้มีการย้ายอีก 3 ครั้ง จนมาตั้งอยู่ในบริเวณปัจจุบัน) จากนั้นมา ชุมชนชาวญวนคริสต์ก็ค่อย ๆ ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีโบสถ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ในช่วงกรุงแตก ได้มีชาวญวนคริสต์จากอยุธยาอพยพเข้ามาสมทบจำนวนหนึ่ง และในช่วงที่เมืองญวนเกิดกบฏได้เงินใน พ.ศ. 2313-2328 ก็มีผู้อพยพเข้ามาสมทบอีกระลอกหนึ่ง ต่อมาเมื่อชุมชนญวนแถบริมแม่น้ำจันทบุรีไม่สามารถขยายเขตออกไปได้อีก จึงได้แยกไปตั้งในถิ่นอื่น อาทิ ที่อำเภอลុង ตำบลท่าใหม่และตำบลท่าแฉลบ ตราราด และระยองในอดีต ชาวญวนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง การทอเสื่อจันทบุรีซึ่งเป็นหัตถกรรมเลื่องชื่อของจังหวัด ก็เป็นอาชีพที่ชาวญวนนำเข้ามา

อันที่จริง ชาวญวนที่เข้ามาอยู่ในจันทบุรี มีทั้งญวนพุทธและญวนคริสต์ แต่เนื่องจากชาวญวนพุทธนับถือศาสนาเดียวกับคนไทยและจีน จึงแต่งงานและผสมกลมกลืนกันไปจนไม่เหลือเอกลักษณ์เดิม ส่วนชาวญวนคริสต์ได้รักชาติวัฒนธรรมทั้งในด้านการแต่งกายและภาษาพูดอยู่เป็นเวลานาน แต่เอกลักษณ์นี้ก็กลับนำความเดือดร้อนมาให้เพราะชาวไทยต่างเคียดแค้นกับการกระทำของฝรั่งเศสมาแต่เมื่อฝรั่งเศสยึดครองเมืองจันทบุรีเพื่อแลกกับดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงครั้นถึงยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เกิดกรณีอินโดจีนที่ไทยพยายามทวงดินแดนคืน ในครั้งนั้น ได้มีการเบียดเบียนทางเชื้อชาติและศาสนาอย่างรุนแรง เนื่องจากมีความเข้าใจว่าชาวญวนคริสต์คือคนของฝรั่งเศส ผู้หญิงญวนถูกจับตัดผมและบังคับให้นุ่งผ้าถุง เด็ด ๆ ถูกบังคับให้กราบไหว้พระพุทธรูป (ซึ่งขัดกับหลักศาสนาคริสต์) การประกอบพิธีทางศาสนาก็มีตำรวจคุม ยอดโบสถ์ถูกสั่งซื้อ โดยอ้างว่าจะเป็นจุดเด่นในการทิ้งระเบิดของฝรั่งเศส ยังสั่งการห้ามชาวญวนพูดภาษาญวนด้วย เหตุการณ์ครั้งนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรุนแรงโดยเฉพาะในด้านการแต่งกายจนปัจจุบันไม่มีเหลือแบบเดิมให้เห็นอีกแล้วส่วนภาษานั้นก็ค่อย ๆ เลือนหายไป มีแต่คนเฒ่าคนแก่เท่านั้นที่ยังพูดได้ภาษาญวนที่พูดกันในจันทบุรีนั้นแตกต่างจากภาษาญวนในเวียดนามปัจจุบัน เพราะเป็นภาษาโบราณที่ใช้กันเมื่อ 300 ปีก่อน

นอกจากชาวของ จีน และญวนแล้วยังมีชนกลุ่มน้อยชาวเขมรอีกด้วย เนื่องจากจันทบุรีมีเขตแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา จึงมีหมู่บ้านของชาวเขมรอยู่ตามแนวชายแดนหลายแห่งด้วยกัน เช่น บ้านแหลม โอล่าเจียก และบ้านผักกาด ชาวเขมรเหล่านี้ยังคงวัฒนธรรมเดิมอยู่ ทั้งในด้านภาษา ความเป็นอยู่ และการละเล่นเช่นกันตริမ် นอกจากนี้ก็มีชาวไทยใหญ่หรือที่เรียกว่า กุหล่า ซึ่งเข้ามาทำพลอยอยู่แถบหลังวัดไผ่ล้อมและวัดป่าคลองกุ้ง แต่ก็กระจัดกระจายปะปนกับคนไทยส่วนใหญ่ไปจนเกือบแยกไม่ออกแล้ว

อาหาร วัฒนธรรมอาหารการกิน รสชาติอาหารจันท

จังหวัดจันทบุรีเป็นดินแดนที่อุดมด้วยเครื่องเทศและสมุนไพร อีกทั้งเป็นแหล่งผลิตและค้าของบารวมทั้งเนื้อสัตว์ป่าซึ่งเป็นอาหารอันโอชะด้วย อาหารพื้นบ้านจันทบุรีโดยเฉพาะพวกแกงเผ็ดและผัดเผ็ด จึงใช้เครื่องเทศมาก เผ็ดร้อนและหอมเครื่องเทศมากเป็นพิเศษมากกว่าแกงเผ็ดและผัดเผ็ดที่อื่น ถ้าใครได้ลองชิมแกงป่าหรือผัดเผ็ดป่าที่นี้จะรู้ว่าเผ็ดกว่าร้อนและหอมกว่า

ในบรรดาเครื่องเทศที่ใช้ทำน้ำพริกแกง ร่วงหอมเป็นเครื่องเทศเฉพาะที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลิ่นแกงเผ็ดและผัดเผ็ดของจันทบุรีอย่างชนิดไม่มีที่ใดเหมือนนอกจากนั้นร่วงยังใช้ต้มน้ำกวยเตี๋ยวลีง ทำให้ได้รสชาติสมุนไพรต่างจากกวยเตี๋ยวลีงทั่วไปจนกวยเตี๋ยวลีงกลายเป็นอาหารสัญลักษณ์ของจันทบุรีอีกอย่างหนึ่ง

คนจันทขานานแท้โดยเฉพาะผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ มักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า "**คนจันทชอบกินอาหารรสจัด**" รสจัดในที่นี้ไม่ใช่เพียงจัดด้วยรสและกลิ่นเครื่องเทศและสมุนไพรเท่านั้น แต่ยังเป็นรสเข้มข้นอันเนื่องมาจากการปรุงรสด้วย มีรสตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้คือแกงหมูชะมวง รสชาติของแกงหมูชะมวงที่กินตามร้านทั่วไปในจันทบุรีวันนี้ มีรสหวานนำมาก และน้ำแกงก็ยังมีรสชาติอ่อนแต่นี้คือแกงหมูชะมวงที่เพี้ยนไปแล้ว เพราะใช้เครื่องไม่ถึงและต้มไม่นานพอ แกงหมูชะมวงดั้งเดิมต้องเข้มข้น กลมกล่อมเสมอกันด้วยเปรี้ยวละเค็มใบชะมวงต้องมีรสชาติไม่อ่อนไม่แก่จนเกินไป คือใบ "**เพสลาด**" ถึงจะออกเปรี้ยวพอดี ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือต้องเคี้ยวไว้นานพอ อย่างน้อยก็ต้องข้ามคืน รสชาติจึงจะเข้มข้นอร่อยถึงใจ

คนเมืองจันทชอบอาหารรสจัด อาหารจันทแท้ต้องรสจัด ทั้งจากเครื่องเทศและการปรุงเป็นรสที่เข้มข้นและกลมกล่อม สรุปลแล้วครัวพื้นบ้านของจันทบุรียังคงเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้มาก และสมกับประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของจังหวัดนี้

"อาหารที่เข้มข้นด้วยรสชาติ และอาหารที่มีความเข้มข้นด้วยเครื่องเทศ รสชาติอย่างนี้เป็นแบบฉบับของอาหารจันทบุรีโดยแท้"

อาหารพื้นเมืองจันทบุรี

ความมั่งคั่งพร้อมสรรพของจังหวัดจันทบุรีที่มีมาแต่อดีตกาล ส่งผลให้ชาวจันทบุรีทั่วไปมีความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์พูนสุข แต่ละครอบครัวส่วนใหญ่ช่วยเหลือตนเองได้ โอบอ้อมอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีการแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหาร ตลอดจนพืชพันธุ์ไม้ผล สรรหาพันธุ์ดีมาปลูก จึงเป็นเสมือนการคัดเลือกพันธุ์ไปในตัว คนจันทมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและประหยัดการกินอยู่ในสมัยก่อนแทบไม่ต้องใช้เงินซื้อ อาหารประเภทผักผลไม้สามารถหาได้ในสวนหรือหรือจากเพื่อนบ้าน ชาวจันทบุรีจึงได้ชื่อว่า "**กินดีอยู่ดี**"

ดังนั้น เรื่องอาหารการกินของชาวจันทบุรีจึงไม่ยิ่งหย่อนกว่าใคร ทั้งคุณค่าของอาหารทางด้านโภชนาการและรสชาติ ผลิตผลจากธรรมชาติ เช่น กระจ่าง พริกไทยร่วงหอม ดอกแดง ลูกหย่อง ลูกสำรอง จึงล้วนมีบทบาทในอาหารประจำถิ่นที่เป็นลักษณะเฉพาะที่ชวนให้ได้ลิ้มลอง

อาหารพื้นเมืองที่เป็นที่กล่าวขานกันติดปากเมื่อมาเยือนเมืองจันทบุรีแล้วเรียกหาได้แก่

กวยเตี๋ยวลีง มีผักสด คือ ถั่วงอกสด ใบกุยช่าย แดงกวาซอยหั่นตามขวาง และหัวปลีอ่อนเป็นเครื่องเคียง ช่วยเพิ่มรสชาติและคุณค่าอาหาร นอกจากนี้จะรับประทานเป็นอาหารว่าง

หรือแทนอาหารมือใดมือหนึ่งแล้ว ในงานทำบุญต่างๆ ยังนิยมผัดก้วยเตี๋ยผัดปูเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงานด้วย

ข้าวเกรียบอ่อนน้ำจิ้ม เป็นอาหารว่างที่ชาวจันทบุรีนิยมรับประทานกันแพร่หลายชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายข้าวเกรียบปากหม้อแต่ชิ้นใหญ่และหนากว่า รับประทานกับน้ำจิ้มที่ปรุงด้วยกุ้งแห้งอย่างดี กระเทียม พริกขี้หนูสวน โขลกพอละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำตาล น้ำปลาดี มะนาวหรือมะปี้ด ซิมให้มันรสจัด

แกงหมูชะมวง เป็นอาหารที่มี 3 รส มีรสเค็มจากน้ำปลาดี เปรี้ยวจากใบชะมวง หวานจากน้ำตาลปี๊ป สามารถเข้มข้นและเครื่องปรุงจากกระเทียม ข่า ตะไคร้ หอมแดง พริกแห้งและกะปิ ผสมผสานกับหมูสามชั้นชิ้นสี่เหลี่ยมก้อนโตที่เคี่ยวจนได้ที่ ใบชะมวงนอกจากจะใช้แกงหมูชะมวงแล้วยังนำมาแกงกับปลาเลียเขียวหรือต้มกับเนื้อได้

แกงเนื้อ แกงหมู การนำเครื่องเทศมาผสมในแกงช่วยให้รสชาติแปลกกว่าที่อื่นไม่เฉพาะแต่พริกไทยพันธุ์ดีที่มีกลิ่นหอมฉุน ยังมีหน่ออ่อนของกระวานผลผลิตจากป่าสอยดาว เครื่องแกงเผ็ดแกงป่าสูตรจันทบุรีจะประกอบด้วย ผักชี ยี่ห่วย ข่า ตะไคร้ พริกไทย ดีปลี ผิวมะกรูด ซึ่งแห้ง ร่วนหอม ดอกกะเพรา ดอกโหระพา ซึ่งเครื่องแกงนี้ทำให้อาหารมีรสชาติหอมอร่อยและยังมีสรรพคุณด้านสมุนไพรอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาหน่อสับประรดมาหั่นซอยใส่แทนผักในแกงเผ็ดได้ผสมกลมกลืน ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น แกงคั่วเงาะแกงเลียงมือบอน แกงเลียงผักชะอม แกงส้มดอกทุเรียน หน่อไม้ต้มแก้อ เป็นต้น

น้ำพริกปูไข่ ใช้ไข่ปูทะเลตำกับกระเทียม พริกขี้หนูสวนจนละเอียด เติมน้ำตาล น้ำปลา มะนาวให้รสเข้มข้นรับประทานกับผักสด เช่น แตงกวา ถั่วพู ถั่วฝักยาว มะเขือกรอบขมิ้นขาว ใบเสม็ด ทั้งนี้จะแกะเนื้อปูใส่เพื่อเพิ่มปริมาณและความหอมหวานก็ย่อมได้

น้ำพริกกระก่า ตำเหมือนน้ำพริกกะปิ แต่ใส่กระก่าเปรี้ยวแทนมะนาว ขณะตำใส่กุ้งแห้งชนิดดีผสมไปด้วย ลักษณะของน้ำพริกกะปิหรือน้ำพริกกระก่าของชาวจันทบุรีจะเป็นน้ำพริกข้นๆ ผักที่ใช้จิ้ม เช่น ถั่วพู ดอกแตง ขมิ้นขาว ผักชี หัวชะเนียง ลูกหยีองสะตอเผา ผักชะอมซุบไข่ทอด

น้ำพริกเกลือ ใช้พริกขี้หนูสวนตำกับกระเทียมพอละเอียดปรุงรสด้วยเกลือหรือน้ำปลาและมะนาว ใช้เป็นน้ำจิ้มอาหารซีฟู้ด เช่น กุ้งลวก กุ้งเผา ปูนึ่ง ปลาย่าง หอยลวกหรือจะเป็นเนื้อหมูหรือไก่ก็ได้

ข้าวเหนียวน้ำกะทิทุเรียน เป็นของหวาน มีรสชาติหอม หวานมัน กลมกล่อม ชาวจันทบุรีนิยมรับประทานในช่วงทุเรียนสุกใหม่ ๆ หรือทุเรียนกำลังจะวาย นอกจากนี้ทุเรียนยังถูกนำมาแปรรูป เป็นทุเรียนกวน ทุเรียนเชื่อม ทุเรียนทอด ทุเรียนแกงบวด ส้มตำทุเรียน ท็อฟฟี่ทุเรียน

ซารส เป็นชื่อที่แปลกหูแต่เป็นขนมชนิดหนึ่งที่ทำง่ายอร่อยอีกแบบหนึ่ง ใช้ น้ำตาล ผสมกับน้ำ ใส่ทัพพีกลมแล้วตั้งไฟอ่อน ๆ เคี่ยวจนได้ที่น้ำตาลจะจับตัวกันเป็นรูปกลมเหมือนทัพพีรสหวาน ถ้าต้องการซารสที่มีลักษณะฟูตรงกลางก็ต้องใส่น้ำตาลปี๊ปจะได้ "ซารส" อีกลักษณะหนึ่ง

ทองม้วน ทองม้วนของชาวจันทบุรีแตกต่างจากที่อื่น เพราะนอกจากจะมีทองม้วนกรอบแล้วยังมีทองม้วนอ่อน วิธีทำเหมือนทองม้วนกรอบ มีทั้งรสหวานและรสเค็มส่วนผสมที่

เพิ่มคือ งาคั่ว เกลือ ผักชี เวลาอย่างให้ย่างแค่พอสุกก็แซะขึ้น ทองม้วนที่ได้จะอ่อนนิ่ม แม้ทิ้งไว้จนเย็นก็ไม่แข็งตัว

ลูกสำรอง เป็นอาหารที่นำผลสำรองมาแช่น้ำให้พองจะมีกากเส้นใยที่มีประโยชน์สามารถดูดซึมน้ำลูกลิสระ อันเป็นสาเหตุของมะเร็ง ทั้งแก๊รอนในและดับกระหาย วิธีทำตัดหัวท้ายลูกสำรอง แช่น้ำให้พองลอกเปลือกออก จะมีลักษณะคล้ายสาหร่าย มีสีน้ำตาล ใส่น้ำตาลอ้อยชิมรส ถ้าจะให้เย็นขึ้นใจอาจใส่น้ำแข็งหรือใส่ตู้เย็น "**ลูกสำรอง**" หาซื้อได้ตามร้านขายยาจีนและร้านขายของป่าทั่วไปแต่ปัจจุบันเริ่มหายากเพราะวิธีเก็บใช้วิธีโคนต้น ซึ่งเป็นวิธีการเก็บที่ไม่ถูกต้องส่งผลให้ลูกสำรองอาจต้องสูญพันธุ์ไป

ก้วยเตี่ยวเนื้อเสียง ก้วยเตี่ยวหมูเสียง

ในประเทศไทยมีก้วยเตี่ยวโอชะเฉพาะท้องถิ่นอยู่มากมาย เช่น ข้าวซอย ผัดหมี่ ผัดไทย ก้วยเตี่ยวเรือ ในจันทบุรีก็มีก้วยเตี่ยวอร่อยขึ้นชื่อเฉพาะของตน เพราะไม่มีก้วยเตี่ยวที่ใดเหมือน นั่นคือก้วยเตี่ยวเสียง

ก้วยเตี่ยวเสียงมีลักษณะเฉพาะที่น้ำก้วยเตี่ยวมีรสหวานและหอมสมุนไพร นอกจากใส่เครื่องเทศธรรมดาจำพวก โป๊ยกั๊ก อบเชย เฉาก๊วย แล้ว ยังใส่เร่วหอม ข่า และลูกมะกรูดด้วย โดยเฉพาะเร่วหอมจะใส่มากเป็นพิเศษกว่าเครื่องเทศอื่น บางตำรับจะใส่สับปะรดต้มในน้ำด้วย ก้วยเตี่ยวเสียงจึงเป็นก้วยเตี่ยวน้ำที่มีเอกลักษณ์กลิ่นเร่วหอมและสมุนไพรอันโดดเด่นต่างจากก้วยเตี่ยวน้ำในที่อื่น

ก้วยเตี่ยวเสียงแต่ก่อนมีแต่เนื้อ จึงเรียกกันว่า "**ก้วยเตี่ยวเนื้อเสียง**" ต่อมาชาวจันทบุรี นิยมกินหมูกันมากขึ้นจึงมี "**ก้วยเตี่ยวหมูเสียง**" "**ก้วยเตี่ยวหมูเสียง**" เสียอีกด้วยแต่ไม่ว่าเนื้อหรือหมูน้ำก้วยเตี่ยวก็ต้องหวานและหอมกลิ่นเร่ว กลิ่นสมุนไพร มิฉะนั้นไม่ใช่เสียงแท้ส่วนกลิ่นจะแรงแค่นั้นก็แล้วแต่เรื่องรสนิยม

ที่ตลาดบางกะจะมีก้วยเตี่ยวขึ้นชื่อ คือ ก้วยเตี่ยวยายลั้ง ซึ่ง "**ยายลั้ง**" เป็นต้นตำรับคิดสูตรก้วยเตี่ยวนี้ขึ้น ความพิเศษของก้วยเตี่ยวเจ้านี้อยู่ที่ "**น้ำต้มกุ้ง**" ทำจากน้ำต้มกระดูกใส่กุ้งสับผัดกับกระเทียมเจียวจนเหลือง ราดบนเส้นก้วยเตี่ยวพอขลุกขลิก

อาหารทะเล ทางด้านอาหารทะเลนั้น เมืองจันทบุรีก็ไม่น้อยหน้าเมืองแถบทะเลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น กุ้ง หอย ปู ปลาสด ๆ ที่เพียงนำมาย่าง ลวก นึ่ง จิ้มน้ำพริกพริกขี้หนู กระเทียมตำปูดด้วยเกลือ และมะนาว เท่านั้นก็ได้รสชาติที่อร่อย

มิเพียงเท่านั้น คนท้องถิ่นยังรู้จักนำสัตว์และพืชจากทะเลอีกหลายชนิดมาปรุงได้อย่างอร่อย เช่น เปรียงตัวยาวที่เกาะอยู่ตามขอนไม้โกงกาง ๆ นั้น เพียงแกะเปลือกแข็งที่หุ้มอยู่ออกล้างน้ำให้สะอาด จิ้มน้ำพริกเกลือ ก็จะได้อาหารบำรุงกำลังชั้นยอด สาหร่ายสีเขียวใส เส้นยาวขนาดหนาเท่าเส้นหนึ่งสติกถลกจิ้มน้ำพริกขี้หนูหรือยำกับมะม่วง ใส่กุ้งดิบตัวเล็กสดๆ เป็นกับแกล้มได้อย่างวิเศษ อาหารยอดนิยมจากทะเลอีกอย่างคือ แมงกะพุน ที่นำมาแช่กับน้ำฝาดจากต้นอินทรียทำให้เนื้อกระพุนมีรสฝาดและกรอบ กินกับน้ำพริกถั่ว (คล้ายน้ำจิ้มเต้าหู้ทอด) เป็นของกินเล่นหรือกับข้าว

อาหารพื้น ๆ ที่ชาวจันทบุรีกินประจำยังมีอีกมาก อย่างหน่อไม้ต้มกะทิที่เรียกว่าหน่อไม้ต้มแก้ว แกงเสียงชะอม ที่ปรุงรสน้ำแกงด้วยหอมแดง กะปิ และระกำ ชดคล่องคอ เต้าหู้อ่อน ก้อนหนา ราดด้วยน้ำปลาผสมมะนาว พริกตำและน้ำตาล โรยกุ้งแห้งป่นและขิงซอยแช่เย็น ๆ

กินคล้ายร้อนตีนก ของกินเล่นอย่างข้าวเกรียบอ่อนจิ้มน้ำจิ้ม ก็เป็นที่นิยมกันแพร่หลาย ข้าวเกรียบอ่อนนี้ทำจากแป้งข้าวเจ้า วิธีทำคล้ายข้าวเกรียบปากหม้อแต่แผ่นโต และหนากว่าเล็กน้อย เวลาจะกินก็ฉีกจิ้มน้ำพริกตำใส่กุ้งแห้งป่น รสออกเปรี้ยว เค็ม หวาน ข้าวเกรียบอ่อนมีอีกแบบ ทำเป็นแผ่นบางพับเป็นรูปสี่เหลี่ยม ใส่ด้านในประกอบด้วยมะพร้าวคั่วคลุกน้ำตาลทราย และงาคั่ว มีขายทั่วไปในเมืองจันทน์ นอกจากนี้ป่าท่องเที่ยวของคนจันทน์ยังเป็นสูตรที่ต่างจากจังหวัดอื่น คนจันทน์จะกินป่าท่องเที่ยวจิ้มน้ำจิ้มรสหวานออกเปรี้ยว ซึ่งปรุงรสด้วยกระเทียมโขลก ผสมน้ำส้ม พริก และน้ำตาลเล็กน้อย

อาหารชวนชิมในจังหวัดจันทบุรีที่มีเฉพาะถิ่น เช่น อําเภอกําไยหมี่ข้าวต้มอร่อยไม่เหมือนใคร ความพิเศษของข้าวต้มนี้คือ จะเป็นข้าวต้มเครื่องก็ไม่ใช่ ข้าวต้มกับก็ไม่แข็ง เพราะเป็นข้าวต้มขาวโรยหน้าด้วยไข่เจียวหั่นฝอย กุ้งแห้งป่น ผักกาดดอง ขึ้นฉ่าย ปรุงรสด้วยกระเทียมเจียว พริกไทยป่นและน้ำปลา

หัตถกรรม

เสื่อจันทบูร

ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวญวนผู้มากประสบการณ์ในอาชีพทอเสื่อ ได้เล่าให้ฟังว่า หลังโบสถ์วัดคาทอลิกเป็นแหล่งที่ทอเสื่อกันอย่างเป็นลําเป็นสัน การทอเสื่อของชาวญวนนั้นคงทำสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานแล้ว และได้มีกล่าวถึงในหนังสือ “จดหมายเหตุความทรงจำสมัยฝรั่งเศสยึดจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2536-2547” ของหลวงสาครศุขเขตต์ ว่า “การทำเสื่อญวนนั้น ตามธรรมดาคนเชื้อชาติญวนนับว่าเป็นผู้มีความชำนาญในการพลิกแพลงจัดทำยิ่งกว่าบุคคลชาติไทยด้วยกัน ยิ่งพวกนางแห่งสำนักวัดโรมันคาทอลิกด้วยแล้ว ก็เกือบจะต้องนับว่าเรามีความรู้ความชำนาญมากที่สุด ฉะนั้นเมื่อจันทบุรีชนิดที่มีลวดลายลักษณะดอกดวงงดงาม หรือจะเป็นภาพสัตว์ต่าง ๆ จนแม้ที่สุดจะประดิษฐ์เป็นตราอาร์มของรัฐบาล ดังเช่นรูปช้าง รูปครุฑ เหล่านี้ เขาจะทำได้เป็นอย่างดี

ในครั้งนั้น คนญวนต้องมาซื้อออกจากชาวบ้านเสม็ดงาม อําเภอเมือง และชาวบ้านบางสะแก อําเภอแหลมสิงห์ เพราะทั้ง 2 แห่งเป็นบริเวณที่ลุ่มมีต้นกกขึ้นอยู่ทั่วไปด้วยเหตุนี้ อาชีพการทอเสื่อจึงได้แพร่กระจายเข้ามาในหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้ในเวลาต่อมาตกเป็นพืชที่ชอบขึ้นตามที่ขึ้นหลายชนิดด้วยกัน ชนิดที่มีลำต้นเป็นสามเหลี่ยมเรียกว่า “กกเหลี่ยม” หรือ “กกหลังกา” เวลานำมาใช้จะผ่าเป็น 2 ซีกแล้วฝั่งแฉด กกชนิดนี้มีเส้นใยเหนียวและทนทาน ชาวบ้านเรียกว่า “กกมัดหมู” เพราะบางครั้งเขาก็ใช้แทนเชือกฟางสำหรับมัดหมูฆ่าและได้เหมือนกัน อีกชนิดหนึ่งมีลำต้นกลมเรียกว่า “กกกลม” เป็นชนิดที่ชาวจันทบุรีนำมาใช้ทอเสื่อนั่นเอง

มีชาวญวนมักเหมาซื้อออกจากชาวบ้านเป็นไร่ โดยไปตัดเก็บและขนแบกกันมาเอง แล้วจึงมานั่งเลือกคัดขนาดที่มีความยาวตั้งแต่ 2-3 คืบ ถึง 8-9 คืบ จักแต่งอย่างดีแล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิทก่อน จึงนำมาย้อมสีหลังจากย้อมสีและตากแห้งดีแล้ว จึงนำเส้นกกมาทอเป็นผืนเสื่อและเย็บริมให้เรียบร้อยสมัยก่อนถ้าต้องการสีแดง เขาใช้เปลือกไม้ฝางซึ่งหาได้ตามป่าเมืองจันทบุรี ถ้าต้องการสีดาก็นำไปคลุกโคลนแต่หากโดนน้ำก็จะหลุดลอกง่าย ด้วยเหตุนี้จึงมักเป็นที่เข้าใจว่า สีเสื่อดั้งเดิมของเสื่อเมืองจันทบุรีนั้นมีเพียงสีดำและแดงเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน สีที่ใช้ย้อมเป็นสีเคมีทั้งสิ้น เสื่อเมืองจันทบุรีจึงมีหลากสีและไม่ซีดง่ายเหมือนเมื่อสมัยก่อนกิจกรรมการทอเสื่อของชาวญวนต้อง

หยุดชะงักไปเมื่อครั้งที่พลอยเมืองจันทบุรีและตราดรุ่งโรจน์ขึ้นมาเมื่อ 20-30 ปีก่อน ชาวญวนต่างผละงานดั้งเดิมของคนมาค้าพลอยซึ่งให้เงินดีกว่าทอเสื่อและเลี้ยงหมู การทอเมื่อกลับพื้นคืนมาอีกครั้ง

ภาพที่ 2.13 : สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีกับการพัฒนาเสื่อจันทบูร
ที่มา : (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี, 2566)

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับอยู่ ณ วังสวนบ้านแก้ว (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี) เมื่อปี พ.ศ. 2493 พระองค์ได้ทรงพัฒนาการทอเสื่อจันทบูรให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร กิจการการทอเสื่อของแม่ชีที่วัดญวน ทรงพบข้อบกพร่องบางประการ พระองค์ทรงเห็นว่า ควรจะได้พัฒนาในเรื่องการย้อมสี การฟอกให้เส้นนกขาว จึงมีพระราชดำริให้ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตใหม่ ให้ทันสมัยและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่าทรงผลิตสีย้อมกกให้มี สีมากขึ้น ใช้กรรมวิธีฟอกกกก่อนย้อมจะได้สีที่สม่ำเสมอดีขึ้น และมีคุณภาพคงทนถาวร ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงงานทอเสื่อที่วังสวนบ้านแก้ว มีลูกจ้าง 30 คน แบ่งเป็นแผนกต่าง ๆ คือ แผนกฟอกเส้นนกให้ขาว แผนกย้อมสีกก แผนกทอเป็น ผืนเสื่อ แผนกตัดเย็บเสื่อเป็นผืนตามขนาดต่าง ๆ เสื่อที่ผลิตได้ในขณะนั้นชาวบ้านขนานนามว่า "เสื่อจันทบูรสมเด็จพระนางเจ้า" นอกจากนั้นยังนำเสื่อ

ที่ทอแล้วมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้อีก เช่น ผลิตเป็นกระเป่า ที่รองจาน ที่รองแก้ว กล่องใส่ กระดาษเช็ดมือ ฯลฯ และโปรดเกล้าฯ ให้ติดเครื่องหมายการค้าใน ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้น เป็นรูปคน หาบกระจาด ใช้ชื่อว่า "อุตสาหกรรมชาวบ้าน" แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงริเริ่มให้เกิดอุตสาหกรรม ประจำถิ่น จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ทรงคุณค่าแก่ชาวจันทบุรีและ ถือเป็นของดีประจำจังหวัด トラบเท่าทุกวันนี้ จากพระราชดำริให้มีอุตสาหกรรมชาวบ้านดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดศูนย์ฝึกฝนศิลปอาชีพ ให้ลูกจ้างจำนวนหนึ่ง หลังจากลาออกไปประกอบอาชีพ มีกิจการเป็นของตนเอง ได้นำประสบการณ์ที่ได้จากโรงงานไปดำเนินกิจการจนได้ผลอย่างดี จึงทำให้กิจการค้าด้านนี้แพร่หลาย ตามครัวเรือนราษฎรมากขึ้น จนกระทั่งปัจจุบันอาชีพการปลูกกก การทอเสื่อจันทบูร กลายเป็นศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของชาวจังหวัดจันทบุรีตราบเท่าทุกวันนี้

แหวนปู แหวนปลา

ปัจจุบันแหวนยังคงเป็นหัตถกรรมเลื่องชื่อของเมืองจันทบุรี ที่คิดค้นประดิษฐ์ขึ้น ด้วยน้ำมือของคนเมืองจันทบุรีเองเป็นแห่งแรกและแห่งเดียว ปัจจุบันช่างได้พัฒนานลักษณะของสัตว์ทะเล อย่างเช่น กุ้ง ปลาชนิดต่าง ๆ มาประดิษฐ์และประดับตกแต่งด้วยพลอยหลากสีอย่างสวยงาม นับเป็นงานสร้างสรรค์ของช่างทองเมืองจันทบุรีโดยแท้

แหวนปูนั้น ลุงหยี เจียรไน ชาวบ้านบางกะจะ เป็นผู้คิดประดิษฐ์เป็นคนแรกลุงหยีเคยเข้ามา ย้ายดีอาชีพเป็นช่างทอง กรุงเทพฯ ได้เห็นแหวนกลของฝรั่งที่ทำเป็นห่วง 4 วง คล้องไขว้กันไปมา แม้จะแยกออกได้ก็ยังคงติดกันเป็นพวง และสามารถประกอบเข้าใหม่ได้ ต่อมาเมื่อกลับบ้านเกิดเมือง จันทบุรี จึงได้นำประสบการณ์และมีมือทำทองที่ตนมีอยู่เดิมมาคิดประดิษฐ์เป็นแหวนซึ่งเป็นแหวนกล อย่างแหวนฝรั่ง วันนี้ แหวนปูเป็นที่รู้จักของคนท้องถิ่นและคนต่างเมืองที่มาซื้อหาเป็นสมบัติประดับ ภาย และเป็นของที่ระลึกของฝากจากเมืองจันทบุรี

ประเพณีของท้องถิ่น

จันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติของผืนป่าและทรัพยากรต่าง ๆ สภาพภูมิอากาศเหมาะสมแก่การเติบโตของผลหมากรากไม้ ผืนน้ำทะเลอ่าวไทยก็อุดมด้วยทรัพยากร ทางทะเล ทั้งเป็นเมืองชายทะเลที่มีผู้คนหลากหลาย เช่น ชอง ญวน จีน เดินทางเข้ามาอาศัยร่วมกับ คนไทย ทว่าเป็นที่น่าสังเกตว่าเมืองจันทบุรีกลับไม่มีงานประเพณีใดที่โดดเด่นนักอย่างไรก็ตาม ประเพณีที่น่าสนใจ ก็ได้แก่ “สลากภัตผลไม้” ซึ่งนิยมจัดในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะ พากันหาผลไม้จากเรือสวนของตน ไม่ว่าจะเป็นเงาะทุเรียน มังคุด น้อยหน่า ระกำ ไปถวายพระ สมกับที่เป็นเมืองผลไม้อันเลื่องชื่อมาช้านานในช่วงเวลาเดียวกัน มีงานประเพณี “สลากภัตขนมครก” ชาวบ้านจะพากันไปวัดหอบเตาและเต้าขนมครกไปแคะกันที่วัดถวายเป็นภัตตาหารสำหรับพระ ในตอนเช้านอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ถือปฏิบัติ เช่นท้องถิ่นอื่นๆทั่วไปได้แก่ประเพณีสงกรานต์แห่ นางแมวประเพณีทำขวัญข้าว ตักบาตรเทโว ในวันเพ็ญเดือน 12 นอกเหนือจากงานลอยกระทงแล้ว ทางวัดจันทนารามยังจัดให้มีการแข่งเรือในแม่น้ำจันท และในอดีตก็เคยมีการทอดผ้าป่าหินเพื่อนำมา ถมตลิ่งบริเวณวัด กันไม่ให้น้ำเซาะอย่างไรก็ตาม ในบางพื้นที่ยังพอมีงานประเพณีสำคัญที่เป็น เอกลักษณ์อยู่ แม้ว่าจะเปลี่ยนไปจากเดิมบ้างแล้วก็ตาม ดังเช่น ฟังทลาย

ชุดผ้าพระบาท

เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏแน่ชัด เดิมเป็นพิธีของชาวบ้าน ตะปอนน้อย ตะปอนใหญ่ ต่อมาขยายกว้างออกไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตอำเภอแหลมสิงห์และ อำเภอขลุง ที่มาของประเพณีนี้มีตำนานว่า ครั้งหนึ่งมีโรคห่าระบาด ผู้คนล้มตายกันมากทั่วทุกท้องถื่น เมืองจันทบุรี แม้กระทั่งหมู่บ้านชาวตะปอนเมืองขลุง เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงกล้าต่อสู้กับ สิ่งเลวร้ายในยามนั้น ก็เห็นจะมีแต่รอยพระพุทธรูปบาทบนผืนผ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดตะปอนน้อย นั้นเอง ผืนผ้าที่มีรอยพระพุทธรูปบาทนี้ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพสักการะมาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย กว้าง 5 ศอก ยาว 20 ศอก ประกอบด้วยรอย พระบาทถึง 4 รอยด้วยกัน เรียงลำดับจากขนาดใหญ่ไป หาลึก คือ รอยของพระกกุศลสันโธ พระโกนาคมน์ พระกัสสปะ และพระพุทธรโคดม เล่ากันว่า ผ้าพระบาท รอยนี้ได้มาจากวัดช้างไห้ เมืองปัตตานี เมื่อปี พ.ศ. 2525 เมื่อมาถึงเมืองจันทบุรี ได้มีการ เถลิมฉลอง 7 วัน 7 คืน แล้วจึงนำไปประดิษฐานที่วัดตะปอนน้อยนับแต่นั้นมาจนปัจจุบัน ผ้าพระบาท ดังกล่าวมีวันเก็บไว้อย่างเรียบร้อย หุ้มห่อด้วยผ้าอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันการชำรุดเสียหายพิธีชุดผ้าพระบาท จัดให้มีขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านตะปอนจะแห่ผ้าพระบาทจากหมู่บ้านมาที่ตัวอำเภอขลุง โดยใช้เกวียนซึ่งประดับตกแต่งอย่างสวยงาม ในวันแรกนั้น บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอจะมีการแข่ง ชักเย่อของหมู่บ้านคู่แข่ง หมู่บ้านใดชนะจะได้แห่ผ้าพระบาทไปประดิษฐานที่หมู่บ้านตนคืนหนึ่ง รุ่งขึ้น เมื่อจัดพิธีทำบุญเลี้ยงพระแล้ว ก็แห่ผ้าพระบาทไปยังหมู่บ้านต่อไปที่จะแข่งชักเย่อ ทำเช่นนั้นจนครบ ทุกหมู่บ้าน กินเวลาประมาณ 1 เดือน จึงนำผ้าพระบาทกลับไปประดิษฐานที่วัดตะปอนน้อยตามเดิม สำหรับการชักเย่อนี้ แต่ละหมู่บ้านจะรวมพรรคพวกขึ้นมา จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แล้วแต่ตกลงกัน ความสนุกตื่นเต้นอยู่ที่เสียงร้องเชียร์อย่างแข็งแรงแจกผู้ชมรอบบริเวณ อีกทั้งเสียงกลองอันทรงกระหึ่ม จากผู้ที่นั่งอยู่บนเกวียนนั่นเอง

นมัสการพระพุทธรบาท

ประเพณีนมัสการพระพุทธรบาทพลวงรอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาศิขณภู อยู่ ที่ตำบลพลวง อำเภอมะขาม ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาศิขณภู มีลักษณะเป็นรอยกดลึกล้ำรูป พระบาทบนแผ่นหินขนาดใหญ่ ตัวรอยกว้างประมาณเมตรเศษ ยาวประมาณ 2 เมตร เล่ากันว่า ชาวบ้านเป็นผู้ค้นพบในปี พ.ศ. 2399 เมื่อครั้งที่ยังดำรงชีพด้วยการหาของป่าในผืนป่านี้ประเพณี นมัสการพระพุทธรบาทพลวงจัดขึ้นระหว่างแรม 14-15 ค่ำ เดือน ถึงวันมาฆบูชา พุทธศาสนิกชนทั้ง ที่มาจากจังหวัดบริเวณใกล้เคียงและชาวจันทบุรีเองจะพากันเดินขึ้นไปยังที่ประดิษฐานพระพุทธรบาท เขาศิขณภู เพื่อประกอบพิธีบวงสรวงเทวดาอารักษ์ และปิดทองรอยพระพุทธรบาทมีประชาชนเดินขึ้นไป ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน บางกลุ่มก็ขึ้นไปนอนค้างแรมบนยอดเขา รวมแล้วมีจำนวน หลายพันหลายหมื่นคน ก่อให้เกิดปัญหาแก่อุทยานแห่งชาติเขาศิขณภูหลายประการด้วยกัน เช่น การทิ้งเศษขยะ และการทำลายพืชพันธุ์ไม้ยากแก่การควบคุม กลายเป็นภาระหนักของเจ้าหน้าที่ อุทยานฯ และเป็นเหตุให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของทางราชการกับทางวัด ปัญหานี้ ควรได้รับการแก้ไขอย่างระมัดระวัง เพื่อรักษาทั้งประเพณีซึ่งเป็นที่ศรัทธาของผู้คนมาช้านานและผืน ป่าธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ไว้ด้วยกัน

นอกจากประเพณีที่กล่าวมาแล้ว ยังมีงานประเพณีของจังหวัดในรอบปี
ดังละเอียดต่อไปนี้

ปิดทอง

งานปิดทองพระพุทธรูปไสยาสน์ประจำงานนี้จัดให้มีขึ้น ณ วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง
ในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปี โดยจัดให้มีปิดทองพระพุทธรูปไสยาสน์ พร้อมทั้งถวายผ้าไตรจีวรของผู้มี
จิตศรัทธาทัวไป ระหว่างเทศกาลดังกล่าว มีการแสดงมหรสพให้ชมด้วย

ประเพณีทิ้งกระจาด

จัดให้มีขึ้นช่วงประมาณเดือน 9 หรือเดือน 10 ณ ศาลเจ้าพ่อแหลมสิงห์ อำเภอ
แหลมสิงห์ ประเพณีนี้มีการทำบุญตักบาตร และเซ่นไหว้วิญญาณผีไม่มีญาติทั้งหลายด้วยอาหารคาว
หวานและเครื่องใช้ต่างจากนี้ ยังมีมหรสพต่าง ๆ มากมาย ในบางปีท่านอาจจะได้ชมละครชาตรี
ของคนเมืองจันทบุรีที่เรียกว่า "เท่งตุ๊ก" ซึ่งมีลักษณะ คล้ายมโนราห์ของชาวปักษ์ใต้ด้วย

ประเพณีลอยกระทง

จัดในช่วงวันขึ้น 13-15 ค่ำ เดือน 12 ณ วัดจันทนาราม เขตอำเภอเมือง ในงาน
ดังกล่าว นอกจากจะมีการลอยกระทงในแม่น้ำจันทบุรี รวมทั้งจุดพลุและดอกไม้ไฟ ในยามค่ำคืนแล้ว
ตอนกลางวันยังมีการแข่งเรือ และการละเล่นต่างๆอีกด้วย

งานตักสิมรำลึก

งานตักสิมรำลึกจัดให้มีขึ้นระหว่างวันที่ 28 ธันวาคม ถึง 3 มกราคมของทุกปี
สถานที่จัดงานคือบริเวณสนามกีฬาจังหวัดจันทบุรีและบริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้า
ตากสินมหาราช ในงานนี้ นอกจากจะมีการแสดงนิทรรศการต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการแล้วยังมี
ของดีเมืองจันทน์มาจำหน่ายสำหรับผู้มาเที่ยวงานอีกมากด้วย

ประเพณีตักบาตรเทโว ของชาวตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี

การตักบาตรเทโว ตามตำนานของพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า ก่อน พ.ศ. 80 ปีพระ
พุทธองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อเทศนาโปรด
พระพุทธรูปมารดาเป็นเวลา 3 เดือน นับตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 จนถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่ง
พระองค์จะต้องเสด็จลงจากดาวดึงส์ในวันออกพรรษา จึงเป็นประเพณีของชาวพุทธที่มีการตักบาตร
เทโวในวันนี้

การตักบาตรเทโวเป็นประเพณีที่มีในหลายพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรีที่มี
วัตถุประสงค์ใกล้เคียงกัน คือ ให้ชาวพุทธได้ระลึกถึงวันคล้ายวันพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก
หลังจากเทศนาโปรดพุทธมารดา นอกจากนี้ยังปลูกฝังคุณธรรมแก่ชนรุ่นหลังและรักษาประเพณีไว้
สืบไป สำหรับการตักบาตรของชาวตำบลบางกะจะ มีวัตถุประสงค์ที่พิเศษออกไปอีกประการหนึ่ง คือ
เป็นการตักบาตรเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและไพร่พลที่มาพักพลบริเวณ
บ้านบางกะจะ เมื่อคราวที่ทรงยกไพร่พลมาตั้งมั่นที่จันทบุรี เพื่อเตรียมกอบกู้อิสรภาพเมื่อคราว
เสียกรุงครั้งที่สอง

การตักบาตรเทโวของชาวตำบลบางกะจะ เริ่มด้วยการนิมนต์พระสงฆ์มารับ
บิณฑบาต โดยเดินจากวัดโบสถ์บางกะจะถึงวัดพลับ เนื่องจากทางเดินจากวัดโบสถ์บางกะจะมีพื้นที่
ลาดเอียงไปจนจรดวัดพลับ โดยสมมติว่าเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ ในวัน

ตักบาตรเทโววันมีการอัญเชิญพระพุทธรูป 1 องค์ ประดิษฐานบนล้อเลื่อนมีบุษบกและมีบาตรตั้งอยู่หน้าพระพุทธรูป มีคนลากนำหน้าพระสงฆ์เดินตาม ชาวบ้านจะเตรียมธูปเทียน ข้าวสาร อาหารแห้ง ยืนเรียงรายทั้งสองฝากทางเดินเพื่อใส่บาตร บางปีมีชาวบ้านแต่งตัวเป็นพระอินทร์เดินนำหน้าขบวนตามด้วยนางฟ้านางสวรรค์โปรยข้าวตอกดอกไม้แก่ผู้มาตักบาตรและยมบาล ตามท้ายขบวนด้วยกลองยาว เพิ่มความสนุกสนานร่าเริง เสร็จจากการตักบาตรแล้วบางคนก็จะจำศีลที่วัดและพูดคุยกับพระสงฆ์ บางคนก็กลับบ้านตามอริยาศัย การตักบาตรเทโวนับเป็นประเพณีที่ทำกันสืบทอดมาทุกปี

ประเพณีทอดกฐินตก ของชาวบ้านสามผาน อำเภอกำแพงแสน

ประเพณีการทอดกฐินเป็นประเพณีที่ชาวพุทธทั้งหลายปฏิบัติกันมาเป็นประจำ และเป็นไปตามพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลาที่ทำการทอดกฐินคือ เริ่มวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวพุทธซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีจิตศรัทธาที่จะทอดกฐินที่วัดใดวัดหนึ่งจะจงเป็นเจ้าของนำกฐินมาทอดพร้อมกำหนดวันให้อยู่ในช่วงที่กำหนดเป็นการล่วงหน้า แต่ถ้าวัดไม่มีผู้มาจองทอดกฐินในปีนั้นก็ถือว่า "กฐินตก" ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณวัดก็จะประชุม กำหนดนัดหมายที่จะจัดกฐินสามัคคีขึ้น กล่าวคือทุกคนเป็นเจ้าของภาพในการทอดกฐินพิธีการจะมีการสมโภชกฐิน นิมนต์พระให้สวดพระมงคลคาถา ในเวลาเย็นตอนกลางคืนจะมีมหรสพ เช่น ลิเก ภาพยนตร์ ละครชาตรี หนังตะลุง เป็นต้น รุ่งเช้าของอีกวันหนึ่งมีการถวายภัตตาหารคาวหวานแด่พระสงฆ์ เสร็จแล้วชาวบ้านจะนำเครื่องกฐินไปทำพิธีสงฆ์ในโบสถ์ เสร็จพิธีการทอดกฐินแล้วมีการโปรยทานสำหรับเด็ก ๆ และผู้ยากจนที่บริเวณโบสถ์หรือที่ลานวัด เป็นอันเสร็จพิธีการทอดกฐินตก ประเพณีการทอดกฐินตกนี้ ถือเป็นอันสงฆ์ได้บุญมาก นอกจากนี้ยังเป็นการถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ในวัด และทรงไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าและสืบทอดมรดกที่ดั่งงามของพุทธศาสนาไว้สืบไป

ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏจันทบุรี

ยอดเขาคิชฌกูฏมีรอยพระพุทธรูปบาทซึ่งเป็นที่เรียกกันทั่วไปว่า พระบาทเขาคิชฌกูฏ หรือ พระบาทพลวง ตั้งอยู่ที่ตำบลพลวง กิ่งอำเภอกันทรวิชัย ห่างจากตัวจังหวัดทางทิศเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร เป็นรอยพระบาทหนึ่งในภาคตะวันออกที่มีประชาชนทั้งชาวจันทบุรีและทั่วไปมานมัสการกราบไหว้เป็นประจำทุกปีเป็นเวลาช้านานมาแล้ว

ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทเขาคิชฌกูฏหรือพระบาทพลวง เป็นเทศกาลเดือน 3 ที่ปฏิบัติกันมาช้านาน แต่เดิมเริ่มขึ้นไปนมัสการในวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี แต่มาระยะหลังนี้เริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จึงได้เปิดเวลาให้นมัสการมากขึ้น

ประเพณีชักพระบาทของชาวหมู่บ้านตะปอน

ในปี พ.ศ. 2515 เจ้าพระยาธรรมาธิบดีได้เป็นประธานในการผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตพระอุโบสถหลังเก่าซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปัจจุบันพระอุโบสถหลังนี้ยังปรากฏอยู่ซึ่งมีอายุประมาณ 400 ปี ได้นำเอาพระบาทจำลองมาจากวัดช้างให้จังหวัดปัตตานีโดยมาทางเรือ เมื่อมาถึงอำเภอสทิงพระได้จัดทำพิธีสมโภชฉลองกัน 7 วัน จากนั้นได้นำมาไว้ที่วัดตะปอนน้อย

ลักษณะของพระบาทจำลองนี้ทำด้วยผ้ากว้างประมาณ 5 ศอก ยาว 21 ศอก บนผืนผ้านี้ประกอบด้วยรอยพระบาท 4 รอย รอยที่หนึ่งเป็นรอยของ "พระกุตสันโธ" รอยที่สองเล็ก ลงมาเป็นรอยพระบาทของ "พระโคนาตม" เล็กรองลงมาเป็นรอยที่สาม เป็นรอยพระบาทของ "พระกัสสปะ" และรอยที่สี่เป็นรอยเล็กที่สุด เป็นรอยของ "พระพุทธโคดม" (พระพุทธเจ้า) ซึ่งรอยทั้ง สี่นี้ ซ้อนกันอยู่บนผืนผ้าชิ้นเดียวกัน

คนในสมัยนั้นเชื่อกันว่า "รอยพระบาท" นี้สามารถจัดโรครักษาไข้เจ็บต่างๆที่ ระบาดในหมู่บ้านนี้ได้ ซึ่งในสมัยนั้นทางการแพทย์ยังไม่เจริญเท่าที่ควร ปีใดมีโรคระบาดทำให้ผู้คน ล้มตายกันมาก โดยไม่มีทางที่จะช่วยได้ ชาวบ้านจะนำพระบาทจำลองออกแห่ ในการแห่นี้เขาจะมัดว นผ้าให้กลมแล้วเอาผ้าห่อข้างนอกอีกหลายชั้นแล้วนำไปใส่เกวียน และประดับเกวียนที่บรรทุกพระบาท จำลองให้สวยงาม มีคนตีกลองอยู่บนเกวียนนั้นด้วย โดยแห่ไปตามที่ต่าง ๆ สามารถนำเกวียนไปได้ ถ้า บ้านใดมีผู้คนเจ็บป่วยมากก็อัญเชิญพระบาทจำลองนี้ขึ้นไปบนบ้าน มีพระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์ไปทั่วๆ โรครักษาไข้เจ็บนั้นก็หายหรือเบาบางลง

ต่อมาการแพทย์เจริญขึ้น โรคระบาดน้อยลง การแห่พระบาทจำลองก็ เปลี่ยนแปลงไป คือ เปลี่ยนจากแห่มาเป็นชักเย่อแทน โดยถือเอาวันสำคัญคือหลังวันสงกรานต์ ประมาณ วันที่ 15 เมษายนของทุกปี ในการชักเย่อนี้จะให้ ชาย - หญิงอยู่คนละข้างโดยผูกเชือก ติดอยู่กับเกวียนขณะที่ทั้งสองฝ่ายออกแรงดึงเชือก คนตีกลองที่อยู่บนเกวียนจะตีกลองรัวจนฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งชนะ ฝ่ายชนะถือว่าเป็นสิริมงคลเพราะสามารถลากพระบาทได้ ฝ่ายแพ้ก็จะขอแก้ถ้าใหม่ เพื่อต้องการชนะบ้าง เป็นที่สนุกสนานมาก หลังจากวันสงกรานต์ชาวบ้านจะนำรอยพระบาท ไปบำเพ็ญตามทางแยกเข้าหมู่บ้านต่างๆ แห่งละ 1 - 2 วัน นับแต่หมู่บ้านตะปอนน้อยไปจนถึงหมู่บ้าน หนองเสม็ดเพื่อเป็นการฉลองรอยพระบาทหลังสวดพุทธมนต์ประชาชนจะนำเกวียนที่มีรอยพระบาท นั้นมาชักเย่อ รุ่งขึ้นเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เป็นนสร็จพิธี นับระยะเวลา ที่ชาวบ้านนำรอยพระบาทไปทำพิธีตามสถานที่ต่าง ๆ ในตำบลตะปอนใช้เวลา 1 เดือน พอติดถือได้ว่า รอยพระบาทจำลองนี้เป็นมิ่งขวัญและสิริมงคลของชาวตำบลตะปอน ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติอยู่

ประเพณีทำบุญส่งทุ่ง หมู่บ้านตะปอนน้อย อำเภอชลุง

การทำบุญส่งทุ่งจะทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ประมาณกลางเดือนมกราคม เพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อำนวยความอุดมสมบูรณ์ เพื่อความเป็นสิริมงคล อีกทั้งยังเป็นการ อุทิศส่วนกุศลให้ผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีทำบุญกลางทุ่งของหมู่บ้านพลูยาง ตำบลสีพยา อำเภอท่าใหม่

ชาวบ้านสีพยา อำเภอท่าใหม่ มีประเพณีท้องถิ่นประจำปีในเดือนมกราคม มีการ จัดงานทำบุญกลางทุ่งเพื่อบวงสรวงเจ้าที่ที่สิ่งสถิตบริเวณทุ่งนา เพื่อความเป็นสิริมงคลแลความสามัคคี ของของชาวบ้าน

ประเพณีมีมาช้านานแล้ว โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็นที่กลางทุ่ง ในเย็นวันนั้นจะมีการเผาข้าวหลาม - ทำขนมจีน และข้าวหมาก โดยชาวบ้านช่วยกันทำรุ่งขึ้นเช้า นำ อาหารที่ได้เตรียมทำไว้นั้นมาถวายพระ ในตอนเพลนำเอาอาหารมาถวายพระอีกครั้งเป็นเสร็จพิธี อาหารที่เหลือจะนำไปแจกจ่ายเพื่อนสนิทมิตรสหายอีกด้วย

อนึ่ง ประเพณีนี้หมู่บ้านสามผาน ตำบลท่าใหม่ เรียกกันว่า **ทำบุญส่งเปรต** ที่ตำบลตะปอนน้อย เรียกว่า **การทำบุญส่งทุ่ง** ซึ่งทั้งหมดก็คือประเพณีเดียวกันนั่นเอง
ในงานนี้มักจะมีหนังตะลุง รำวง ละคร ให้ชาวบ้านได้ชมในคืนที่ได้นิมนต์พระ มาสวดมนต์เย็น

ประเพณีทอดผ้าป่าโจรของหมู่บ้านสามผาน อำเภอท่าใหม่

ชาวหมู่บ้านสามผานมีประเพณีท้องถิ่น จัดทอดผ้าป่าโจรบริเวณทางสามแพร่ง หรือบริเวณที่พระออกบิณฑบาต ทำได้ไม่จำกัดเวลาทั้งในพรรษาและออกพรรษา เพื่อถวายเครื่องใช้สำหรับพระที่ขาดผ้าบังสุกุล โดยถือผ้าบังสุกุลเป็นวัด หมายถึงผ้าที่ปราศจากเจ้าของผู้ที่จัดทอดผ้าป่าโจรจะต้องเตรียมผ้าขาวซึ่งยาวเป็นหลาสี่อ้อมกรัก (สี่อ้อมกรัก หมายถึง สี่ที่ได้จากแก่นขนุนที่เคี้ยวเป็นก้อน เวลาจะใช้ก็นำไปต้มจะละลายน้ำเป็นสีสำหรับย้อมผ้าได้) เข็ม ด้าย พร้อมทั้งบริวารผ้าป่านั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้ที่จะทอดว่าจะมีมากหรือน้อยก็ได้ในการจัดต้องทำกันภายในครอบครัวและญาติพี่น้องที่นับถือเท่านั้น และเวลาที่ใช้ทอดผ้าป่าโจรจะทำการในวันใกล้รุ่ง คือก่อนที่พระจะออกบิณฑบาต นำสิ่งของเครื่องใช้ที่จัดเตรียมนั้นไปวางไว้ที่ทางสามแพร่งหรือตามบริเวณที่พระออกบิณฑบาตและจุดธูปปักเป็นระยะ ตั้งแต่กองผ้าป่าออกไปยังบริเวณที่พระออกบิณฑบาต จะมองเห็นและทราบที่ตั้งของกองผ้าป่า (หากเป็นที่โล่งเตียน ก็ไม่ต้องจุดธูปบอกก็ได้ เมื่อพระรูปใดพบเห็น ท่านจะไปยังที่วางกองผ้าป่า และเมื่อพระรูปใดได้พบกองผ้าป่าก็จะเป็นสิทธิของพระรูปนั้นทันที

เทศกาลว่าวไทย จันทบุรี

ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม เมื่อลมหนาวมาเยือน คนจันทบุรีจะหาโอกาสมาออกกำลังกายในเวลาเช้าและเย็นตามสวนสาธารณะ และบริเวณทุ่งโล่งช่วงเวลาเย็นจะมีกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่นิยมการเล่นว่าว ว่าวที่เล่นได้แก่ ว่าวสูง ว่าวปักเป้า อีลุ่ม ฯลฯ

การแข่งขันว่าว ในจังหวัดจันทบุรีมีการแข่งขันกันก็เฉพาะภายในหมู่บ้าน โดยแข่งว่าว "ด้อยด้อย" ประเภทเสียงเพราะนับแต่ปี พ.ศ. 2538 ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี คือ นายอมร อนันตชัย ให้ความสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษได้เป็นประธานจัดงานประเพณีการแข่งขันว่าวหรือ "**เทศกาลว่าวไทย**" อย่างต่อเนื่อง ในระหว่างวันที่ 3 - 5 ธันวาคม ของทุกปี ณ สนามบินกองทัพเรือ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

เทศกาลของดีเมืองจันทวันผลไม้

จัดตรงกับช่วงที่ผลไม้จากสวนต่างๆ ของเมืองจันทร์ออกผลผลิต คือ ประมาณปลายเดือนพฤษภาคมหรือต้นเดือนมิถุนายน ที่บริเวณสนามกีฬาจังหวัดและถนนเทศบาลสาย3 มีการออกร้านค้าผลไม้และสินค้าพื้นเมืองจากชาวบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วยังมีขบวนแห่รถประดับด้วยผลไม้ มีการประกวดผลไม้จากสวนต่าง ๆ เช่น ทูเรียน เงาะ ลำไย มังคุด ฯลฯ และประกวดสุนัขหลังอาณ นอกจากนี่ยังมีการแสดงนิทรรศการต่างๆ การออกร้านจำหน่ายอัญมณี และการแสดงมหรสพ เป็นที่ใฝ่ฝันและประทับใจของคนต่างถิ่นที่จะมาหรือได้มาสัมผัสเมืองจันทร์ในวันที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของผลไม้ นานาพันธุ์ ซึ่งเป็นที่ภูมิใจของชาวจันทร์เป็นอย่างยิ่งที่เห็นรอยยิ้มอย่างพอใจของผู้มาเยี่ยมชม

ภาพที่ 2.14 : กิจกรรมการประกวดสุนัขในเทศกาลของดีเมืองจันทวันผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า จังหวัดจันทบุรีมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร วัฒนธรรมทางศาสนา รวมถึงศิลปะหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของผู้คนซึ่งสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาออกแบบตามหลักการทางศิลปะได้อย่างไม่รู้จบ

2.1.3 เอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมากมายสามารถจำแนกได้ดังนี้

ตราประจำจังหวัดจันทบุรี

รูปกระต่ายอยู่ในดวงจันทร์เปล่งแสงเป็นประกาย

ลิขสิทธิ์ของมหา

จำโพพรรณี

ภาพที่ 2.15 : ตราประจำจังหวัดจันทบุรี
ที่มา : (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2566)

แสงจันทร์ หมายถึง ความสวยงามเยือกเย็น ละมุนละไม เปรียบได้กับความสงบร่มเย็น และร่มเย็นเป็นสุข

รูปกระต่าย เป็นสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของดวงจันทร์ ซึ่งชาวไทยโดยทั่วไปเชื่อว่ามียูเรนัส มาแต่ดึกดำบรรพ์ เช่นเดียวกับที่จันทบุรีเป็นเมืองโบราณมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารมาตั้งแต่แรก สร้างกรุงศรีอยุธยา

น้ำตกถือเลื่อง	Famous waterfalls
เมืองผลไม้	Fruit city
พริกไทยพันธุ์ดี	Good variety pepper produce
อัญมณีมากเหลือ	Precious gemstone
เสื่อจันทบูร	Abundance Chanthaburi mats specialty

2.1.3.1 เอกลักษณ์ทางธรรมชาติ

นอกเหนือจากจันทบุรีจะมีฝนตกชุกเกือบตลอดปี เรียกได้ว่าฝนแปด (เดือน) แดดสี่ (เดือน) ในรอบปีแล้ว ยังมีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งในน้ำ (ทะเล) และบนพื้นแผ่นดิน ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายกันทั่วไป คือ

น้ำตกพลิว

เป็นน้ำตกที่สวยงามมากแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว เขตอำเภอแหลมสิงห์ น้ำตกพลิวมี 3 ชั้น มีอ่างศิลารองรับเป็นชั้น ๆ กระแสน้ำที่พวยพุ่งจากลำธารบนเขาลงมาในอ่างศิลานั้นสูงถึง 20 เมตร เมื่อน้ำตกลงมาในอ่างศิลาใบแรกเต็มแล้ว ก็ไหลล้นลงสู่อ่างใบที่ 2 และใบที่ 3 ตามลำดับ แล้วกลายเป็นลำธารไหลเรื่อยไปตามเชิงเขา ดังนั้น ทิวทัศน์ในบริเวณน้ำตกนี้จึงงดงามน่าชมยิ่งนัก

หาดคุ้งวิมาน

หาดคุ้งวิมานเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเลที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรีอยู่ในท้องที่ตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม แยกเข้าทางขวามือของเส้นทางถนนสุขุมวิท ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201 - 202 ก่อนถึงตัวเมืองจันทบุรีประมาณ 28 กิโลเมตร เข้าไป 27 กิโลเมตร ตามถนนลูกรังบดอัด และมีหาดยาวเป็นตอนๆ ตลอดเส้นทางทั้งสองข้างจะผ่านสวนผลไม้ นานาชนิด มีเงาะ ทุเรียน มังคุด ลางสาด ระกำ ผ่านธรรมชาติสวยงามที่มีทุ่งนาป่าเขาสวนยาง และพริกไทย หมู่บ้านของชาวชนบทที่รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มๆ

ก่อนถึงหาดคุ้งวิมานประมาณ 1 กิโลเมตร จะมีทางแยกซ้ายมือขึ้นไปบนภูเขาเตี้ย ๆ ซึ่งแวงทางจังหวัดจันทบุรีจัดให้เป็นจุดชมวิว ณ จุดนี้ในตอนบ่ายที่แสงแดดจัดจ้ามองไปที่หาดคุ้งวิมานซึ่งอยู่ไกลออกไปทางทิศตะวันตก จะเห็นประกายแดดสัมผัสกับปลิวละอองของน้ำทะเลเป็นประกายระยิบระยับ มีปูยเมฆสีขาวล่องลอยไปตามกระแสลมเป็นฉากหลัง งามจับตาจับใจยิ่งนัก ถนนเลียบบหาดคุ้งวิมานช่วงนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นถนนเลียบบชายฝั่งทะเลที่สวยงามที่สุดในภาคตะวันออก หาดคุ้งวิมานเป็นหาดทรายสีทอง มีโขดหินโผล่ผุดเป็นแห่ง ๆ แต่งแต้มชายหาดให้สวยงามยิ่งขึ้น

ยามที่คลื่นลาโถมเข้าซัดโขดหินตามกำลังแรงของลม ทำให้น้ำแตกกระเซ็นเป็นฟองผอยขาวพรั่งตา ตัดกับสีฟ้าสดใสของน้ำทะเล ไกลออกไปเห็นเรือประมงอยู่สิบลีบ ๆ ผู่นกนางนวลและนกทะเลบางชนิด บินฉวัดเฉวียนอย่างร่าเริง

แหลมเสด็จ หาดเจ้าหลาว อ่าวคู้กระเบน

หาดแหลมเสด็จ เป็นหาดทรายขาวสะอาดยาวเหยียดสุดสายตา เป็นหาดทรายต่อเนื่องกับหาดคู้วิมาน อยู่ในท้องที่ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ แยกจากถนนสุขุมวิทไปตามเส้นทางเดียวกับหาดคู้วิมาน เมื่อเข้าไปได้ประมาณ 16 กิโลเมตร จะมีป้ายบอก แยกซ้ายมือไปแหลมเสด็จอีก 11 กิโลเมตร เมื่อเข้าไปได้ประมาณ 3 กิโลเมตร เส้นทางจะวกวนขึ้นไหล่เขา ณ จุดนี้จะมีมองเห็นพื้นดินที่เรียกว่า "แหลมเสด็จ" ยื่นออกไปในทะเล แบ่งทะเลออกเป็น 2 ด้าน ด้านซ้ายเป็นชายหาด เรียกว่า **หาดแหลมเสด็จ** ด้านขวาเป็นคู้วิมานเว้งกว้างใหญ่เรียกว่า **อ่าวคู้กระเบน** สุดปลายแหลมเสด็จจะมีภูเขาขนาดกลางปิดสกัดปลายแหลมไว้

หาดแหลมเสด็จเป็นหาดทรายขาวสะอาดยาวเหยียดสุดสายตา เป็นหาดทรายต่อเนื่องกับหาดเจ้าหลาว นับความยาวของสองหาดรวมกันได้ประมาณ 10 กิโลเมตรเศษ หาดทรายทางด้านแหลมเสด็จจะชันเล็กน้อย และจะค่อยๆ ลาดออกไปในทะเลนบระยะทางเป็นร้อย ๆ เมตร มาทางด้านหาดเจ้าหลาว หาดทั้งสองหาดนี้เหมาะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีบรรยากาศสงบเงียบ จะตั้งเต็นท์พักผ่อนในตอนกลางคืนก็เหมาะ เพราะเหนือชายหาดจะเป็นสนามหญ้าธรรมชาติได้ร่มทิวมะพร้าวต้นพัน ๆ หมื่น ๆ ต้น

อ่าวคู้กระเบนอยู่ทางด้านขวามือของแหลมเสด็จ ชาวบ้านเรียกหาดทางด้านซ้ายมือของแหลมเสด็จว่า **ทะเลนอก** เพราะถัดหาดทรายออกไปเป็นทะเลเว้งกว้างสุดขอบฟ้าของอ่าวไทย ส่วนอ่าวคู้กระเบน เรียกว่า **ทะเลใน** พื้นที่ภายในอ่าวคู้กระเบนเป็นลักษณะชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งกำเนิดของสัตว์น้ำเล็กๆ ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา เมื่อเติบโตแข็งแรงแล้ว ก็จะว่ายออกทะเลเล็ก จึงนับว่าภายในอ่าวคู้กระเบนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอย่างมหาศาล

ทั้งพื้นที่ที่แหลมเสด็จ หาดเจ้าหลาว และอ่าวคู้กระเบนเป็นแหล่งกำเนิดของนิทานพื้นบ้านที่ผู้เฒ่าผู้แก่ชอบเล่าให้ลูกหลานฟังสืบทอดกันมาไม่เคยขาดสาย

หาดแหลมสิงห์

หาดแหลมสิงห์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเลดั้งเดิมของคนเมืองจันทน์และรู้จักกันมาช้านาน อยู่ในท้องที่ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ ห่างจากตัวเมืองจันทบุรี 30 กิโลเมตร ไปตามเส้นทางถนนสุขุมวิทที่มุ่งไปจังหวัดตราด แล้วแยกขวามือตรงหลักกิโลเมตรที่ 232 เข้าไปอีก 16 กิโลเมตร เป็นถนนราดยางตลอดหาดแหลมสิงห์เป็นชายหาดปากอ่าวที่แม่น้ำจันทบุรีไหลมาออกอ่าวไทยที่นี่มีริมเงาของทิวสนยาวไปตามแนวของชายหาด มีที่นั่งพักผ่อนพร้อมทั้งร้านจำหน่ายอาหารตั้งเรียงรายอยู่ริมหาด ไกลออกไปในทะเลจะมองเห็นเกาะจุฬาและเขาแหลมสิงห์อยู่เบื้องหน้า

อ่าวกระทิง

อ่าวกระทิงเป็นชายหาดที่อยู่ในอ่าวเล็ก ๆ ตัวอ่าวมีลักษณะโค้งเป็นพระจันทร์ครึ่งซีกโอบล้อมด้วยดงมะพร้าวและป่าไม้เชิงเขาแหลมสิงห์ทางด้านทิศใต้การเดินทางไปอ่าวกระทิงไปได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีเส้นทางไปโดยรถยนต์ โดยเริ่มจากตลาดอำเภอท่าใหม่

ไปตามเส้นทางท่าใหม่ - บางกะไชย ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร และเลี้ยวซ้ายไปอีก 3 กิโลเมตร ก็จะถึงอ่าวกระทิง ส่วนทางน้ำต้องนั่งเรือจากท่าเทียบเรือที่หาดแหลมสิงห์ข้ามไปที่เขาแหลมสิงห์ แล้วเดินลัดเลาะไปตามช่องเขาขาดข้ามไปอีกด้านหนึ่งก็จะถึงอ่าวกระทิง แต่ก่อนที่จะลงไปยังอ่าวกระทิง เมื่อถึงสันเขาจะมีทางแยกซ้ายมือขึ้นไปยังที่ตั้งของ "กระโจมไฟ" ที่ให้สัญญาณแก่เรือในทะเลยามค่ำคืนและที่บริเวณนี้เมื่อมองตามหน้าผาที่สูงชันลงไปในทะเล จะเห็นหินก้อนมหึมาโผล่พ้นน้ำทะเลตรงจุดใกล้บริเวณอ่าวกระทิงมองดูคล้ายกับสิงห์หมอบนิ่งอยู่ โดยหันหน้าออกไปยังทะเล ประดุจทำหน้าที่คอยปกป้องอารักขาระแวงระวังให้กับสถานที่ที่เรียกกันว่าแหลมสิงห์ทั้งหมด และเพราะก้อนหินมหึมาก่อนนี้ที่มองดูแล้วคล้ายสิงห์หมอบ จึงได้เรียกขานนามบริเวณนี้ว่า "แหลมสิงห์" อ่าวกระทิงเป็นอ่าวที่มีหาดทรายสีทอง น้ำใสสะอาดตา มีหน้าผาสูงใหญ่ แนวหินและแมกไม้เขียวชอุ่ม เขาแหลมสิงห์เป็นฉากหลังงดงามยิ่งนัก เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสงบเงียบ เพราะที่นี่จะไม่ค่อยมีเสียงรบกวนอื่นใด นอกจากเสียงลมผสมกับเสียงคลื่น คละเคล้าด้วยเสียงนกหลากชนิด นานๆ จะได้ยินเสียงโหยของชะนีดังแว่วมาจากดงไม้บนเขาแหลมสิงห์ สถานที่แห่งนี้เหมาะอย่างยิ่งที่จะมาท่องเที่ยว พอใกล้สายจะได้กลิ่นดอกไม้ป่าหอมตลบอบอวลทั่วบริเวณอ่าว โดยเฉพาะรสสุคนธ์ซึ่งขึ้นอยู่ทั่วไปจะบานขาวสะพรั่งชูช่อส่งกลิ่นหอมไปไกล

อ่าวยาง

อ่าวยางเป็นอ่าวเล็ก ๆ เช่นเดียวกับอ่าวกระทิง มีต้นยางสูงใหญ่โอบหนา ใ้ร่มเงาที่ร่มรื่น ขึ้นอยู่ทั่วบริเวณหาด เพราะมีต้นยางมากนี่เอง จึงได้ชื่อว่า อ่าวยางการเดินทางไปอ่าวยางใช้เส้นทางเดียวกับอ่าวกระทิง ธรรมชาติสองข้างทางแลดูขั้ดกันแต่ชวนตื่นตา กล่าวคือ ด้านซ้ายเป็นนาทุ่ง ส่วนด้านขวาเป็นป่าไม้เชิงเขาชันเปียดเสียดสูงต่ำสลับกันไป ถัดลึกลงชันเป็นป่าไม้ขนาดใหญ่มียางตะเคียน เคี่ยม มะค่าสูงเสียดกันขึ้นไป ในอดีตมีสัตว์ป่าขนาดเล็ก เช่น กระจก เม่น ชะมด กระรอก ให้พบเห็นอยู่บ่อยๆ

อ่าวยางเป็นอ่าวที่มีหาดทรายและมีโขดหินสีเทาโขดเล็กโขดน้อย โผล่พ้นพื้นทรายอยู่ทั่วไป ถัดชายหาดขึ้นไปจะมีต้นลำเจียกงอกเป็นกอๆ และบริเวณใกล้ๆ กันนั่นเองในระหว่างดงลำเจียกจะมีลำธารเล็ก ๆ น้ำใสเย็นน้ำจืดสนิท ไหลรินมาจากเชิงเขาลัดเลาะไปตามเกาะแก่งแอ่งหิน ดูคดเคี้ยวหายไปทะเล และที่หน้าอ่าวยางนั้นมีเกาะเล็ก ๆ เกาะหนึ่งอยู่ในทะเล เรียกว่า เกาะนมสาว ซึ่งเกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านเรื่องตามองคล้ายกับนางยมโดย เป็นที่รู้จักกันดี

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏได้เริ่มรังวัดทำแผนที่ใน พ.ศ. 2503 และประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2500 ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 กรมป่าไม้ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจเพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ และประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติโดยสมบูรณ์มีผลตามกฎหมายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2520 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 14 ของประเทศไทย

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลตะเคียนทอง ตำบลพลวง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ ตำบลฉนวน ตำบลวังซำ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีมีเนื้อที่ประมาณ 36,687 ไร่ (58 ตารางกิโลเมตร)

ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงชันสลับซับซ้อน โดยทางทิศตะวันออกเป็นหน้าผาสูงชันลาดลงในทางทิศใต้และทิศตะวันตก ยอดเขาที่สูงที่สุดมีความสูงประมาณ 1,085 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ ค่อนข้างจะเย็นและชื้น ปริมาณน้ำฝนรวมประมาณ 3,000 มิลลิเมตร / ปี อุณหภูมิเฉลี่ย 26 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 87.6%

พันธุ์พืชและสัตว์ป่า เป็นป่าดงดิบชื้น มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ยาง ตะเคียน พนอง กฤษณา (ไม้หอม) กระบาก สำรอง ชัน ชุมแพรง หวาย ระกำ เร่ว ฯลฯ

สัตว์ป่า ได้แก่ ช้าง เสือ หมี เก้ง เสียงผา ชะนี ไก่ฟ้าหลังขาวจันทบูร ไก่ป่า นกต่าง ๆ ตะกวด กิ้งก่า กบ อึ่งอ่าง เขียด ปาด ปลาพลวง ปลาเนื้ออ่อน ปลาตุกร้าพัน ฯลฯ

จุดเด่นที่น่าสนใจ

1. น้ำตกกระทิง มีจำนวน 13 ชั้น มีน้ำไหลตลอดทั้งปี อยู่ในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาเที่ยวมากที่สุด

2. พระบาทพลวง เป็นปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยา เกิดสภาพเป็นรอยพระพุทธรูปอยู่บนยอดเขาพระบาทพลวง (เขาคิชฌกูฏ อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 16 กิโลเมตร จะเปิดให้เห็นมีสักการทุกๆ ปี ในช่วงวันเพ็ญเดือนสาม การขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทมี 2 ทาง คือ เดินเท้าจากที่ทำการอุทยานฯ ไปจนถึงเขาพระบาท และอีกทางคือจอดรถไว้ที่วัดพลวงหรือหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ และเดินเท้าต่อไป

3. ป่าเขาคิชฌกูฏเป็นป่าดงดิบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วยพรรณไม้เนื้ออ่อนใหญ่ขึ้นปกคลุมอยู่หนาแน่นร่มรื่นสวยงามตามธรรมชาติ

4. น้ำตกคลองช้างเซ อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 10 กิโลเมตรอยู่ในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ โดยแยกจากถนนขึ้นเขาพระบาทบริเวณหน้าหน่วยพิทักษ์ฯ แต่ละชั้นมีความสูงมากแต่ก็แผ่วไว้ซึ่งความสวยงาม จะมีน้ำไหลตลอดทั้งปี เส้นทางนี้เหมาะแก่การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และมีพื้นที่กว้างเหมาะแก่การกางเต็นท์พักแรม การจะมากางเต็นท์พักแรมหรือเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ อุทยานฯ เปิดให้เข้าเยี่ยมชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 06.00 - 18.00 น.

พืชพันธุ์ไม้

เมืองจันทบุรีเป็นเมืองท่องเที่ยว คนนิยมมาเที่ยวกันในช่วงฤดูกาลที่ผลไม้มีชุกชุม ซึ่งตรงกับฤดูฝน ระยะเวลาประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม เมื่อผ่านจังหวัดระยองเข้าเขตจังหวัดจันทบุรี ตามเส้นทางถนนสุขุมวิทตั้งแต่อำเภอนายายอามเป็นต้นไป จะได้สัมผัสกับบรรยากาศของเมืองจันทน์เมืองผลไม้ได้อย่างเห็นได้ชัด เพราะสองฟากถนนจะมีทั้งสวนเงาะ ทุเรียน ลำไย มังคุด ระกำ ฯลฯ ออกลูกตกเต็มต้นห้อยระย้า ปัจจุบัน ชาวสวนในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาว ได้ทดลองปลูกลำไยและลิ้นจี่ มีผลผลิตและคุณภาพไม่แพ้ของภาคเหนือผลไม้ของจังหวัดจันทบุรีมีผลผลิตออกก่อนภาคอื่นๆ ที่ปลูกผลไม้เช่นเดียวกัน

เงาะ

เงาะเป็นพืชเมืองร้อนอีกชนิดหนึ่ง มีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณหมู่เกาะมลายู สำหรับประเทศไทยมีปลูกมากทางภาคตะวันออกและภาคใต้ เช่น ที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตรัง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสงขลา เป็นต้น

ลักษณะโดยทั่วไป เงาะเป็นพืชที่ขึ้นได้ดีในแถบที่มีอากาศร้อน มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า Nephelium (appaceum, linn เงาะเป็นไม้ผลขนาดกลาง สูงตั้งแต่ 15 - 20 เมตร ต้นตรงเป็นพุ่มสวย ลักษณะของผลกลมหรือค่อนข้างกลม สีเหลือง แดง สีเหลืองปนแดง หรือสีส้ม เป็นต้น มีขนอ่อนซึ่งอาจจะสั้นหรือยาวแล้วแต่พันธุ์

เงาะเป็นพืชที่ต้องการดินฟ้าอากาศร้อนโดยเฉพาะ คือ ต้องมีอากาศร้อนแต่ต้องมีความชื้นมาก ปริมาณน้ำฝนตั้งแต่ 2,500 - 3,000 มิลลิเมตรต่อปี และตกสม่ำเสมอตลอดปี ดินที่เหมาะสมสำหรับเงาะควรเป็นดินร่วนปนทราย หรือดินร่วนปนเหนียว มีอินทรีย์วัตถุมาก ระบายน้ำดี และดินต้องมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอด้วย

ทุเรียน

ทุเรียนเป็นผลไม้เมืองร้อน มีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่คาบสมุทรมลายูหรือประเทศมาเลเซีย ต่อมาได้ขยายพันธุ์เข้ามาทางภาคใต้ของไทยที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ชุมพร และได้ขยายไปปลูกในจังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง ปราชินบุรี นครนายก และนนทบุรี เป็นต้น

ทุเรียนถือเป็นผลไม้เศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่น่าเงินตราต่างประเทศเข้ามามาก เนื่องจากชาวต่างประเทศได้รู้จักและนิยมบริโภคมากขึ้น อีกทั้งรสชาติของทุเรียนไทยหอมหวานและอร่อยกว่าทุเรียนของประเทศอื่น ๆ

ลักษณะโดยทั่วไป ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า Duriozibethinus, Linn. มีลำต้นค่อนข้างสูงตรงเนื้อไม้อ่อน และใบมีสีเขียวเป็นมัน ใต้ใบเป็นสีน้ำตาลมีผลขนาดใหญ่ เปลือกหนาเต็มไปด้วยหนามแข็งรูปกรวย และมีลักษณะเป็นพุ่ม ภายใต้อาจมีเม็ดมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของดินและพันธุ์ สีของเนื้อมีหลายสี เช่น สีขาวแกมเหลือง เหลืองเข้ม ฯลฯ เนื้อเวลาสุกมีรสหวานและมีกลิ่นแรง

ดินที่ปลูกทุเรียนควรเป็นดินร่วนปนทรายมีอินทรีย์วัตถุมาก และควรเป็นดินที่มีการระบายน้ำดี น้ำไม่ขังแฉะในฤดูฝน

พันธุ์ของทุเรียน ทุเรียนสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ 3 ประเภท คือ

พันธุ์เบา เป็นทุเรียนตั้งแต่เริ่มปลูก (จากกิ่งตอน) ใช้เวลา 4 - 6 ปี ก็ออกผล เช่น ทุเรียนพันธุ์กระดุมทอง ชมพูศรี ชะนี ฯลฯ

พันธุ์กลาง เป็นทุเรียนตั้งแต่เริ่มปลูก ใช้เวลาประมาณ 5 - 6 ปี จึงจะให้ผล เช่น ทุเรียนพันธุ์ก้านยาว กบต่าง ๆ หมอนทอง ฯลฯ

พันธุ์หนัก เป็นทุเรียนที่ใช้เวลาปลูก 6 ปีขึ้นไปจึงจะออกผล เช่น ทุเรียน พันธุ์กำปัน ทองย้อยฉัตร ฯลฯ

มังคุด

มังคุดที่ปลูกกันอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่เพียงพันธุ์เดียวคือพันธุ์พื้นเมือง เนื่องจากมังคุดเป็นไม้ผลชนิดเดียวที่ไม่มีการกลายพันธุ์ จึงยังคงสภาพพันธุ์เดิมเอาไว้ได้มาจนถึงปัจจุบันและได้รับการส่งเสริมให้เป็นผลไม้เศรษฐกิจของจันทบุรี ปลูกมากที่อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอขลุง อำเภอท่าใหม่ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ ได้รับสมญาว่าเป็น "ราชินีแห่งผลไม้" (Queen of Fruit)

ลองกอง

ลองกองเป็นไม้ผลเมืองร้อน เป็นพืชตระกูลเดียวกับกลางสาตและลูกู มีถิ่นกำเนิด อยู่ตามหมู่เกาะมลา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และภาคใต้ของไทย ลองกองเป็นไม้ผลที่มีรสชาติดีกว่า กลางสาต มีกลิ่นหอม เกษตรกรจึงหันมาปลูกลองกองกันมากขึ้นในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด

สละ

สละเป็นพืชที่ให้ผลตลอดปี โดยเริ่มออกดอกมากตั้งแต่ช่วงฤดูแล้งเป็นต้นไป ตั้งแต่เริ่มออกดอกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 9 - 10 เดือน ลักษณะการออกดอกจะทยอยออกเป็นรุ่น ๆ เช่นเดียวกับมะพร้าว ต้นที่เริ่มปลูกใหม่เมื่ออายุได้ 3 ปีก็จะเริ่มให้ผลผลิตแต่จะให้ในปริมาณที่น้อยอยู่ ยิ่งอายุมากผลผลิตจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สละที่มีชื่อเสียงเรื่องรสชาติได้แก่สละเนินวง

พริกไทย

พริกไทยเป็นพืชที่อยู่ในสกุลเดียวกับพลู ลักษณะต่างๆ เหมือนกันมาก ปัจจุบัน นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่การปลูกพริกไทยมากที่สุดของประเทศ นอกจากนี้ก็มีจังหวัดทางภาคใต้ เช่น กระบี่ ตรัง สุราษฎร์ธานี เป็นต้น เกษตรกรที่ปลูกพริกไทยจะมี รายได้ต่อไร่สูงกว่าพืชชนิดอื่น การปลูกพริกไทยต้องหมั่นเอาใจใส่ดูแลรักษาอยู่ตลอดเวลา การปลูกใน ครั้งแรกต้องใช้ต้นทุนสูงและยังมีปัญหาด้านศัตรูพืชอีกมากมาย

ถิ่นกำเนิดของพริกไทยอยู่ในประเทศอินเดีย ต่อมามีการกระจายพันธุ์มายัง สหภาพพม่า มีหลักฐานว่าประมาณก่อนปี พ.ศ. 600 ได้มีผู้นำพริกไทยเข้ามาปลูกยังภาคพื้นเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ พริกไทยจัดว่าเป็นเครื่องเทศชนิดแรกและมีความสำคัญที่ประชากรเกือบทั่วโลก นิยมใช้เป็นเครื่องปรุงแต่งรสชาติอาหาร

ภาพที่ 2.16 : สวนพริกไทยในจันทบุรีในอดีต
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

เร็วหอม

เร็วเป็นพืชล้มลุกจำพวกกระวาน กระทือ ฯลฯ ขึ้นได้ในดินเกือบทุกชนิด โดยเฉพาะดินร่วนซุย แสงแดดรำไรมักขึ้นตามธรรมชาติในป่า ตามที่ขึ้นแฉะ ที่ป่าชายเขา ลุ่มน้ำหรือทางน้ำไหลที่มีความชื้นตลอดปี ปัจจุบันนำมาปลูกตามบ้าน ตามสวน ใช้เป็นเครื่องเทศปรุงอาหารและพืชสมุนไพร

อาหารพื้นบ้านจันทบุรีหลายอย่างขาดเร็วหอมไม่ได้เลย เช่น อาหารจำพวกแกงป่า แกงเผ็ด และผัดเผ็ดแบบจันทท์แท้ ๆ จะได้กลิ่นหอมที่แตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากในการปรุงเครื่องแกงจะใส่เร็วหอมลงไปด้วย ทำให้มีรสเผ็ดร้อนและหอมกลิ่นเร็ว เคล้าไปกับกลิ่นเครื่องเทศอื่น ๆ ยิ่งในแกงป่าและผัดเผ็ดป่า เร็วหอมยังมีความจำเป็น เพราะกลิ่นของเร็วหอมจะช่วยดับกลิ่นสาบของเนื้อสัตว์ป่าได้อย่างดี

เร็วจะเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่มีความชื้นสูง สภาพอากาศเย็น มีฝนตกชุกภูมิประเทศเป็นแอ่งหรือหุบเขา ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 100 - 1,000 เมตร ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีอินทรีย์วัตถุสูง เป็นดินร่วนปนทราย มีการระบายน้ำดี น้ำไม่ท่วมขัง มักพบขึ้นอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่หรือในป่าดงดิบ โดยเฉพาะบริเวณใกล้ลำธารหรือแอ่งน้ำ

ยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกมาก สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในแต่ละปีเป็นมูลค่ามากพอสมควรในปัจจุบันได้มีการวิจัยและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกยางพันธุ์ดีให้ผลผลิตต่อไร่สูง ตลอดจนส่งเสริมเกษตรกรรวมกลุ่มปรับปรุงยางกันอย่างกว้างขวาง

บริเวณที่มีการเพาะปลูกกันมากได้แก่ อำเภอนายายอาม อำเภอหนองน้ำยาว อำเภอขลุง อำเภอมะขาม และกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ ยางพาราสามารถเก็บเกี่ยวได้ตลอดปี แต่ส่วนใหญ่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงฤดูหนาวเป็นเวลาประมาณ 4 เดือนคือ ช่วงเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ เนื่องจากการไหลของน้ำยางดี

2.1.3.2 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดจันทบุรี ที่คือสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติต่อกันมาภายในจังหวัด ซึ่งมีความแตกต่างและโดดเด่นจากพื้นที่อื่น สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. โบราณสถานโบราณวัตถุ เนื่องจากจันทบุรีเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาช้านาน จึงมีหลักฐานทางโบราณสถานโบราณวัตถุมากมาย กระจายอยู่ทั่วจังหวัด เช่น เจดีย์ต่างๆ สถานที่สำคัญ โบราณวัตถุ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆมากมาย

2. ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น เนื่องจากจันทบุรีได้รับอิทธิพลจากหลากหลายวัฒนธรรม เช่น จีน ญวน จึงได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น เช่น การทอเสื่อจันทบูร แหวนกล จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น

3. ภาษาและวรรณกรรม จันทบุรีมีภาษาท้องถิ่นที่ออกเสียงสูงต่างจากสำเนียงคนภาคกลาง คนท้องถิ่นจะออกเสียงโท และในท้องถิ่นต่างๆจะมีการออกเสียงต่างออกไปอีก ซึ่งมาจากการหลอมรวมของผู้คนที่หลากหลายของชนชาติ

4. การละเล่นพื้นบ้าน ชาวจันทบุรีมีการละเล่นคล้ายกับผู้คนทางภาคกลาง แต่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมชนชาติอื่นที่เข้ามาใช้ชีวิต เช่น การแสดงเท่งตึกที่ดัดแปลงจากละครชาตรี เป็นต้น

5. ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ เนื่องจากจันทบุรีเป็นพื้นที่หลอมรวมกันหลากหลายวัฒนธรรม เช่น จีน ญวน และพุทธ จึงมีศาสนพิธี พิธีกรรมและความเชื่อที่หลากหลายแต่ผสมผสานกันอย่างลงตัว อีกทั้งยังมีวัดที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์จำนวนมาก เช่น วัดพลับ วัดโยธานิมิต วัดเขตรักษาบุญญาราม วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล เป็นต้น

6. การแต่งกาย การแต่งกายของชาวจันทบุรี แต่เดิมนิยมุ่งโจงกระเบนหม่มผ้าแถบ และมีพัฒนามาสวมเสื้อคอกระเช้าและนุ่งผ้าซิ่น ซึ่งคล้ายกับคนภาคกลาง ส่วนผู้ชายนิยมุ่งโสร่ง กางเกงขาก๊วย ไม่นิยมสวมเสื้อ โดยรวมแล้ว ชาวจันทบุรี นิยมแต่งกายเรียบง่าย ส่วนผู้ที่รับราชการก็จะมี การแต่งกายเหมาะสมกับหน้าที่การงานแตกต่างกันไป

7. อาหารการกิน จันทบุรีมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์จึงมีวัตถุดิบในการปรุงอาหารที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่ผลิตถั่วในการประกอบและรับประทานอาหาร จึงมีเมนูที่อร่อย โดดเด่น ด้วยส่วนผสม อาทิ ก้วยเตี่ยวหมูเสียง ผัดกระวาน และอาหารทะเลต่างๆ เป็นต้น

มรดกวัฒนธรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้น สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนของผู้คนของจังหวัดจันทบุรีได้เป็นอย่างดี และสามารถนำข้อมูลเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปเป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อประกอบการนำเสนออัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรีที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.1.4 ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า culture มาจากภาษาละติน คือ cultula ซึ่งแตกมาจากคำว่า colere หมายถึงการเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมในความหมายทางสังคมวิทยา

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้การสั่งสอน

2. วัฒนธรรมคือสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

วัฒนธรรมในความหมายตามกระทรวงวัฒนธรรมปัจจุบันกระทรวงวัฒนธรรมอธิบายว่าวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตซึ่งมีทั้งที่เป็นนามธรรมรูปประธรรมเป็นสิ่งที่จับต้องมองเห็นได้วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมจะปรากฏในรูปของวัตถุส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมคือพฤติกรรมและที่จับต้องหรือยากที่จะมองเห็นได้ในทันทีได้แก่ความรู้สึกคุณค่าปรัชญาความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทั้งสองส่วนจะประกอบอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคม

สรุปได้ว่าวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ได้แก่การรู้จักคิดรู้จักใช้รู้จักถ่ายทอดซึ่งเป็นลักษณะที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ เพราะสิ่งที่สัตว์ธรรมดาถือว่าเป็นสัญชาตญาณไม่ใช่การเรียนรู้

ความสำคัญของวัฒนธรรม

1. เพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัย 4 ในการครองชีพ
2. เพื่อความเรียบร้อยของสังคม ได้แก่ การปกครอง
3. เพื่อผลทางจิตใจได้แก่ศาสนา
4. เพื่อความสดชื่นในชีวิต ได้แก่ สุนทรียภาพ
5. เพื่อการสื่อสารความรู้ ได้แก่ การศึกษา

ประเภทของวัฒนธรรม วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. material culture คือ รูปธรรมหรือวัตถุธรรมเป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสได้
2. nonmaterial culture คือนามธรรมเป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่นสถาบันทางสังคมค่านิยมภาษาแบ่งเป็น
 - 2.1 คติธรรมเกี่ยวข้องกับคุณงามความดีจิตใจหรือคุณธรรมในชีวิต
 - 2.2 เนติธรรมเกี่ยวกับประเพณีและกฎหมาย
 - 2.3 สหธรรมเกี่ยวข้องกับมารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม

การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดโดยองค์การยูเนสโก ณ กรุงเวนิส ปีพ.ศ 2413 แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขาดังนี้

- 1.1 สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรม ศาสนาปรัชญาประวัติศาสตร์โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครองกฎหมาย เป็นต้น
- 1.2 สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษาวรรณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น
- 1.3 สาขาการช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อยการแกะสลักการทอผ้าการจักสาน เครื่องเงินเครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น
- 1.4 สาขาหัตถกรรมศิลป์ ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า งานบ้าน การดูแลเด็กและครอบครัว การรู้จักประกอบอาชีพช่วยเหลือเศรษฐกิจในครอบครัว เป็นต้น
- 1.5 สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่นมวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบอง กีฬาพื้นบ้าน เป็นต้น

การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ

1. รูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นมรดก (heritage culture)
2. วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต (living culture)
3. วัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ (creative culture)

สาเหตุของการเกิดวัฒนธรรม การเกิดวัฒนธรรมมีสาเหตุมาจากความต้องการของมนุษย์ 3 ประการ

1. ความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทางชีววิทยา (biological needs) ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานคือปัจจัย 4

2. ความต้องการทางสังคม (social needs) เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคนการแบ่งหน้าที่การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาพื้นฐานก่อให้เกิดวัฒนธรรมคือการจัดระเบียบทางสังคม (social organization)

3. ความต้องการทางจิตใจ (psychological needs) ซึ่งวัฒนธรรมที่มาตอบสนองความต้องการคือระบบความเชื่อลัทธิหรือศาสนา

จากการศึกษาข้อมูลด้านประเภทของวัฒนธรรมทำให้สามารถจำแนกประเภทของข้อมูลทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการนำไปอ้างอิงและคัดเลือกข้อมูลที่สำคัญ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานในการจำแนกวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบอีกด้วย

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการออกแบบลวดลายกราฟิก

2.2.1 หลักการออกแบบ (Principle Design)

หลักการออกแบบ คือ ทฤษฎีองค์ประกอบพื้นฐานทางเลขคณิตสำหรับการออกแบบที่สามารถใช้ในการสื่อสารความหมายในหัวข้อย่อย ตามองค์ประกอบของแต่ละประเภท ได้แก่ องค์ประกอบพื้นฐานด้านการออกแบบ ทิศทาง จุด ตัวอักษร ภาพประกอบ สี สัญลักษณ์ พื้นผิว ซึ่งแต่ละตัวอย่างอาจจะมีหรือไม่มี ความหมายอะไรในตัวเองแตเมื่อนำมาต่อกันตามหลักการออกแบบแล้ว จะสามารถออกแบบมาเป็นภาพใหญ่ที่มีความหมายและสื่อสารความคิดในการทำงานออกแบบมาในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ได้ ซึ่งหลักการออกแบบที่นักออกแบบใช้นั้นมีวิธีให้เลือกมากมาย ควรเลือกรูปแบบไปใช้ให้เหมาะสมกับงาน

การออกแบบกราฟิก คือ การสร้างสรรค์สิ่งใหม่เป็นศิลปะแขนงหนึ่งซึ่งใช้การสื่อความหมายด้วยจุด เส้น สัญลักษณ์ รูปวาด กราฟ การ์ตูน ฯลฯ เพื่อให้สามารถสื่อความหมายของข้อมูลได้ถูกต้องตามที่ได้รับสารต้องการคอมพิวเตอร์กราฟิก หมายถึง การสร้าง การตกแต่ง การแก้ไข หรือการจัดการเกี่ยวกับรูปภาพ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์จัดการ เช่น การทำตกแต่งภาพ ที่เรียกว่า Image Retouching คือการทำภาพคนแก่มีความเด็กขึ้น การใช้ภาพกราฟิกในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เป็นต้น

การออกแบบกราฟิก มีวิธีการสร้างผลงานจากเครื่องคอมพิวเตอร์การจัดการสร้างงานกราฟิกก่อเกิดเป็นงานกราฟิก 2 มิติ (Graphic Design) คือ การออกแบบภาพสัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายด้วยภาพที่แสดงผลของเส้น รูปร่าง รูปทรง สี เป็นการผสมผสานองค์ประกอบทางศิลปะที่มีส่วนในการแสดงเนื้อหาเชิงข้อมูลต่าง ๆ ให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจข้อมูลของการรับรู้เรื่องเชิงพื้นที่ทางกายภาพ (physical space) พื้นที่เชิงรูปธรรม สามารถรับรู้มองเห็น สังเกตได้ด้วยตา สามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งและสัมผัสได้

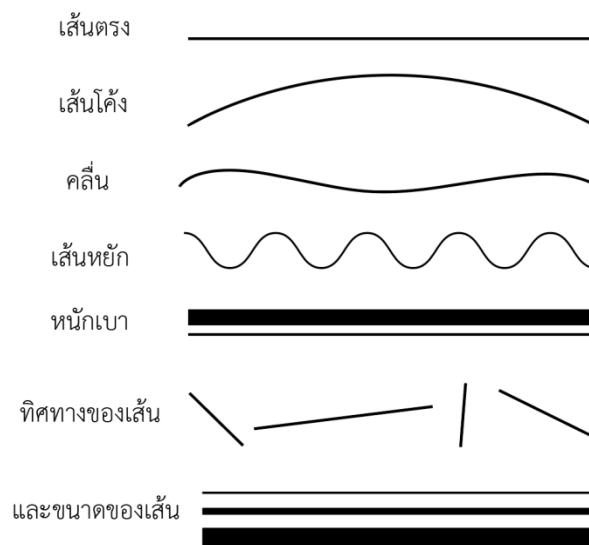
ทัศนธาตุ (Visual Elements) หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ทางศิลปะที่มาอยู่รวมกันเป็นรูปร่างที่เราสามารถมองเห็นได้ คือ องค์ประกอบพื้นฐานด้านการออกแบบที่สำคัญประกอบไปด้วย

1. จุด (Point) องค์ประกอบพื้นฐานทางการออกแบบที่สำคัญมีดังนี้ จุด (Point) เป็นองค์ประกอบที่มีความเรียบง่ายและซับซ้อนน้อยที่สุดซึ่งจุดจะดูมีตำแหน่งแต่จะไม่มีทิศทาง การใช้จุดจำนวนมากมาเรียงต่อกันทำให้เกิดการรับรู้เป็นเส้น หรือในบางกรณีเห็นเป็นรูปร่าง จุดเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่สุด จุดมีมิติที่เป็นศูนย์ ไม่มีความกว้าง ความยาวและความ

ลึกแต่ในทิศทางของการออกแบบเลขศิลป์สามารถทำให้เป็นรูปทรง ทำให้ดูเคลื่อนไหว สร้างความรู้สึกต่าง ๆ ได้ องค์ประกอบของจุดขึ้นอยู่กับขนาดใหญ่ เล็ก น้ำหนักอ่อน หรือน้ำหนักแก่ เป็นต้น

2. เส้น (Line) เส้นเกิดจากการเรียงตัวกันของจุด คือ สร้างพื้นฐานของทุกสิ่งที่สามารถแสดงความรู้สึกได้ด้วยตนเอง และความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างสรรค์ที่เกิดจากพื้นฐานของเส้นใน 2 ลักษณะ คือ เส้นตรง และเส้นโค้ง

เส้นเป็นขอบเขตของที่ว่าง สิ่งของ รูปทรง น้ำหนัก สี แสงเงา อารมณ์ ความรู้สึกของเส้น เกิดจากลักษณะของเส้นทิศทางและขนาดของเส้น ลักษณะของเส้น เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง คลื่น เส้นหยัก หนักเบา ทิศทางของเส้น และขนาดของเส้น

ภาพที่ 2.17 ภาพลักษณะของเส้นในแบบต่าง ๆ
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

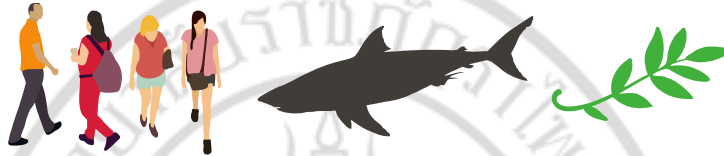
เส้นจึงเป็นสิ่งที่แสดงระยะทาง และแสดงขอบเขตเมื่อปลายของเส้นที่เราลากมาบรรจบกัน เส้นมีหลายลักษณะและแต่ละลักษณะก็ให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไป เช่น เส้นตรงให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง เส้นนอนให้ความรู้สึกสงบ ราบเรียบ แสดงพื้นระนาบ เส้นโค้งให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว นุ่มนวล อ่อนหวาน ขณะที่เส้นหยักให้ความรู้สึกรุนแรง เคลื่อนไหวฉับพลัน และเส้นขดให้ความรู้สึกหมุนเวียน วกวน เป็นต้น

นอกจากนี้เส้นยังสามารถแสดงออกถึง บุคลิกภาพลักษณะความแตกต่างของบุคคลและวัตถุต่าง ๆ ได้ การใช้เส้นให้ประสานกลมกลืนกันจะช่วยให้งานดูมีระเบียบ แต่การใช้เส้นให้มีทิศทางขัดแย้งกันจะทำให้เกิดความสับสนและความไม่เป็นระเบียบ ในทำนองเดียวกัน การใช้เส้นโค้งในงานศิลปะหรือการออกแบบได้ โดยให้ความประสานสัมพันธ์กันจะช่วยให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ความสงบและอ่อนโยน การออกแบบเลขศิลป์นั้นสามารถนำเอาลักษณะเด่นของเส้นต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานสามารถก่อให้เกิดพลังในการสื่อสารได้

3. รูปร่างรูปทรง (Shape & Form)

รูปร่าง (Shape) เป็นองค์ประกอบที่ดูมีมิติมากกว่าจุดและเส้น รูปร่างแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

รูปร่างเหมือนจริง (Organic Shape) หมายถึงรูปร่างที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ พืช หรือสิ่งของ

ภาพที่ 2.18 : รูปร่างธรรมชาติที่ประกอบโครงสร้างจากเส้นโค้ง
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

ภาพที่ 2.19 : มีลักษณะคล้ายของเหลวที่เติบโต
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปร่างเรขาคณิต (Geometric Shape) กำหนดโครงสร้าง โดยวิธีคณิตศาสตร์ เช่น สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม หรือวงกลม เป็นต้น

ภาพที่ 2.20 : รูปเรขาคณิต
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปที่มีด้านเป็นเส้นตรง (Rectilinear) ประกอบด้วยเส้นตรง ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กับทางคณิตศาสตร์

ภาพที่ 2.21 : รูปที่มีด้านเป็นเส้นตรงที่ไม่สัมพันธ์กันกับทางคณิตศาสตร์

ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปที่ผิดปกติ (Irregular) ประกอบจากเส้นโค้งและเส้นตรง ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กัน ทางคณิตศาสตร์

ภาพที่ 2.22 : รูปผิดปกติจากเส้นตรงที่ไม่สัมพันธ์กันกับทางคณิตศาสตร์
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปอิสระ (Hand-Draw) การเขียนด้วยมือ ลายมือ ที่ไม่ใช่เครื่องมือประกอบ

ภาพที่ 2.23 : รูปร่างอิสระ
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปจากอุบัติเหตุ (Accidental) ทำขึ้นโดยไม่ตั้งใจ มักเป็นผลมาจากกรรมวิธีหรือวัสดุใด ๆ

ภาพที่ 2.24 : รูปจากอุบัติเหตุ
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

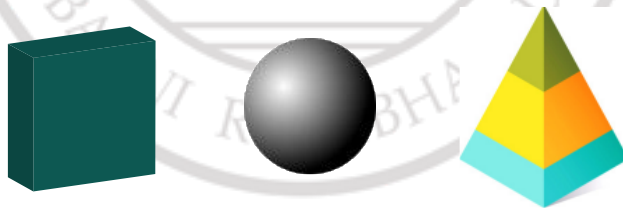
รูปทรง (form) เป็นส่วนที่สื่อความหมายให้เกิดความสมบูรณ์ที่เกิดจากการประสานกันของโครงสร้างทางรูปทรงที่ประกอบด้วยการประสานกันของทัศนธาตุ อาทิ จุด เส้น วัตถุ วิธีการ กับโครงสร้างเนื้อหาอย่างมีเอกภาพ และสุนทรีย์ภาพในการแสดงออกของอารมณ์ ความรู้สึกความคิดและสัญลักษณ์ มิติของรูปทรงสามารถมองได้โดยรอบ คือ มีทั้งความกว้าง ความยาว ความสูง ความหนา และความลึก มีปริมาตรความทึบตัน และมีความหมาย รูปทรงมี 2 แบบ คือ

- 1) รูปทรง 2 มิติ ที่มีความกว้าง ความยาว เช่น งานจิตรกรรม ภาพพิมพ์

ภาพที่ 2.25 : รูปทรง 2 มิติ
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

- 2) รูปทรง 3 มิติ ที่มีความกว้าง สูง หนา และลึก

ภาพที่ 2.26 : รูปทรง 3 มิติ
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

รูปร่างและรูปทรง (Shape and Form) เป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้เส้นในรูปแบบต่าง ๆ หากเพียงลากเส้นให้เกิดขอบเขตของภาพมีแต่ความกว้าง ความยาว เราเรียกรูปที่เกิดขึ้นว่า รูปร่าง แต่เมื่อเพิ่มเติมเส้นให้เกิดเป็นรูปทรงปริมาตร หรือมีความหนาเกิดขึ้น เราเรียกว่า รูปทรง รูปร่างจึงมีลักษณะเป็น 2 มิติ ส่วนรูปทรงเป็น 3 มิติ รูปร่างรูปทรงสามารถเปลี่ยนแปลงความรู้สึกได้ ถ้าอยู่ในพื้นที่ ทัศนธาตุ และองค์ประกอบแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ให้ความรู้สึกคงที่สงบ แต่ถ้าจัดให้รูปร่างนั้นวางเอียงหรือวางตรงมุม ให้ความรู้สึกสมดุล ความสงบก็จะเปลี่ยนไปทันที

4. น้ำหนัก (Value)

ค่าน้ำหนักหรือความเข้ม คือ ค่าความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุหรือ ความอ่อน- ความเข้มของสีหนึ่ง ๆ หรือหลายสี เช่น สีแดง มีความเข้มกว่าสีชมพู หรือ สีแดงอ่อนกว่าสีน้ำเงิน เป็นต้นนอกจากนี้ยังหมายถึงระดับความเข้มของแสง และระดับ ความมืดของเงา ซึ่งไล่เรียงจากมืดที่สุด (สีดำ) ไปจนถึงสว่างที่สุด (สีขาว) น้ำหนักที่อยู่ระหว่างกลางจะเป็นสีเทา ซึ่งมีตั้งแต่เทาแก่ที่สุดจนถึงเทาอ่อนที่สุดการใช้ค่าน้ำหนักจะทำให้ภาพดูเหมือนจริง และมีความกลมกลืน ถ้าใช้ค่าน้ำหนักหลาย ๆ ระดับจะทำให้มีความกลมกลืนมากยิ่งขึ้น และถ้าใช้ค่าน้ำหนักจำนวนน้อยที่แตกต่างกันมากจะทำให้เกิด ความแตกต่าง ความขัดแย้ง

ภาพที่ 2.27 : รูปการไล่สีน้ำหนักจากเข้มไปอ่อน

ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

ความสำคัญของค่าน้ำหนัก ให้ความแตกต่างระหว่างรูปและพื้น หรือรูปทรงกับที่ว่าง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ให้ความรู้สึกเป็น 2 มิติ แก่รูปร่าง และความเป็น 3 มิติแก่รูปทรง ทำให้เกิดระยะความตื้น-ลึก และระยะใกล้-ไกลของภาพ และทำให้เกิดความกลมกลืนประสานกันของภาพ

5. แสงเงา (Light and Shade)

คือ องค์ประกอบของศิลป์ที่อยู่คู่กัน แสงเมื่อส่องกระทบกับวัตถุ จะทำให้เกิดเงา แสงและเงาเป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงในที่ที่มีแสงสว่างมาก เงาจะเข้มขึ้น และในที่ที่มีแสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน ในที่ที่ไม่มีแสงสว่าง จะไม่มีเงา และเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอ ค่าน้ำหนักของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุสามารถจำแนกเป็นลักษณะที่ต่าง ๆ ได้ดังนี้

5.1 บริเวณแสงสว่างจัด (Hi-light) เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด จะมี ความสว่างมากที่สุด ในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดแสงออกมาให้เห็นได้ชัด

5.2 บริเวณแสงสว่าง (Light) เป็นบริเวณที่ได้รับแสงสว่าง ร่องลงมาจาก บริเวณแสงสว่าง จัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมา และเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อน ๆ

5.3 บริเวณเงา (Shade) เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่าง หรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังจาก แสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากขึ้นกว่าบริเวณแสงสว่าง

5.4 บริเวณเงาเข้มจัด (Hi-Shade) เป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด หรือ เป็นบริเวณที่ถูกบดบังมาก ๆ หลาย ๆ ชั้น จะมีค่า น้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด

5.5 บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบลงไป เป็น

บริเวณเงาที่อยู่ ภายนอกวัตถุ และจะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับ ความเข้มของเงา น้ำหนักของพื้นหลัง ทิศทางและระยะของเงา

แสงและเงา (Light & Shade) คือ ค่าความเข้มของแสง เมื่อแสงกระทบวัตถุ ส่วนที่รับแสงจะมีความสว่าง ส่วนด้านตรงข้ามที่แสงส่องจะเป็นเงาค่าของแสงและเงาช่วยให้การรับรู้ของวัตถุ เกิดมิติ ตื้นลึก ในงานจิตรกรรมแสงและเงาเกิดจากการระบายน้ำหนักอ่อนแก่ของสี แสงและเงามีผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ จึงเป็นเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะจำเป็นต้องศึกษา ทั้งในด้านความงามในธรรมชาติ และในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ปริมาณและชนิดของแสงที่ตกลงกระทบบนวัตถุ จะก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไป เช่น แสงยามเย็นที่พระอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้า จะทำให้รู้สึกหม่นหมอง สงบเงียบ แต่แสงยามรุ่งอรุณที่เริ่มทอแสงทองสว่าง ก็จะทำให้รู้สึกสดชื่น มีพลังแห่งความหวัง

6. พื้นที่ว่าง (Space) พื้นที่ว่าง เป็นองค์ประกอบที่ผู้ไม่มีประสบการณ์ในการออกแบบมักจะนึกไม่ถึง ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น เมื่อเราเขียนตัวอักษร “น” ขึ้นมา เราได้สร้างที่ว่างในรูปวงกลม 2 รูปขึ้นพร้อม ๆ กันด้วย ซึ่งหากตัวอักษรนี้มีขนาดใหญ่มาก ๆ รูปวงกลมก็จะยิ่งมองเห็นและรับรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้นด้วย การจัดวางองค์ประกอบลงในหน้ากระดาษจึงควรคำนึงถึงพื้นที่ส่วนที่เหลือด้วย เพราะพื้นที่เหล่านี้จะกลายเป็นรูปร่างขึ้นมาพร้อม ๆ กัน

บริเวณว่าง (Space) คือพื้นที่ปรากฏ และยังรวมถึงมิติหรือความตื้นลึกของสิ่งที่ปรากฏในความรู้สึกทางการเห็นในงานทัศนศิลป์ มีบริเวณว่าง 2 มิติ และบริเวณว่างที่เป็นจริงแบบ 3 มิติ ที่สามารถสัมผัสความตื้นลึกได้เช่น บริเวณว่างของประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา สถาปัตยกรรม ส่วนบริเวณว่าง 2 มิติ คือความกว้างและความยาว แต่อาจจะไม่มีมิติที่ 3 ซึ่งเป็นมิติลวงตา ศิลปินที่มีความสามารถจะใช้บริเวณว่างเสริมคุณค่าการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ ทั้งด้านเนื้อที่ใช้สอยและความงาม

จากการศึกษาข้อมูลหลักการออกแบบจะเห็นได้ว่า หลักการออกแบบสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานการออกแบบในงานลักษณะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยสามารถนำเอาหลักการที่เห็นสมควรและมีความเกี่ยวข้องมาเป็นหลักในการพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมต่อไป

2.2.2 ทฤษฎีสี (Color Theory)

ทฤษฎีสีเป็นองค์ประกอบในการออกแบบ ที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้เดี่ยว ๆ ได้ โดยที่ต้องใช้ร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น รูปร่าง รูปทรง ภาพ ฯลฯ นับเป็นเรื่องน่าแปลกที่สีเป็นองค์ประกอบที่มักได้รับความสำคัญเป็นอันดับรองลงไปจากองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้ ซึ่งมักจะสร้างรูปร่างขึ้นมาก่อนแล้วจึงระบายสีรูปร่างนั้นให้เป็นสีที่ต้องการ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สี เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสื่อสารข้อมูลอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่คนเรามักจะใช้สีเป็นสื่อถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น บ้านสีฟ้า แพ้มน้ำเงิน เป็นต้น ดังนั้นการพิจารณาเลือกสีควรทำไปพร้อม ๆ กับการเลือกองค์ประกอบอื่น ๆ ไม่ใช่ไปเน้นที่รูปร่างก่อนแล้วจึงมาเลือกสีภายหลัง

นอกจากจะต้องเลือกชุดสีที่เหมาะสมกับแนวความคิด และบุคลิกภาพของงานแล้วยังจำเป็นต้องมีความเข้าใจ ถึงธรรมชาติต่าง ๆ ของสีเมื่อนำมาอยู่ร่วมกันด้วยว่าเมื่อนำสีมากกว่าหนึ่งสีมาอยู่ร่วมกัน สีเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อกันและกันได้ในหลาย ๆ ลักษณะ เรียกว่า การทำ

ปฏิกริยากันของสี (interaction of colors) เช่น อาจจะไปเสริมหรือลดความเข้มให้กันและกัน หรือ อาจจะไปบิดเบือนให้เพี้ยนไป เป็นต้น

สี (Color) สีเกิดจากแสงที่ส่องกระทบผิววัตถุ และสะท้อนแสงค่าของสีออกมาสู่สายตา สีที่ปรากฏในวงจรสีธรรมชาติมีมากมายหลายสี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีฟ้า สีม่วง สีแสด สีดำ ฯลฯ สีต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้งานสร้างสรรค์ศิลปะมีความน่าสนใจ และยังบอกเรื่องราวของปรากฏการณ์ วัตถุ ได้ใกล้เคียงความเป็นจริง

ถ้าพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของสีในวงสี เราเรียกว่า ความกลมกลืนของสี (Color Harmony) ซึ่งเป็นการใช้สีตั้งแต่ 2 สี ขึ้นไปให้กลมกลืนกัน ส่วนสีกลมกลืนเอกรงค์ (Monochromatic Harmony) เป็นการใช้สีเพียงสีใดสีหนึ่งซึ่งมีน้ำหนักอ่อนแก่หลายน้ำหนักให้กลมกลืนกัน สีกลมกลืนคล้ายกัน (Analogous Harmony) เกิดจากสีที่อยู่ใกล้เคียงในวงสี เช่น กลุ่มสีส้ม สีเหลืองส้ม และสีเหลือง เป็นต้น สีกลมกลืนสามเส้า (Triad Harmony) เป็นการใช้สี 3 สีจากวงสี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีสามเส้าของสีขั้นที่หนึ่ง สีขั้นที่สอง และสีขั้นที่สาม นำมาใช้ร่วมกัน

สำหรับคุณสมบัติของสี (Color Property) ทฤษฎีหลายทฤษฎีได้แบ่งคุณสมบัติของสีไว้ 3 ลักษณะคือ สีแท้ (Hue) น้ำหนักสี (Value) และความเข้มของสี (Intensity)

สีแท้ คือ สีเด่นหรือสีบริสุทธิ์สีใดสีหนึ่ง ซึ่งยังมีได้ผสมให้เกิดค่าสีต่างออกไป สีแดงแท้ หมายถึง สีแดงบริสุทธิ์ที่ปราศจากสีดำ สีขาว หรือสีอื่นใด

น้ำหนัก (Value) คือ สีซึ่งสัมพันธ์กับความเบา - หนัก หรืออ่อน - แก่ (Lightness or Darkness) ของสีใดสีหนึ่ง

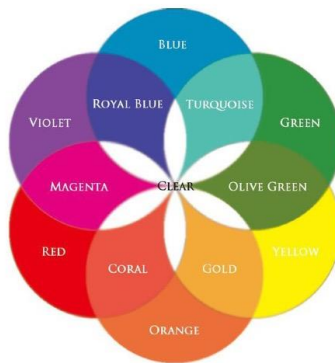
น้ำหนักสีมีความสัมพันธ์กับระดับสีเทา (Gray Scale) ซึ่งไล่สีจากสีขาวไปสู่สีดำหลายน้ำหนัก อาจเป็น 5, 7 หรือ 9 น้ำหนัก (หรือนับด้วยสิบหรือร้อยน้ำหนักก็ได้) ผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องสี เช่น นักออกแบบหรือจิตรกร เมื่อเห็นสีแท้สีใดสีหนึ่ง ย่อมมองเห็นน้ำหนักสีของสีแท้นั้นไปพร้อมกัน น้ำหนักสีซึ่งเบากว่าน้ำหนักสีปกติ เรียกว่า สีค่าอ่อน (Tint) สีซึ่งมีน้ำหนักสีหนักกว่าน้ำหนักสีปกติของสีนั้นเรียกว่า สีค่าแก่ หรือสีที่มีความเข้มที่มีส่วนผสมของสีเทาเข้าไปในสีแท้

ความเข้มของสี (Intensity) มีความหมายคล้ายกับค่าสี (Chroma) หรือสภาพอิ่มตัวของสี (Saturation) ซึ่งเป็นสภาพบริสุทธิ์ของสีแต่ละสี เป็นสีที่ไม่มีค่าของสีเทาเจือปน ถ้ามีค่าสีเทาเจือปนอยู่ก็ถือว่าเป็นสีที่มีความเข้มต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าสีเทาหรือสีเทากลาง (Neutral Gray) ที่เกิดจากการผสมกับสีตรงข้ามผสมกับ สีเทา สีขาวหรือสีดำ และสีความเข้มต่ำเหล่านี้เรียกว่า สีคล้ำ (Tone) ซึ่งถ้าหากพิจารณาสีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สีน้ำตาล สีน้ำตาลเข้ม สีเนื้อ (Tan) ล้วนเป็นสีที่มีความเข้มต่ำ ดังนั้นเมื่อศิลปินหรือนักออกแบบสร้างสรรค์งานจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสี ซึ่งเป็นสื่อในการแสดงออก คุณภาพของสี เช่น คุณภาพดูดซับแสง เช่น สีน้ำมัน และสีอะคริลิก ตลอดจนประสบการณ์เกี่ยวกับสีเหล่านี้เป็นประสบการณ์ที่ต้องเรียนรู้โดยตรง

สีสัน (Color) การใช้สีที่สดหรือสีตัดกันในวงจสี (Contrast in color) การเลือกใช้คู่สีที่ตรงกันข้ามในวงจสี เช่น สีเขียวกับสีแดง จะเห็นว่าอยู่ตรงข้ามกันในวงจสี จะใช้ให้เกิดความสนใจโดยการใช้พื้นสีแดง อักษรสีเขียว เป็นต้น

สีกับจิตวิทยา (Colors & psychology) สีแต่ละสีย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้พบเห็นในลักษณะที่แตกต่างกันนักออกแบบจึงควรตระหนักในข้อนี้และควรตัดสินใจให้ได้ว่า

ควรเลือก ใช้สีใดในงานออกแบบแต่ละชนิดให้เหมาะสม เพื่อให้การออกแบบเลขศิลป์มี ประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม พึงระลึกอยู่เสมอว่าปฏิภริยา ความหมายของสีตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย อาจมีความแตกต่างกันได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ใน แต่ละท้องถิ่น เช่น ในกลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ในแถบศูนย์สูตร หรือประเทศแถบร้อนซึ่งมีแสงแดดจัดตลอด ปี ผู้คนในประเทศเหล่านั้นมักนิยมสีสดใส ส่วนผู้ที่อยู่ในประเทศแถบหนาวมักนิยมสีหนัก ทึบ หรือสีที่ลดความสดใสลง สำหรับในเรื่องความเชื่อเรื่องสีกับพิธีกรรม ได้แก่ ในกลุ่มประเทศผู้นับถือ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลัก สีเหลือง คือ สีตัวแทนของศาสนา การใช้ฉลากอาหารสีเหลืองอาจทำให้ เข้าใจได้ว่าเป็นอาหารมังสวิรัตได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าจำกัดในเรื่องของการเลือกใช้สีนั้นอาจมีข้อยกเว้น ได้ โดยเฉพาะในปัจจุบันมีหลายสีมักถูกใช้ในการออกแบบอันเนื่องมาจากอิทธิพลของแฟชั่นมากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าสีสันทันนิยมใช้กันมากในปัจจุบันมักเป็นสีสันทันสดใส สะอาดตาและดูทันสมัย

ภาพที่ 2.28 : วงจรสี
ที่มา : (หลักการออกแบบ, 2565)

จากการศึกษาเรื่องทฤษฎีสีจะเห็นว่าสีเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบ สีสามารถสะท้อน อารมณ์ ความรู้สึก สถานะ รวมไปถึงบุคลิกของสิ่งต่างๆได้เป็นอย่างดี การเลือกใช้สีจึงมีความสำคัญที่ จะให้นักออกแบบศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

2.2.3 การออกแบบอีลัสเตรชัน (Illustration)

การออกแบบภาพประกอบ คือ คือภาพที่วาดขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อความหมาย เป็น งานศิลปะประเภทหนึ่งจากกระบวนการสร้างสรรค์งานจากทฤษฎีพื้นฐานในการออกแบบ จึงจะทำให้ งานสร้างสรรค์ภาพประกอบมีคุณค่า ความงาม และสื่อสารแนวความคิดออกมาได้ ด้วยเทคนิควิธีการ ต่าง ๆ ทางศิลปะ หลักการและทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ภาพประกอบ

รูปภาพ เส้น ทรง อักษร จุด สี ที่ล้วนทำงานด้วยรูปร่างพื้นฐาน หรือ เอาท์ไลน์ ฟอรั่ม(outline form) ที่ง่าย ๆ แต่สื่อความหมายได้ หรือบรรจุความรู้สึกพ่วงไปได้ถือว่าเป็น ความหมายส่วนหนึ่งของงานกราฟิก หรือเลขศิลป์ ที่สามารถนำไปใช้งานได้สะดวกในหลายสื่อ รายละเอียดจึงมักถูกลดทอนลงเพื่อให้เกิดภาพง่าย ๆ พิจารณาถึงลายไทยในวัดที่มีการลดทอน รูปทรงความเหมือนจริง ได้งานศิลปะกลายเป็นเค้าโครงที่วาดง่ายขึ้น ใช้งานได้หลากหลายมิติเป็น

ภาพเขียนเป็นงานลงรักปิดทองเป็นปูนปั้น งานแกะไม้ เหล่านี้เข้าช่วยความหมายของกราฟิก ดังนั้นลายไทยและภาพเขียนตามวัดจึงเป็น “ไทยกราฟิก” โดยแท้

การออกแบบลวดลายจะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยถ่ายทอดภาพลักษณ์เป็นงานเลขาศิลป์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรีให้เป็นรูปธรรมได้ อาทิ การนำองค์ประกอบจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น อัญมณี พืชพรรณต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นภาพประกอบจนเกิดเป็นลวดลายที่สามารถสื่อสารถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรีที่มีได้อย่างชัดเจน

การออกแบบและพัฒนาลวดลาย

การออกแบบลวดลายคือการทำซ้ำรูปแบบที่ไร้รอยต่อ รูปแบบที่ทำซ้ำประกอบด้วยองค์ประกอบการออกแบบ เช่น รูปภาพ รูปร่าง พื้นผิว และสีที่จัดเรียงและเกิดขึ้นซ้ำเป็นระยะๆ การออกแบบลวดลายคือการทำซ้ำรูปแบบที่ไร้รอยต่อ โดยสร้างความยาวต่อเนื่องโดยไม่เห็นตะเข็บ และมีช่องไฟที่พอดี ลงตัว กล่าวคือ ไม่ควรมองเห็นว่ารูปแบบเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ได้ ดังนั้นในการออกแบบลวดลายที่ดี ควรทำให้ลวดลายประกอบกันอย่างสมบูรณ์ ไม่เห็นรอยต่อ และผสมกันอย่างกลมกลืน ซึ่งเทคนิคการออกแบบลวดลายที่ดีมีดังนี้

1. ควรออกแบบเริ่มต้น 1 บรรทัดแล้วจึงต่อลวดลายเพิ่มเติม เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าควรเพิ่มหรือตัดอะไรออก
2. ควรลองออกแบบหลายๆ มิติ เช่นการ หมุน สะท้อน ย่อ ขยาย หรือจัดวางแบบอิสระ
3. ลองรวมองค์ประกอบหลายๆอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อความไหลลื่นของลวดลาย
4. พิจารณาระยะห่างของลายให้สมบูรณ์ อาจจะมาหรือน้อยตามความเหมาะสมของลวดลาย
5. ลองออกแบบทำซ้ำในรูปแบบต่างๆ หากไม่ได้ผลให้ลองอย่างอื่น การต่อลายแบบอิฐ และการทำซ้ำแบบส้อม มักจะง่ายกว่าในการอำพรางตะเข็บ
6. ลองออกแบบให้มีมิติ เพื่อสร้างมุมมองใหม่ในการออกแบบลวดลาย

ก่อนที่จะเริ่มออกแบบลวดลาย นักออกแบบควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการออกแบบลวดลายประเภทต่าง ๆ และเรียนรู้วิธีการสร้างลวดลาย มีหลักการการออกแบบลวดลาย เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการออกแบบที่สามารถนำไปต่อยอดได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

1. การต่อลายแบบบล็อก (Full drop/Block Repeat)

ภาพที่ 2.29 : การต่อลายแบบบล็อก
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

2. การต่อลายแบบครึ่งบล็อก (Half drop repeat)

ภาพที่ 2.30 : การต่อลายแบบครึ่งบล็อก
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

3. การต่อลายแบบก่ออิฐ (Brick repeat)

ลิขสิทธิ์ของ

พรรณิ

ภาพที่ 2.31 : การต่อลายแบบก่ออิฐ
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

4. การต่อลายแบบเพชร (Diamond repeat)

ภาพที่ 2.32 : การต่อลายแบบเพชร
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

5. การต่อลายแบบ Ogee (Ogee repeat)

ภาพที่ 2.33 : การต่อลายแบบ Ogee
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

6. การต่อลายแบบสุ่ม (Random repeat)

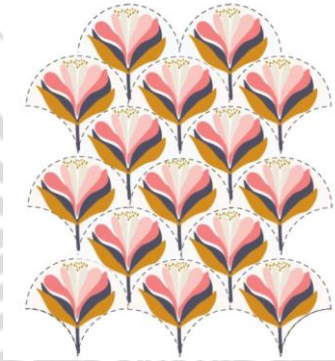
ภาพที่ 2.34 : การต่อลายแบบสุ่ม
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

7. การต่อลายแบบลายเส้น (Stripe repeat)

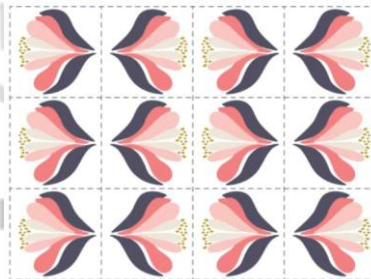
ภาพที่ 2.35 : การต่อลายแบบลายเส้น
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

8. การต่อลายแบบเกล็ดปลา (Scale repeat)

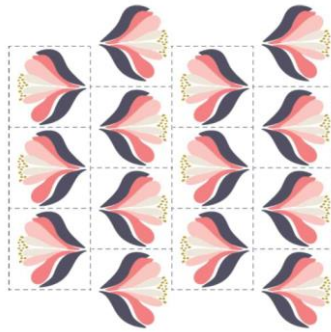
ภาพที่ 2.36 : การต่อลายแบบเกล็ดปลา
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

9. การต่อลายแบบสะท้อน (Mirror Full Drop repeat)

ภาพที่ 2.37 : การต่อลายแบบสะท้อน
ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

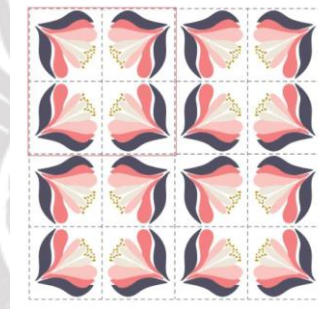
10. การต่อลายแบบสะท้อนครึ่งส่วน (Mirror Half Drop repeat)

ภาพที่ 2.38 : การต่อลายแบบสะท้อนครึ่งส่วน

ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

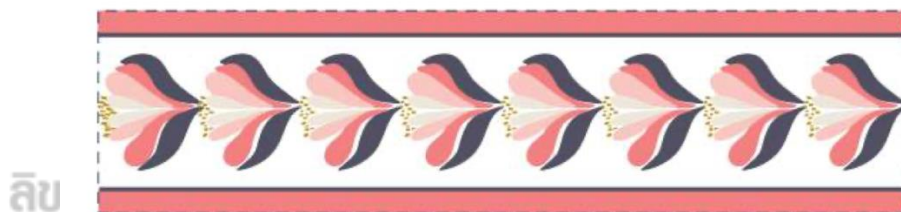
11. การต่อลายแบบหมุน 4 ด้าน (Turnover 4 way mirror repeat)

ภาพที่ 2.39 : การต่อลายแบบหมุน 4 ด้าน

ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

12. การต่อลายแบบมีขอบ (Border repeat)

ภาพที่ 2.40 : การต่อลายแบบมีขอบ

ที่มา : (Rachelle Holowko, 2022)

จากการศึกษาข้อมูลการออกแบบอิลัสเตรชัน จะเห็นว่าการออกแบบอิลัสเตรชัน มีหลักการที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบได้หลากหลาย โดยสามารถเลือกใช้ให้สอดคล้องกับการออกแบบในรูปแบบต่างๆ และสามารถนำไปพัฒนาลวดลายกราฟิกได้เป็นอย่างดี

2.3 การสร้างสรรค์อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี (Corporate Identity Design)

2.3.1 อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานสืบค้นย้อนไปได้ถึงในช่วงของ ยุคขอมเรืองอำนาจจนถึงยุครัตนโกสินทร์ โดยประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งชาวขอม ชาวจีน ชาวกูยวน ชาวเขมร และชาวกุหล่า มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมาก เหมาะแก่การสร้างบ้านสร้างเมืองและการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง โดยมีพื้นที่ที่เป็นทั้งภูเขาและทะเล เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนผสมผสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมจนกลายเป็นมรดกที่มีคุณค่า และอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและกลายเป็นสังคมผสมผสาน จันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทั้งดินและน้ำ อุดมด้วยธรรมชาติ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ผลิตผลไม้ และอัญมณีที่สำคัญของประเทศ เศรษฐกิจดี มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย ในปัจจุบันได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐในฐานะ “เมืองรอง” ถูกยกให้เป็นเมืองสีเขียว (Green City) ปรากฏจากโรงงานอุตสาหกรรม อากาศบริสุทธิ์ คนจันทบุรีประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ ทำให้อยู่กันในลักษณะพหุสังคมลักษณะการดำเนินชีวิตเป็นแบบสังคมเกษตร รักสงบ พึ่งพาตนเอง เป็นคนทะนง ตรงไปตรงมา และภูมิใจในตนเองสูง สามารถจำแนกอัตลักษณ์ของจันทบุรี ได้เป็น 4 บริบทดังนี้

1. บริบทด้านธรรมชาติ

จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมธรรมชาติ ประกอบด้วยพื้นที่ชายฝั่งทะเล แม่น้ำและภูเขา มีสภาพอากาศแบบมรสุมเขตร้อน ปริมาณฝนค่อนข้างมาก โดยมีแม่น้ำจันทบุรีเป็นแม่น้ำสายสำคัญ อีกทั้งยังมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ วนอุทยาน น้ำตก ป่าชายเลน และชายหาด ความอุดมสมบูรณ์นี้ทำให้จังหวัดจันทบุรีเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย ตั้งแต่ภูเขาไปจรดทะเล ความอุดมสมบูรณ์ของจันทบุรีถือเป็นจุดขายอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวของจังหวัด คนจันทบุรีเดินชีวิตเรียบง่าย และรักสงบ มีความหวงแหนธรรมชาติและรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

2. บริบททางด้านประวัติศาสตร์

จังหวัดจันทบุรีมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ประวัติศาสตร์ของจันทบุรีที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ไทยมีอยู่ 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีใช้จังหวัดจันทบุรีในการรวบรวมไพร่พลและเสบียงอาหาร ครั้งที่ 2 เกิดสงครามอานันท์สยามยุทธในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและ ครั้งที่ 3 ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีเป็นเมืองประกันหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ปากน้ำในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดแหล่งโบราณสถาน และโบราณคดีที่มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมและศิลปะ ที่ควรค่าแก่การศึกษา การอนุรักษ์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากนี้คนจันทบุรียังเป็นคนที่รู้จักปรับตัวและพัฒนาตัวเองตามการเปลี่ยนแปลง ยอมรับซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติและกลมเกลียว และมีความภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าตากสิน มารวบรวมพลเพื่อไปตีพม่าในเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยา

3. บริบทด้านเศรษฐกิจและวิถีชีวิต

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ โดยรายได้หลักมาจากการทำเกษตรกรรม การค้าอัญมณี และการท่องเที่ยว ไม้ผลและอัญมณีถือเป็นสินค้าที่เป็นหน้าเป็นตาให้กับจังหวัด โดยไม้ผลที่จันทบุรีนิยมปลูกมากที่สุด คือ ทุเรียน มังคุด เงาะและสละ โดยเฉพาะทุเรียนถือเป็นจังหวัดที่มีการผลิตมากที่สุด การผลิตไม้ผลเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ทำให้จันทบุรีได้รับการขนานนามว่าเป็น “นครผลไม้” ในส่วนของอัญมณีนั้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการทำเหมืองอัญมณีในจันทบุรีจะไม่ค่อยมีแล้ว แต่จันทบุรียังเป็นแหล่งซื้อขายพลอยที่สำคัญของโลก เนื่องจากคนจันทบุรีมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทำพลอย การปรับปรุงคุณภาพพลอย และการเจียรไน ทำให้ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถขุดพลอยมาได้เหมือนก่อนก็ยังสามารถนำเข้าพลอยจากแหล่งอื่นๆ มาผลิตที่จันทบุรีได้อุตสาหกรรมอัญมณีจึงเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง จนมีผู้ขนานนามจันทบุรีว่า “นครอัญมณี” วิถีชีวิตของผู้คนจึงสอดคล้องกับเศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นวิถีแบบเกษตร เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและน้ำส่งผลให้เกิดอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ นอกจากนี้ยังมีการทำสวนยางพารา การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร มีการนำเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ เน้นการทำเกษตรแบบครบวงจร ทำให้จังหวัดจันทบุรีขึ้นชื่อในเรื่องของอาหารการกิน สินค้าเกษตรและการท่องเที่ยว ตลอดจนอุตสาหกรรมอัญมณี จากการค้นพบแร่รัตนชาติในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี นำไปสู่การทำเหมืองและการแปรรูปอัญมณี ก่อให้เกิดองค์ความรู้การทำพลอย และภูมิปัญญาเกี่ยวกับพลอย ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจให้คนจันทบุรีเป็นคนที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดในประเทศ มีความขยัน ซื่อสัตย์ ก่อเลี้ยง ก่อเลี้ยง และทะนงตน

4. บริบทด้านศิลปวัฒนธรรม

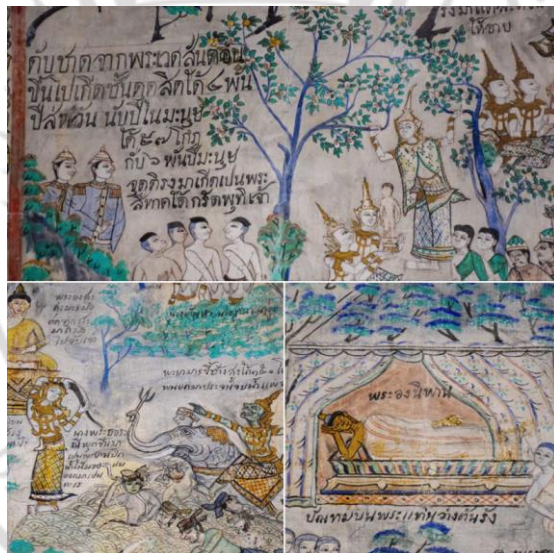
จังหวัดจันทบุรีเป็นลักษณะสังคมเกษตรมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไม่โดดเด่นมากนัก เมื่อเทียบกับเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ ศิลปวัฒนธรรมของจันทบุรีเกิดจากชาติพันธุ์และกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากจันทบุรีเป็นเมืองอันอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การประกอบอาชีพ และจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคต่าง ๆ นับตั้งแต่สมัยขอม สมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึง รัตนโกสินทร์ เกิดเป็นเมืองท่า และชุมชนโบราณ โดยมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ปรากฏเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านต่าง ๆ ได้แก่

อัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ โบราณสถานต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งหากไล่เรียงตามเหตุการณ์สำคัญ 3 เหตุการณ์ ได้แก่ โบราณสถานในยุคอยุธยาตอนปลาย เช่น วัดพลับ อุตุเรือเสม็ดงามศาลพระเจ้าตากสิน โบราณสถานในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น ค่ายเนินวง หอจดหมายเหตุ อนุสรณ์สถานต่างๆ โบราณสถานสมัยฝรั่งเศสเข้ายึดเมือง เช่น ค่ายตากสิน ตึกแดง คุกขี้ไก่ สถาปัตยกรรมบ้านเก่าชุมชนริมน้ำ วัดโรมันคาทอลิก เป็นต้น

อัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ได้แก่ ประติมากรรมสมัยอาณาจักรขอม ศิลปกรรมและประติมากรรมในสมัยอยุธยา ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใบเสมา ทับหลัง ประติมากรรม พระยอดธง จิตรกรรมตกแต่งอุโบสถวัดตะปอนน้อย ประติมากรรมตกแต่งหน้าบันอุโบสถวัดตะปอนน้อย เป็นต้น

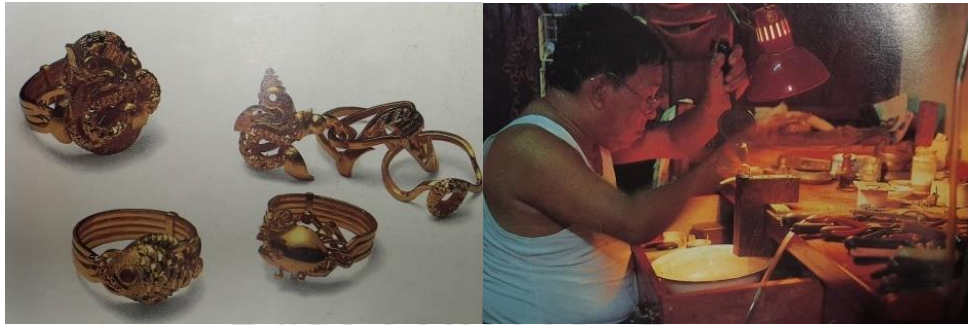

ภาพที่ 2.41 วัดตะปอนน้อย ตำบลตะปอน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2.42 จิตรกรรมฝาผนังวัดเนินสูง

อัครลักษณะทางด้านงานศิลปหัตถกรรม งานหัตถกรรมของจันทบุรีเกิดจากกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกราก เช่น การจักสานของชาวชอง การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวจีน การทอผ้าไหมของชาวเขมร ซึ่งในปัจจุบันได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก คงเหลือไว้ไม่กี่ชนิด งานหัตถกรรมที่สำคัญที่ยังคงมีการสืบทอด คือ การทอเสื่อจันทบูร เครื่องประดับแหวนกล เป็นต้น

ภาพที่ 2.43 เครื่องประดับแหวนกล
ที่มา : (สำนักพิมพ์สารคดี, 2565)

อัตลักษณ์ทางด้านเทศกาลและประเพณี โดยพื้นฐานของการเป็นสังคมเกษตร และลักษณะนิสัยของผู้คนในจังหวัด ทำให้งานเทศกาลและงานประเพณีไม่ค่อยเด่นชัดมากนัก ซึ่งโดยทั่วไปคล้ายกับของภาคกลาง งานเทศกาลและประเพณีที่สำคัญของชาวจังหวัดจันทบุรี คือ งานประเพณีขึ้นเขาคิชฌกูฏ นมัสการรอยพระพุทธรบาท งานซักกะเยอเกวียนวัดตะปอน เป็นต้น

ภาพที่ 2.44 งานซักกะเยอเกวียนวัดตะปอน
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

จากการศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี จะทราบถึงความหลากหลายของจังหวัดจันทบุรีที่มีความโดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ซึ่งสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เป็นส่วนสำคัญในการออกแบบหรือประกอบการพัฒนาด้านอัตลักษณ์ต่อไป

2.3.2 แนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์อัตลักษณ์

การออกแบบอัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity) ในด้านการตลาดนั้น อัตลักษณ์องค์กร หรือ อัตลักษณ์กลุ่มบริษัท (อังกฤษ : corporate identity) เป็นรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของหน่วยงานหรือองค์กรซึ่งถูกออกแบบ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางธุรกิจ ซึ่งแสดงออกมาทางในรูปแบบของตราสินค้า และการใช้งานเครื่องหมายการค้า (ตราสัญลักษณ์) การสร้างตรา

สินค้าให้โดดเด่นได้ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ให้กับตราสินค้า สามารถสื่อสารออกมาได้ 3 ส่วนด้วยกัน คือ การสร้างอัตลักษณ์ผ่านทางภาพ (Visual Identity) การสร้างอัตลักษณ์ผ่านทางพฤติกรรม (Behavioral Identity) และการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการพูด (Verbal Identity เช่น การใช้สโลแกน จingle เป็นต้น) โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การสร้างอัตลักษณ์ด้านภาพที่จะสื่อสารถึงจุดยืน + บุคลิกภาพ รวมถึงวิสัยทัศน์ของตราสินค้า โดยใช้ระบบตราสัญลักษณ์ การใช้ตัวอักษร การใช้สี กราฟิก การใช้ภาพ อื่น ๆ อีกมากมาย ที่จะทำให้ภาพลักษณ์ขององค์กร เกิดมีอัตลักษณ์ตามที่ต้องการ

2.3.3 สื่อสร้างสรรค์อัตลักษณ์จังหวัดจันทบุรี

สื่อสร้างสรรค์ในจังหวัดจันทบุรีนิยมสื่อสารผ่านสื่อที่รับได้ด้วยการมองเห็น หรือ สื่อทัศน์ (Visual Media) เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต หรือเป็นสื่อที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้อัตลักษณ์ของจังหวัดมาผสมผสานการออกแบบให้ชิ้นงานการประชาสัมพันธ์ดังกล่าว

ภาพที่ 2.45 ป้ายประชาสัมพันธ์ในจังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2.46 ป้ายประชาสัมพันธ์ในจังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2.47 ป้ายประชาสัมพันธ์ในจังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2.48 : ม้านั่งลักษณะเป็นเหลี่ยมอัญมณี

งานเทศกาลทุเรียนโลก จันทบุรี 4 พ.ค. 2539 ภายในงานเป็นการประกวดทุเรียนสายพันธุ์ต่างๆ รวมถึงการจัดขบวนแห่รถผลไม้ที่ผ่านการออกแบบเป็นเรื่องราว โดยใช้ผลไม้ชนิดต่าง ๆ ประดิษฐ์ประดอยให้สอดคล้องกับเรื่องราวในปัจจุบันซึ่งมีทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของจันทบุรีที่เต็มไปด้วยผลไม้ สะท้อนถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีอีกด้วย

ภาพที่ 2.49 การประกวดทุเรียน
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.50 การจัดขบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.51 การจัดขบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.52 การจัดขบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.53 การจัดขบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.54 การจัดขบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

ภาพที่ 2.55 การจัดชบวนแห่รถผลไม้
ที่มา : (CHANTista & Stories, 2566)

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความคิดสร้างสรรค์ต่อพื้นที่ทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม จุดแข็งที่สำคัญของการดำเนินวิสาหกิจ คือ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเข้มแข็งของชุมชน สู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือการสร้างทิศทางใหม่ ๆ จึงเป็นความต้องการเบื้องต้นในการพัฒนาชุมชน การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ แนวทางสำคัญ แนวทางแรกคือการพัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่วิถีดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนฯ และอีกแนวทางหนึ่งคือความพยายามนาศักยภาพของมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นทั้งการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ตลอดจนการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ทั้งมีความสร้างสรรค์และยั่งยืนในอนาคต โดยอาศัยกำลังจากคนในชุมชนเป็นสำคัญ หนุนเสริมด้วยภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาคเอกชน ภาครัฐบาล ภาคการศึกษา(สถาบันอุดมศึกษา) เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นและยั่งยืน (รัชพล แยมกลีบ, 2564 : 303-308)

การศึกษาวิจัยด้านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในร้านค้า โดยศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ โดดเด่น รวมทั้งการศึกษาพฤติกรรมการรับรู้ภายใต้กรอบแนวคิด อัตลักษณ์สถานที่ (Place-Identity) กล่าวว่า การรับรู้อัตลักษณ์สถานที่ของนักท่องเที่ยว แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่ได้รับ สามารถรับรู้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากลักษณะทางกายภาพ ระบบกิจกรรมบนพื้นที่ และสัญลักษณ์สถานที่ (บุญนุชชิวา เสนาคำ และเอกพล สิริชัยนันท์, 2560 : 52)

โครงการวิจัยการออกแบบเลขนศิลป์บ้านช่างทองโบราณ 100 ปี ริมคลองบางราวนก อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์เฉพาะของบ้านช่างทองโบราณ100 ปี ริมคลองบางราวนก อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 2) ศึกษาแนวทางการออกแบบเลขนศิลป์

ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของบ้านช่างทองโบราณ 100 ปี 3) ประเมินผลการออกแบบเลขนศิลป์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของบ้านช่างทองโบราณ 100 ปี ได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการออกแบบเลขนศิลป์บ้านโบราณ 100 ปี คลองบางรวนก ได้ผลการออกแบบตามบุคลิกภาพแบบมีชีวิตชีวา Lively พบข้อดีว่ามีความชัดเจนของชื่อ 100 ปี เป็นที่จดจำง่าย จากภาพนกที่ตัดทอนจากรูปรางนก และจั่วบ้าน แสดงถึงความเป็นจุดเด่นที่แตกต่าง บ่งบอกถึงบุคลิกภาพของบ้านโบราณ 100 ปี ริมคลองได้ สะท้อนถึงความเป็นอัตลักษณ์ของบ้านโบราณในชุมชนทั่วทั้งเส้นทางริมคลองได้ที่มีความโดดเด่น สามารถสร้างการจดจำได้ดี (ชลิดา รัชตะพงศ์ธร, 2564 : 15)

การออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบลายผ้าทอมือ ประเมินคุณภาพลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัย และประเมินระดับความพึงพอใจของผู้บริโภคหรือลูกค้า นักท่องเที่ยวที่มีต่อ รูปแบบแฟชั่นร่วมสมัยจากลายผ้าทอมือร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า กลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ผู้ประกอบการด้านการออกแบบแฟชั่นและ ลายผ้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า จำนวน 50 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้บริโภคหรือ ลูกค้า นักท่องเที่ยว จำนวน 357 คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จากการเปิดตารางแสดง Krejcie and Morgan เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลเชิง พรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ลวดลายผ้าที่เป็นของดั้งเดิมของชุมชนตำบลกุดหว้า ได้แก่ ลายดอกหวาย ลายสัปรด ลายตาม่อง ลายงูลอย ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของชุมชนตำบล กุดหว้า คือ บั้งไฟทะเล มาลัยไม้ไผ่ และจากการวิเคราะห์ลวดลายผ้าดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิ ปัญญาและเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลกุดหว้า แล้วได้ข้อสรุปการออกแบบลายผ้าทอมือ จำนวน 9 รูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นด้วยกับคุณภาพของลายทอผ้าทอมือที่ออกแบบด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดี สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกุดหว้ามีความคิดเห็นด้วยกับการเลือกลายผ้าทอ มือสำหรับนำไปผลิตงานต้นแบบสินค้าแฟชั่นร่วมสมัย ได้รูปแบบ ที่ 9 ผู้บริโภค หรือลูกค้า นักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจต่อรูปแบบแฟชั่นร่วมสมัยจากลายผ้าทอมือร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบล กุดหว้า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส, 2561: 75-79)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี